

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

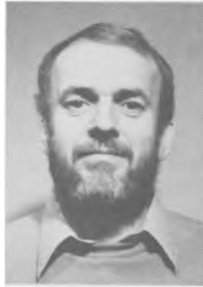
Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ERINDRINGER FRA DET GAMLE BOGENSE

*Redigeret af
Hans Hansen og Hans Henrik Jacobsen*

Hans Hansen (f. 1946) er forhenværende bogenser. Han tilbragte sin barndom i Vester Egense fra 1957. I 1961 flyttede familien til Bogense, hvor han tog realeksamen 1963. Student fra Odense Katedralskole 1966, cand. mag. i historie og samfundsfag 1973, adjunkt, senere lektor ved Sct. Knuds Gymnasium.

Hans Henrik Jacobsen (f. 1936) har tilbragt sin barndom i Lunde og Allesø. Student fra Odense Katedralskole 1954, cand. mag. i tysk og dansk 1961, adjunkt, senere lektor ved Odense Katedralskole. Siden 1971 redaktør af Fynske Årbøger. Har skrevet flere lokalhistoriske værker, bl.a. om historikeren Vedel Simonsen til Elvedgård og Allesø-Næsbyhovedbrobys historie.

Mens Hans Hansen er forfatter til bind 1, Hans Henrik Jacobsen til bind 2 og 3, er begge forfattere til bind 4 og redaktører af nærværende bind.

*Initiativtager til værket
er Bogense Rotary Klub.*

*Fremstillet i:
Rounborgs grafiske hus,
Holstebro
Skrift: Baskerville*

ISBN 87-980872-8-2

ERINDRINGER FRA DET GAMLE BOGENSE

*Nuværende og tidligere bogensere
fortæller erindringer*

*Redigeret af
Hans Hansen og Hans Henrik Jacobsen*

BOGENSE 1988

Bogense Rotary Klub takker nedenstående bidragydere for deres økonomiske støtte, der har muliggjort udgivelsen af bogværket til en favorabel pris.

A/S Nordfyns Bank, Bogense
Sparekassen Bikuben Fyn, Bogense afdeling
Den Danske Provinsbank, Bogense afdeling
Bogense Kommune
Bogense Handelsstandsforening
Sparekassen Bikubens Fond
Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, Allerød
Scheby Maskinfabrik, Bogense
Borgmester, sygehusinspektør Svend Jensen, Bogense
Bogense Rotary Klub
Bogense Trælathandel A/S, Bogense
Forenede Kreditforeninger, Odense
Kreditforeningen Danmark, Odense
Ingeniør N. M. Knudsens Fond, Odense

Indhold

Th. Willemsen:

Bogense i festdragt (1938)..... 9

Alma Rasmussen:

Alt vand måtte vi hente nede på Torvet..... 13

Dora Christiansen:

Patienterne måtte selv medbringe sengetøj 20

Sigrid Trautner Nielsen:

Musik i gaden på min fødselsdag 28

Oluf Jørgensen:

De bank, vi fik i skolen, var velfortjente 40

Frida Larsen:

En biografbillet 12 øre — to for 25 øre! 48

Ejnar Kruse:

Sand på gulvet, gaslamper og spytbakker..... 55

Sven Barfoed:

Røg, damp og små ildtunger..... 70

Theodor Andersen:

Med støbesand, runkelroer og grisesylte som last 75

Aage Jensen:

Jeg måtte ikke komme ud at sejle for den gamle! 78

Ejler Pedersen:

Skibsbygning i fire generationer..... 80

Oluf Jørgensen:

Fodboldbanen var nærmest en brakmark 84

Ejnar Kruse:

Kun velhavere havde rigtige fodboldstøvler..... 87

Oluf Jørgensen:

Apoteker Fabricius — en sand velgører 89

Marie Wiisbye:

Mange lånte tøj, når de skulle til begravelse eller selskab..... 94

<i>Ulla Hansen:</i>	
Rigtige Bogense-børn er mindst én gang faldet i bækken.....:	99
<i>Ejnar Kruse:</i>	
Der var ikke meget fut i de stråler!	107
<i>Børge Nees Jensen:</i>	
Rigtige Bogense-drenge tørrer sig ikke med håndklæde.....	112
<i>Frede Hansen:</i>	
Torvekraget og Havnekraget	124
<i>Mogens Ehlert:</i>	
Sprængstof blev transporteret i kufferter med toget fra Odense	132
<i>Gerhardt Eriksen:</i>	
Som en skoledreng oplevede besættelsen i Bogense.....	140
<i>Jytte Mosbjerg Madsen:</i>	
Havnen var mit bedste legested.....	145
<i>Jytte Mosbjerg Madsen:</i>	
Når det var til skibet, var der ingen smalle steder	154
<i>Niels Burcharth:</i>	
50 kg sirup flydt ud over hele gulvet	163
<i>Kjeld Boesen:</i>	
37 år for Sct. Nikolaj	172
<i>Th. Willemsen:</i>	
Bogense er en lille venlig by (1938).....	180

Forord

I forbindelse med udarbejdelse af bind 4 af »Bogenses historie«, der dækker de sidste 50 år, opfordrede vi nuværende og tidligere bogensere til at skrive eller fortælle erindringer fra den tid, de har haft tilknytning til byen, med henblik på at lade dette stof indgå i nævnte bind. Da der imidlertid viste sig at være problemer med at få den indsamlede stofmængde placeret, blev der i samarbejde med Rotarys bogudvalg taget beslutning om at lade erindringsstoffet udkomme i et særskilt bind.

Nogle valgte at gribe pennen, andre at lade sig interviewe, og resultatet blev en snes bidrag, som hermed forelægges, — nogle i uændret, andre i forkortet eller let bearbejdet form. For enkelte bidrag gælder det, at de er delt i flere, afpasset efter længde og emnevalg. Inddraget er yderligere et par erindringsartikler, der er tilgået Lokalkivet i Bogense inden for de sidste år. Dog indledes og afsluttes der med uddrag af en artikel, der er skrevet i 1938, hvor byen fejrede 650-års jubilæum. Derudover stammer samtlige bidrag fra 1980'erne. Hvad placering angår, er der tilstræbt en vis kronologisk rækkefølge. Efter endt brug vil det samlede materiale tilgå Lokalkivet.

Bidragyderne har alle været indforstået med den bearbejdning af stoffet, som vi har foretaget, og vi takker alle for et godt samarbejde. Adskillige har stillet private fotografier til rådighed som illustrationsmateriale, og Lokalkivet har velvilligt — som ved de tidligere bind — udlånt af sine samlinger.

Ældste bidragyder blev født i 1888, yngste i 1942. — At det er af betydning at indsamle erindringsstof, viser den kendsgerning, at tre af de ældste bidragydere er afgået ved døden, efter at de — til glæde for deres medborgere — har skrevet eller fortalt om Bogense fra årene omkring århundredskiftet og efterfølgende tid.

En væsentlig del af jubilæumsaktiviteterne er på indeværende tidspunkt afviklet. Et af arrangementerne var tidligere bogenseres gensyn med byen i en weekend som optakt til selve jubilæumsfestlighederne. Folk, der tidligere havde boet i byen eller på anden måde haft tilknytning til den, var inviteret til at aflægge den besøg i anledning af byjubilæet, og det var der mange, der benyttede sig af. Der er ved denne lejlighed uden tvivl mange gange blevet sagt: »Kan du huske?«, og et væld af gamle minder er dukket frem. Vi håber, at dette supplementsbind må bidrage til det samme, og vi ønsker læserne god fornøjelse under samværet med dem, der velvilligt har øst af deres erindringer fra det tidligere Bogense.

Bogense i festdragt

Af Th. Willemsen (1938)

Bogense er i år i feststemning — nøjagtig som i 1938, hvor byen fejrede 650-års jubilæum. I den anledning blev faktor Th. Willemsen (1872-1941) af den daværende jubilæumskomite opfordret til at skrive en artikel om Bogense, og heraf bringes indledningsvis et uddrag, der viser stemningen i byen i dagene op til jubilæet. Manuskriptet opbevares på Bogense Lokalkiv.

Faktor Willemsen var som den, der i praksis udførte det redaktionelle arbejde, gennem 50 år en uundværlig arbejdskraft på Bogense Avis. Han var stærkt interesseret i sin fødebys trivsel, og han havde gennem årene en række tillidshverv. Han havde en poetisk åre, og der er næppe tvivl om, at digtet, han gengiver, er skrevet af ham selv.

Den nu forestående jubilæumsfest i Bogense vil finde byen fuldt færdig til at fejre mindeåret på en værdig måde. Festudvalget, der består af ca. 60 herrer og 1 dame, har lagt et smukt og stilfuldt program for dagene. Byens Adelgade har i forsommer fået sin stenbro, der trængte højliggen til udbedring, erstattet med asfalt. Samtidig er gaden gjort bredere, og den er reguleret smukt. Det er en fornøjelse at se det nye gadeparti, og det gør Gade- og Vejudvalget ære. Men dets formand er også vejmand af livsstilling. Borgersekabet har her og der og mange andre steder fikset deres have op, og byens avis har nylig i verseform omtalt dette således:

Går man henad byens gader,
ser man husenes facader
strålende som aldrig før
med en frisk og smart kulør.

Der er huse gule, grønne,
blå og røde, alle kønne,
smukt og livligt er det syn,
ny seværdighed for byen.

Blot en lille tur på strøget
gør enhver så velfornøjet
ved at se den farvepragt,
som i gaderne er lagt.

Hyppigt skuer man en villa,
rødbrun, brandgul eller lilla;
overalt, hvorhen man ser
males her og pyntes der.

Artiklens forfatter, faktor Th. Willemsen, var ikke ukendt med at skrive, idet han varetog væsentlige dele af det redaktionelle arbejde på »Bogense Avis».

Byen vil i festdagene have flagalléer rejst i gaderne; guirlander vil blive anbragt som dekorationer og spændt ud over kørebanen. Man kan være fuldt forvisset om, at hotellere og restauranter spisekamre og fadbure vil være fuldt forsynet med mad og drikke, og ølkældre og spiritusbeholdninger vil være righoldige. Thi uden mad og drikke o.s.v.

Festudvalgets formand er driftsbestyrer Andersen, Nordfynske Jernbane, og denne af sin gerning som sådan stærkt optagne mand har gjort et meget virksomt arbejde for at få alle de storstilede arrangementer til at klappe. Bogense Turistforenings formand, borgmester Fledelius, har ligeledes lagt et meget dygtigt arbejde for den store jubilæumsfest, ligesom han til enhver tid meget energisk har virket for, at Bogense by kan få den fremtrædende plads, som den fortjener som turistby.

Blandt byens og egnens seværdigheder kommer i første række Æbelø, og den skønne ø er alle turisters store mål. Turen derover sker fra Bogense havn. Havnefogeden, lodsene og fiskerne har alle store og stærke motorer i deres både, og det er en fryd at sejle midthavs ud mod Jylland på den ene side, Fyn på den anden. Ude i søen har man det særsyn at se en ny ø dukke op. Havbunden har gennem tiderne hævet sig mere og mere, og nu er her tørt land — undtagen når

Ved festlige lejligheder var gaderne i Bogen pyntet. Billedet viser Østergade i årene omkring første verdenskrig.

En stor oplevelse for mange bogensere var kongebesøget i anledning af byens 650-års jubilæum i 1938.

det er særligt højvande. Øerne kaldes nu Mågeøerne, og ud til dem er der mange, som farter, vadende dertil gennem den lave fladstrand. Tit ser man telte slået op derude. En dag, da det var særligt lavvande i fladstranden, bemærkedes endog cyklister, som cyklede til Mågeøerne. Der er ingen tvivl om, at disse voksende sandrevler engang om hundreder af år vil blive landfaste med Nordfyn.

I det skønne strandanlæg ved Bogense forefindes restauranten »Arken«. Restauranten drives af den velrenommerede vært på Bogense Hotel. Her er stort fremmedbesøg hele sæsonen igennem, koncert hver aften af fremragende musici, og Bogense står også på dette område på højde med andre turistbyer.

Byens specielle fuglevildt er måger og alliker. Mågerne slår sig dagligt ned på byens torv, og beboerne her fodrer mågerne, som er helt tamme. Allikerne er efterstræbte af den grund, at de bygger rede i husenes skorstene og derved tilstopper disse.

Byens kirke er som et vartegn, og den ses langt ud over havet og er et sømærke. To gange i mands minde er lynet slået ned i det spåntækte tårn og har splintret dette. Tårnet tjæres hvert år. I lange reb drager dertil kompetente folk op til korset på spirets øverste top, og arbejdet begynder. Det fortælles, at en af de gamle tjæremænd, Niels Basse, inden han drog til tops, drak sig kurage til, men det var dengang, da en kande brændevin kostede 35 øre!

Alt vand måtte vi hente nede på Torvet

Erindringer fra Bogense omkring århundredskiftet

Af Alma Rasmussen

Alderspræsidenten blandt bidragyderne er Alma Rasmussen, der blev født i 1888 som datter af tømrer Jørgen Rasmussen, der boede i Adelgade 27. Nogle år var hun i huset hos garver Jensen i Bogense og kom derefter i huset hos herskaber på Nordsjælland. Hun vendte imidlertid tilbage til Bogense og førte hus for sin far. Efter hans død boede hun fortsat i barndomshjemmet, men tilbragte sin sidste tid på plejehjemmet »Søbo«. — Alma Rasmussen, der var ugift, døde i 1986, 97 år gammel. (Interview: januar 1984).

Jeg er født i Adelgade i 1888. Jeg gik i skole her overfor i en pøgeskole. Det var en lille pigeskole, og frk. Holst underviste her. I Kirkestræde var der en drenge-skole, og her underviste en fru Povelsen. Det var nemt for mig at komme i skole; vi løb tværs over gaden lige over i skolen. Min søster havde altid sådan en fart på, at mor sagde, at hun ville give hende 10 øre, hvis hun ville gå i skole bare en enkelt gang. Og 10 øre var mange penge dengang. Hun skulle så prøve det, men hun var kun lige kommet over på den anden side af gaden, før hun stak i rend, og så havde hun glemt alt om 10-øren, der stod på spil.

Frk. Holsts mor, madam Holst, sad inde bagved i soveværelset og lærte de små at stave. Hendes mand var bror til marinemaleren Laurits Holst, som var en stor kunstner. Han kom dog sjældent i huset.

Det var ikke nogen stor skole, jeg gik i hos frk. Holst. Der har vel været højst 20 børn i alt, for der kunne simpelthen ikke være flere i den lille stue.

Fra min barndom husker jeg købmand Hannibal Bechs forretning, der havde til huse i gården på hjørnet af Adelgade og Østergade. Det var en ganske stor forretning. De havde kreaturer i laden bagved; det havde de fleste af købmændene på den tid. Vi hentede da også frisk mælk derovre. Til købmand Bech og de øvrige større købmændsgårde kom bønderne med deres varer.

Når vi skulle nogen steder i min barndom, kunne vi enten tage med toget eller gå på vore ben. Mors og fars familier boede for det meste i Skovby og

Der fandtes tidligere flere pøgeskoler i Bogense. En af den var fru Povelsens drengeskole i Kirkestræde, der i perioden 1871-1905 havde ca. 300 elever. Billedet er taget af fotograf N. P. Willemsen i 1875 og er en gave fra dennes søn til fru Povelsen, der ses i midten af billedet.

Kirkestræde i begyndelsen af århundredet. Fru Povelsens pøgeskole havde til huse i en af ejendommene på højre side af gaden.

Eskildstrup, og dertil kunne vi sagtens gå som børn. Far fik sig med årene en cykel, og den kørte mor også på engang imellem.

Der var en række markante personer i Bogense: Jeg kan f.eks. huske gamle Meyer, der var jøde. Jeg har engang truffet ham nede i hotelgården, hvor han kom sjokkende i et par kæmpebukser. Han var en udpræget jødetype, og det var en begivenhed for mig at træffe den gamle mand med dette specielle udseende. Han boede på det sted, hvor Sparekassen senere blev bygget. — Det var for øvrigt hans søns plejebarn, der skænkede Manneken til byen. Tidligere stod der en pumpe på stedet. Da vi fik vandværk i byen, blev pumpen fjernet, og på dette sted placerede man senere Manneken.

Jeg kan også huske sparekassedirektør Møller. Han gik med høj hat og stok med benknep på den ene side. Stokken holdt han altid omme på ryggen. Han gik forbi her hver dag. Der var også kantor Møller, en stout person, altid med slag på. Så var der lægerne Jessen og Bolvig. Dr. Bolvig boede i Sct. Annagade. Dr. Jessen var meget kraftig og kørte i en jumpe.

Der var også politibetjent Nebeling, der havde 8 børn. Efter ham kom politibetjent Petersen, som boede i fattiggården, hvor han tillige var forstander. Betjentene holdt dengang folk i ørerne, og hvis de drak sig fulde, tog de sig af det. Betjenten var alene om at opretholde lov og orden i byen. Jeg husker fra min barndom, at det var forbudt at køre med slæde ned ad Jernbanegade. Vi gjorde det af og til alligevel, men vi var bange, hvis Nebeling var i nærheden. Senere kom betjent Iversen. De var alle dygtige folk, som der stod respekt om. Bare folk så dem, blev der roligt!

Jeg kan også huske den lille frk. Bülow, som var musiklærerinde. Hun var datter af general Bülow, helten fra Fredericia. Hun var meget dygtig til håndarbejde og noget af en original. Engang til et selskab havde hun en kasse med, fuld af blomster, og hun sad det meste af aftenen og bandt en krans, som skulle bruges til en begravelse! Det var ikke enhver, der kunne finde på at foretage noget sådant ved et selskab. — Vi havde i byen en gammel officersfrue, fru Teglgård med to døtre, og de var lige så mærkelige som hun selv. De boede dér, hvor Holger Pedersen fik forretning. De havde ikke mange penge, for officerer fik dengang kun en lille pension.

I det hele taget var der mange fattige i Bogense dengang. Så fik vi heldigvis bygget asylet, og købmand Bech stiftede et legat for folk, der var trængende.

Da jeg blev konfirmeret i 1902, rejste jeg til Fjlby-Lunde, hvor jeg tjente nogle år, og derefter var jegovre i Kolshave præstegård. Siden tjente jeg tre år hos redaktør Pagh i Bogense. Jeg husker, at vi måtte hente alt vandet nede på Torvet og bære det op på 1. sal. Dengang var der endnu ikke vandværk i byen. Pagh var ikke meget hjemme; han var rigsdagsmand og rejste frem og tilbage med jernbanen.

Parti fra Torvet med en af byens seks offentlige vandpumper. Billedet stammer fra slutningen af 1800-tallet.

På havnen var der stor handel og aktivitet med skibe før i tiden. Korn og foderstoffer, træ og kul, ja, også levende kreaturer blev transporteret via havnen i Bogense. Mange fik arbejde med at losse skibe. Det var et eftertragtet arbejde, for de fik altid pengene med det samme. Trælasten og Jernstøberiet var også store arbejdspladser. Der var også mange garverier i byen dengang. De købte kohuder og kalveskind og fremstillede læder til sko, frakker, seletøj o.a. Vandet i Bogense var velegnet til formålet, idet det var blødt vand, og det var grunden til, at vi fik så mange garverier. Der var også en del farvere i byen; bl.a. husker jeg farver Hempel.

I Bogense var der naturligvis en del særlige festdage. Provsten spurgte engang en Bogense-dreng, hvilke helligdage der var. »Rigsdagsvalg, sommermarked og skyttelaug«, svarede drengen. I hvert fald var det festlige dage for børnene i byen.

Rigsdagsvalget foregik oppe på Torvet, hvor der var bygget en tribune, og der stod alle talerne hele dagen. Højre ville jo råde, men så begyndte socialisterne

Musikkerende frk. Polly Bülow (t.v.) var datter af den navnkundige general Bülow og plejedatter af toldforvalter i Bogense L. P. Bülow og frue, f. Heilmann (t.h.).

at stikke hovedet ovenfor. Det var slet ikke noget for børn og kvindfolk; det var kun mandfolk, der var med.

Ved sommermarkedet var der karruseller, skydebaner og kraftprøver med en klokke, der kunne ringe, hvis man slog tilstrækkeligt med en kølle. Min søster og jeg fik hver 10 øre, og så gik vi til sommermarked og købte slik. Ved skytte-lauget fik alle børnene 10 øre for at gå med i optoget med flag.

Af andre former for festivitas kan nævnes søndagskoncerterne ude i Fredsko-ven, hvilke var en parallel til de tilsvarende koncerter i Fruens Bøge i Odense. I Fredskoven blev der også afholdt mange baller, og der var altid mange fra lan-det, der deltog. Det var altid livligt, og det var med til at understrege det gode forhold mellem land og by.

Der var tidligere mange restauranter i Bogense. Der var skrædder Jensen ude i Forstaden. Der var Bogense Hotel, hvor der bl.a. holdtes generalforsamlinger, og hvor tilrejsende teatre spillede deres stykker. Så var der selvfølgelig »Øjet« på hjørnet af Adelgade og Østergade, og det var et meget populært sted. På hjør-net af Østergade og Sct. Annagade var der en restaurant, der blev drevet af garver Jacobsens datter. Der var køkken nede i kælderen. Engang havde hun lys i restauranten efter kl. 23, og det var forbudt. Da vægteren dukkede op, var hun ikke så forknyt og sagde: »Jeg har vel lov til at give en kop kaffe til en mand, der sidder og venter på at komme til doktoren!« — Det var nemlig almindeligt, at

I 1860'erne opførtes der restaurant og dansestræde i Fredskoven, og her var der langt op i tiden mange arrangementer sommeren igennem.

Om søndagen musicerede Bøge Musikkorps, og det trak mange mennesker til. Billedet stammer fra 1896, hvor fortælleren var 8 år gammel.

man ventede der, når man skulle til lægen, og somme tider var der nok nogle, som sad der lidt for længe!

Også konditorier var der en del af i byen. Der var konditor Larsen i Sct. Annagade, hvor Røde Kro nu ligger, og der var konditor Hart ved siden af købmand Sevel samt konditoriet i Østergade.

Uden for byen var der også mulighed for at få slukket tørsten. Ved Studekroen ude på Gyldensteensvej kørte bønderne ofte ind og fik et glas, når de skulle hjem. Tilsvarende fandtes på Odensevej Tyrekroen, hvor de tørstige også kunne slukke efter, når de havde været i Bogense. Endelig var der ude på Bogense Mark i Wachers ejendom et traktørsted, der hed Kalvekroen.

Bogense Avis blev holdt af mange før i tiden. Men da det var et Højre-blad, holdt vi Fyns Tidende! Bogense Avis blev også læst, idet vi var med i den på den måde, at vi var 5-6 stykker om at holde den. For øvrigt læste vi børn ikke ret meget avis.

Dårlige tider oplevede vi under første verdenskrig, hvor der var mangel på flere ting. Men vi har nu aldrig sultet, selv om jeg kan huske, hvor glade vi var, når vi kunne få noget flæsk ude på landet i de år. De, der ikke havde så meget, kunne få et måltid mad på skolen. Det kunne vi også have fået, men vi brød os ikke om det. Vi klarede det alligevel.

Patienterne skulle selv medbringe sengetøj

Af Dora Christiansen

Dora Christiansen blev født i Bogense i 1891 som datter af gartner Jens Hansen Christiansen, Adelgade 98. Hun blev bankuddannet i daværende Bogense Bank, men opgav sit arbejde her, da moderen døde tidligt og hun naturligt overtog hendes plads i hjemmet. I 1961 overtog hun faderens blomsterforretning og videreførte den. I 1981 flyttede hun til Mern, hvor hun døde i 1987, 96 år gammel. Til det sidste bevarede hun kontakten med en stor venneskare i Bogense. (Interview: oktober 1978).

Jeg blev født i Bogense i 1891. Min far var gartner og havde et fint blomstergartneri her i byen. Han havde udviklet fremragende løgkulturer og var blandt de første her i landet, der arbejdede dermed.

Der var en anden tone i byen dengang. Siden er der kommet helt andre mennesker til, og der er kommet en anden tankegang på mange områder.

Det gamle sygehus lå i Rådhusstræde. Der havde her været sygehus langt tilbage i tiden. Patienterne skulle selv medbringe sengetøj o.lign. Skrædder Rasmussen, der boede på Torvet, tog sig af det praktiske i forbindelse med sygehuset og sørgede for, at patienterne blev passet og plejet. Daværende distriktslæge Bolvig var læge på sygehuset. Hvis der kom patienter, der ikke fejlede noget særligt, skældte han dem ud. Han måtte køre langt omkring med hest og vogn og kom ofte ikke hjem før ud på natten; følgelig satte han ikke pris på dem, der spildte hans tid.

Jeg legede med hans datter, Ellen. De boede i Sct. Annagade, hvor tømrer Larsen nu bor. Der holdt tit en lang række vogne fra landet, der skulle ind til doktoren. En dag, da doktoren var ude at køre, kom der en mand med en forfærdelig tandpine. Doktorens karl syntes, at det var synd for den arme mand, og da han tit havde hjulpet til med at holde hovedet på patienter, som doktoren behandlede, trak han selv tanden ud på manden. Men sikken en omgang han fik af doktor Bolwig bagefter! — Fru Bolwig var meget musikalsk; hun havde et stort flygel og gav undervisning.

Johannes og Dora Christiansen, født i Bogense henholdsvis 1887 og 1891. Faderen drev et fint blomstergartneri i den sydlige del af Adelgade.

I Torvegade boede politibetjent Petersen, hvis kone stod for pension og husholdning for beboerne på fattiggården. Også vagabonder og andre kunne finde husly der. Ind mod fattiggården var der et plankeværk, som vi nogle steder kunne kigge igennem. Beboerne sad ofte i gården og soledede sig. Nogle af dem sang somme tider nogle underlige vrøvleviser. — Senere kom på hjørnet af Torvet og Kirkestræde det, der hed »Arbejdet adler«, og det var også beregnet til vagabonder og landstrygere.

Min skolegang begyndte i en forskole hos en fru Nielsen. Det var dér, hvor BP nu ligger. Jeg begyndte på prøve. Nogle nøjedes med at lege med byggeklodser, mens andre fik lært at læse og regne. Om sommeren, når vejret var godt, stillede vi op på Skovvejen to og to og marcherede ud i Fredskoven og fik vores undervisning i det fri og spiste vore madpakker. Når klokken var 12, drog vi hjem igen.

Som 9-årig blev jeg overflyttet til Bogense private Realskole, der havde til huse i en bygning i Sct. Annagade. Vi skulle på det tidspunkt til prøve for at komme i realskolen. Skovrider Stenbjerg var censor, da jeg var til prøve. De skulle se, hvad vi havde lært hos fru Nielsen i de forskellige fag. Købmand Sells datter, Ada, var også til prøve. Hun var meget lille, idet hun vistnok havde haft engelsk syge. Skovrider Stenbjerg spurgte hende: »Hvad er en favn?«. Ada tog tre skridt, så lange som hun nu kunne tage dem, og sagde: »En favn, det er 3 alen«. Og så var hun antaget i realskolen!

Billedet stammer fra Augusta Nielsens pøgeskole, hvor fortælleren var elev, indtil hun som 9-årig kom i realskolen. I øverste række står yderst til højre Augusta Nielsen, yderst til venstre frk. Hansen, der hjalp hende med undervisningen. Dora Christiansen er nr. 2 fra højre i forreste række.

Jeg husker, vi fik en frk. Riis, datter af overlæreren i skolen henne på Torvet. Hun var en meget alvorfuld dame. Hun havde en lang rød blyant med en metaldup på, og den fik vi en over fingrene af, når der var noget, der ikke passede hende.

Vi lærte godt i Bogense Realskole, og meget af det, vi lærte, kan vi såmænd endnu; vi slap ikke tingene, før de var lært. Det skal også siges, at skolen havde et veluddannet og dygtigt lærerpersonale. Vi havde en matematiklærer, der hed Hansen, og han hed aldrig andet end »lille Hansen«. Han var en meget selvglad fyr. Senere udgav han lærebøger i matematik. Men trods det var han nu ikke god til at forklare os tingene. Mine klassekammerater kom ofte ned til mig for at få tingene forklaret. »Så forstår vi det meget bedre«, sagde de.

En dag havde »lille Hansen« overmalet hele tavlen med matematiske beviser, men på et tidspunkt kunne han ikke komme videre. Jeg kunne godt se, at han hverken kunne komme frem eller tilbage, og jeg kunne ikke lade være med at

le. Så kom han hen til mig med kridtet i hånden. »Vil De?» sagde han. — Dengang sagde man »De« til eleverne i den øverste klasse, og vi drømte selvfølgelig ikke om at sige »du« til lærerne. — Jeg gik op til tavlen og gennemførte det matematiske bevis. Han burde have kunnet lære os det, når han kunne udgive matematikbøger!

Der var god disciplin i skolen. Lærerne behøvede ikke at være specielt hårde; det var nok, de så strengt på os. En overgang havde vi en teologisk kandidat, der hed Becker. Han blev senere præst i Bælum ved Aalborg. Han skulle på det tidspunkt tjene nogle penge ved at undervise. Vi var meget glade for ham, og vi græd, da han rejste. Måske har overlærer Riis på Borgerskolen været mere streng, eftersom datteren med den lange blyant var temmelig hård. Men som sagt oplevede jeg ikke skolen som særlig hård.

Vi var meget pligtopfyldende i min klasse. Jeg kan huske, at de store klasser kaldte os for »engleklassen«. Der var for øvrigt mange elever fra landet i min skole. De kom fra Hugget, Hårslev, Særslev og ude fra Sletten. Siden kom flere fra Skamby med toget, for skolen havde et godt ry på sig over hele Nordfyn.

Der var frygteligt støvet i skolens gymnastiksal. Jeg husker endnu, hvordan madrasserne støvede, når vi sprang. Men det tog vi ingen skade af. Havde det været nu, skulle sundhedsmyndighederne snart have været der! Arrestforvarer Petersen, der havde gymnastiktimen, var ret streng ved drengene. De lærte disciplin og skulle gøre tingene ordentligt. Han tog dem også med til badeanstalten, hvor de skulle lære at svømme. Han var for øvrigt også danselærer. Undervisningen foregik i byrådssalen, hvor jeg har gået til dans hos ham.

Der var før i tiden mange købmænd i Bogense, og købmandsgårdene var gennemgående store. Den første var ude i Forstaden på hjørnet af Toldbodgade. Der var købmandsforretning ved hjørnet til Kalkbrænderivej og også én på den anden side af gaden. Længere inde lå Emil Jensen, Sophus Jensen, Vilhelm Rasmussen og G. V. Larsen. På hjørnet af Torvet og Teglgårdsvej boede købmand Buch. Midt i Adelgade lå Marius Rasmussens store forretning, og der var en mindre forretning, der ejedes af købmand Tange. I Kirkestræde lå skibshandelen, og der var en mindre købmandsforretning ned mod havnen.

Bønderne kørte ind til købmandsgårdene med deres vogne, og de kom ind i den lune skænkestue. Var fruene med, blev de inviteret på en kop kaffe i købmandens stue. Det var en udflygt for folk på landet at komme til Bogense dengang. Hos os kom de også ind i stuen og snakkede. Bedstemor sad her og tog imod. Det kunne også hændе, at vi byfolk blev inviteret ud på en gård på landet om søndagen. Købmanden her overfor havde en charabanc. Med hans gårds-karl som kusk kørte vi f.eks. til Hårslev eller Gamby, hvor de besøgte en familie og vi besøgte en familie. Vi blev altid modtaget med lidt festivitas, og tilsvarende blev damerne fra landet godt modtaget hos os. Der var en helt anden

Billedet stammer fra slutningen af 1800-tallet og viser noget af den aktivitet, der foregik i datidens købmændsgårde. Gården ejedes af firmaet Elias B. Muus, og den daglige ledelse blev fra 1889 varetaget af købmand G. V. Larsen, der siden overtog gården. Yderst til højre ses familien og dens tjenestepiger.

tone dengang. Der var ikke noget med at hakke på hinanden — byfolk contra landbefolkning — det kendte vi ikke noget til.

Dengang var Bogense havn meget benyttet. Trælasten fik gods med skibe. Kulkompagniet fik kul og købmændene foderstoffer ad søvejen. De havde store vogne og karle, som kørte deres varer op nede fra havnen.

Jeg husker også rigsdagsvalg i gamle dage, hvor valghandlingen foregik på Torvet. Der var rejst en tribune med guirlander og flag, og dér stod de forskellige kandidater og forklarede, hvad de mente om tingene. Om aftenen var der fest på hotellet. Når der var rigsdagsvalg, kom de helt oppe fra Bred, Skallebølle og Andebølle. Købmændsgårdene var fyldt af vogne med gæster. Hos os havde vi ikke staldplads, men der var folk helt oppe fra Bred, som kom ind hos os og spiste, når hoteller og restauranter var overfyldte. Det var virkelig en festdag dengang, når der skulle afgives stemme. Mange kom gående langvejs fra.

Jernbanen var ny, da jeg blev født i 1891. I Bogense blev den anlagt på opfyldt terræn. Fiskedammen dernede minder stadig om det. Jeg husker gamle slagter Petersen, der havde meget med jernbanen at gøre. Han opkøbte heste, grise og får, og han brugte jernbanen til transport. Han sejlede også op til Endelave og hentede lam, som gik videre med jernbanen til Odense. Han cyklede også til

Dora Christiansen, der ses nr. 2 fra venstre, tog eksamen fra Bogense private Realskole i 1907, og billedet stammer fra tiden deromkring.

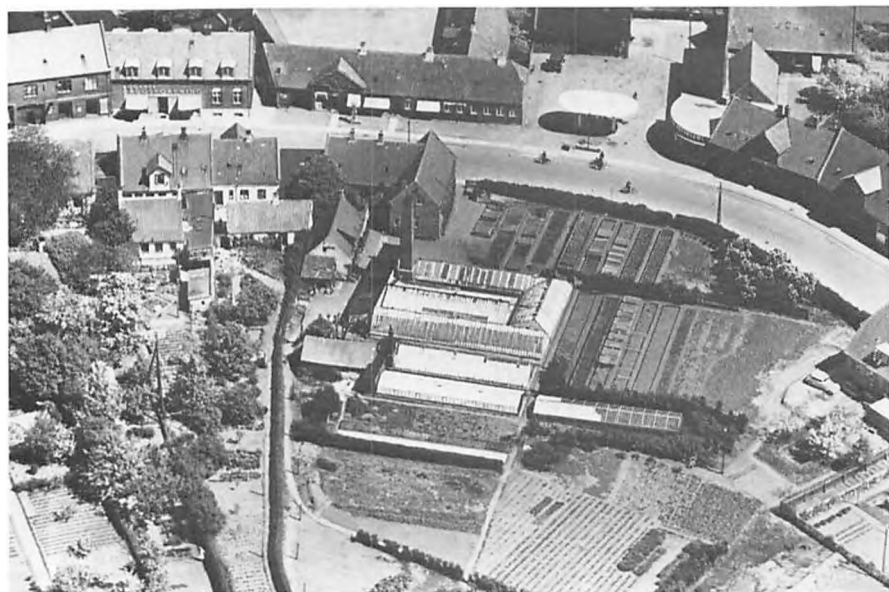
marked i Aarup og handlede med heste. Gamle købmand Hendriksen har fortalt om en episode, hvor slagter Petersen havde været i Odense med en hest til marked. For at bevise, at den ikke sparkede, satte han sig ind under den, og han fik på den måde prisen presset i vejret. Der var også en anden episode, hvor slagter Petersen bragte orden i tingene: Der var ved jernbanen en driftsbestyrer Thage, som var ret glad for sig selv og gerne ville kommandere lidt. Engang ville han forbyde folk at bruge vejen nede ved jernbanen, men det hindrede slagter Petersen ved at sige driftsbestyreren et par borgerlige ord. Samme driftsbestyrer Thage holdt også stærk disciplin blandt personalet ved jernbanen. Når han gav en ordre, hed det »Javell!« Og ordren skulle udføres på stedet!

Jeg var første elev i Bogense Bank i årene 1907-10. Jeg skulle ellers have været i Landmandsbanken, men jeg gennemførte elevtiden i Bogense Bank og blev da også tilbudt en plads deroppe. Da min mor var død kort tid forinden, måtte jeg imidlertid blive hjemme og tage mig af det, der havde været hendes arbejde. — Jeg fortryder dog ikke, hvad jeg gjorde dengang. Jeg ville have været ked af det, hvis jeg havde ladet det derhjemme i stikken. Min bedstemor var her og lå i sengen i tre år, inden hun døde. Man passede familiens syge dengang, og bedstemor ville have været ulykkelig, hvis hun skulle have været et andet sted hen.

Kort tid efter at jeg var udlært, kom første verdenskrig.

Dora Christiansen videreførte og drev i mange år det gartneri, som faderen havde grundlagt i 1888. Købmandsgården på den anden side af Adelgade overtoges af købmand C. Hansen år 1900.

Parti fra Adelgade med Dora Christiansens gartneri midt i billedet. På den anden side af gaden ses fra venstre mod højre Bogense Brugsforening, købmand C. Hansens gård, Brdr. N. & Kr. Petersens udstillingslokale med servicestation med hånddrevne benzinpumper.

Jeg kan huske den dag, hvor krigen blev erklæret i 1914. Det var vistnok en søndag. Vi var på udflugt til Hindevad Kro med Håndværkerforeningen. Vi havde lejet vogne og havde madpakke med. På Hindevad Kro fik vi besked om, at der var udbrudt krig. Næste dag blev der indkaldt sikringsstyrker, der skulle over Storebælt til Sjælland. Men mange sagde: »Der kommer ingen over Storebælt. Der er spærret, inden de kommer derned«. Men de kom da over.

Også her i byen var der indkvarteret enheder fra sikringsstyrken. Vi havde to soldater indkvarteret, men vi havde heller ikke så megen plads. Vi havde dem i pension ude i Fredskoven, og de kom herind, når de havde fritid. Det var lidt ældre soldater. Hver dag drog de af sted med piber og trommer inde fra byen og ud til Kattebjerg, hvor de havde en del skyttegrave. Jeg kan huske, at det fortsatte, efter at det var blevet vinter, med fuld musik. Ved 4-tiden om eftermiddagen kom de så hjem igen.

Mange ting var rationeret. Der var ingen sytråd, ingen hæfter eller elastik. Mel og den slags var stærkt rationeret. Også smør og margarine. Der var kø henne fra mejeriet og helt hen til os den første morgen efter krigsudbruddet, idet folk ville sikre sig smør. Efter nogen tid steg prisen helt op til 6-7 kr. pundet. En dag sagde far, at nu kunne vi ikke være bekendt at købe smør mere, for der var kun én familie mere i byen, der gjorde det. Så gik far til købmanden og købte et pund margarine, men det endte med, at det blev brugt til at smøre trillebøren med. Vi kunne simpelthen ikke spise det.

Kaffen var også rationeret. De havde fået prækket far en pakke erstatning på. Det havde den virkning, at vores pige faldt i søvn, og hun tabte en kop, som hun var ved at rense, ned på gulvet. Så skulle vi ikke have mere af det giftstof. Det blev puttet i komfuret. I stedet for fik vi fra en gård i Tofte en lærredspose med rug, som vi selv kunne brænde. Til sovs måtte vi anvende bygmel. Det blev ikke den mest spændende sovs, men det var umuligt at opdrive hvedemel.

Den rationering, vi fik under anden verdenskrig, var ikke så hård som den, vi oplevede under første verdenskrig.

Musik i gaden på min fødselsdag

Erindringsbilleder fra begyndelsen af århundredet

Af Sigrid Trautner Nielsen

Sigrid Trautner Nielsen blev født år 1900 som datter af læge i Bogense, senere kredslæge Peter Trautner, hvis far, Theodor Trautner, slog sig ned som praktiserende læge i Bogense i 1866 og siden blev udnævnt til stiftsfysikus i Odense. — Peter Trautner var Bogenes første folkevalgte borgmester (1918-25).

Sigrid Trautner Nielsen forlod Bogense, efter i 1915 at have taget realeksamen, hvorefter hun tog studentereksamen og blev uddannet til lærerinde. Efter nogle vikariat, bl. a. i Bogense, blev hun ansat ved skolevæsenet i Randers, hvor hun fortsat er bosat. — Hendes erindringsartikel om barndommens Bogense, hvoraf der her bringes et uddrag, er tilgået Lokalarkivet i 1985.

Jeg er født den 8. april år 1900, altså barn af århundredet.

Far købte praksis og hus af dr. Klein uden at have penge til det, så bedstefar måtte træde hjælpende til. Huset ligger i Adelgade og har nr. 26. Det var et stort og besværligt hus med beboelse i tre etager. I stueetagen var der venteværelse, konsultationsværelse, spisestue og køkken. På første sal var der dagligstue og kontor, barneværelse og gæsteværelse — på anden sal tre soveværelser. I tidens løb blev flere vægge revet ned, så værelserne blev mere rummelige, og i 1914 blev en hel sidebygning bygget til. Kontoret blev flyttet ned i stueetagen og spisestuen ovenpå. Soveværelserne var med skrå vægge, hvidkalkede og iskolde, for man skulle sove for åbne vinduer sommer og vinter, for det var så sundt!

Børneflokken voksede, og vi blev efterhånden 5. Vi havde to tjenestepiger, somme tider også en ekstra barnepige. Men der var også nok at gøre med petroleumslamper, kakkelovne, trapper, telefon o.s.v. — I nogle år havde vi en altnuligmand, Thomsen, boende i et værelse i baghuset; han skulle passe gade og have og hente det lille ponykøretøj, som var opstaldet ved landevejen. Far brugte det sjældent; det tog for lang tid, og han anskaffede sig tidligt en motorcykel.

Kredslege Trautners kontor i ejendommen i Adelgade, ca. 1930.

Jeg kan huske tilbage til den tid, hvor jeg var 5 år, for da brækkede jeg mit lårben. Jeg var kravlet op på motorcyklen, der væltede over mig. Far satte benet sammen; det blev et langt sygeleje. Min seng stod mellem fars og mors. Jeg havde mange spekulationer, for jeg lå der på min fødselsdag, og den dag var der musik i gaden. Jeg mente, at det var til ære for mig, men det var jo til ære for kongen, Christian IX, at byens orkester gik igennem byen. Jeg lå syg til gårdsiden, og jeg kunne ikke forstå, at jeg kunne høre musikken. Men i en lille by kunne meget lade sig gøre, så far fik musikerne ind i gården og spille.

Året efter var den gamle konge død, og så var der ingen musik på kongens fødselsdag. Men far købte en grammofon – en af dem med et stort horn – og jeg fik alligevel musik.

Mens vi var små, legede vi mest i haven under valnøddetræet; somme tider var der også fremmede børn; men vi var jo selv en flok, og vi syntes, at haven var vældig stor og flot. Midt igennem løb Bybækken, men den var aflukket med et højt hønsenet, mens vi var små. Senere fik vi adgang til den nederste del af haven, hvor der var køkkenhave, og hvorfra vi havde adgang til spadserestien,

Adelgade var indtil 1938 belagt med brosten, idet det først var op til byjubilæet, gaden asfalteredes. I det lille anlæg midt i billedet fik Manneken sin plads i 1934.

Den sydlige del af Adelgade. Begge billeder er som flere af de øvrige taget af fotograf Peter Sjelborg, der havde atelier i Forstaden ca. 1901-10.

kaldt »Bag Haverne«, og her var der også en dejlig legeplads. Bækken spillede i det hele taget en stor rolle; det var spændende at ligge på maven på broen. Jeg kan huske, at vi kunne fange hundestejler og have dem i et glas. Mon ikke hver eneste bogensedreng og -pige i hvert fald én gang i deres liv har prøvet at få en våd tur i Bækken? For mig hører Bækken absolut med i mine barndomserindringer.

På gaden var der toppede brosten på fortovet, og der voksede græs imellem, og det skulle luges op, hvad vi børn tidligt blev sat til. Så var der en række fliser, hvor vi hoppede paradisk. Her var der fredeligt at lege, så vi børn flyttede derud, da vi blev lidt større, og haven blev for lille for os. I gården var der også toppede brosten, og i midten var der en pumpe, der leverede alt vand til husholdning og vask. Der var også store pumper ude på gaden, og her kom pigerne efter vand til dem, der ikke selv havde pumpe.

Vi havde rare og venlige naboer og genboer. Til den ene side boede »gamle Petersen«. Han havde været garver; der var dengang flere garverier i byen. Han var ungkarl og boede sammen med sin ugifte søster. Han var velhavende og passede på, at vi ikke forgreb os på hans pærer og æbler. Selv om de var nærige, havde han, da Karen og jeg skulle i skole, købt tornystre til os, sådan rigtige tornystre med hår på — det var sælskind — og vi fik allesammen et guldur til vor konfirmation. Da søsteren lå alvorligt syg, spurgte far hende, om der ikke var noget, som hun gerne ville have. Jo, en konditorkage! Men da hun hørte, at den kostede 5 øre, spurgte hun, om man ikke kunne købe en halv! — For øvrigt testamenterede gamle Petersen en del af sin formue som et legat til unge bogenseres uddannelse. Han var over 90 år, da han døde.

På den anden side boede sadelmager Rasmussen. Der kom vi ikke så meget, men de fik af og til en »hønse-spand« ind, og det var en vældig tjans at bringe den derind, for så fik man to øre — en formidabel sum, for det var lommepenge for en hel uge; man kunne virkelig få noget for den.

Skråt overfor boede skomager Rasmussen. Der kom vi meget over. Jeg har tit siddet ovre i det lille værksted og set ham reparere fodtøj; dengang blev sålerne »pløkket« på. Han syede også fodtøj til os; det var meget spændende, når der blev taget mål af foden. Det blev tegnet af på et stykke papir, og det var fint håndarbejde, der blev lavet.

Ved siden af boede madam Jørgensen, — senere fru Jørgensen! Hun var rund og trivelig, og når den første rigtige forårsdag kom, flyttede hun om aftenen ud på trappestenen for at nyde de sidste solstråler, — og så skulle hun have en kop kaffe bragt over, for så var det forår. Og vi børn begyndte at tigge om at få halvstrømper på i stedet for de uldne strømper.

Efterhånden var vi rykket fra haven og var mest ude på gaden for at lege med kammeraterne. Vi var stadig 5. Karen og jeg var de store; vi fik de nye kjoler,

Kredslæge Trautners børn, fra venstre Karen, Sigrid, Inger, Torben og Mogens. Dette og øvrige familie billeder er udlånt af forfatteren.

men ellers blev tøjet syet om til de små. De små var Inger og Torben, og midt imellem var så Clara, en lille stille pige, der kun nåede at blive 6 år, da hun blev dræbt ved et ulykkestilfælde nede på havnen.

Tiden kom, da Karen og jeg skulle i skole!

Der fandtes dengang flere »pogeskoler«, hvor bedsteborgernes børn begyndte deres skolegang, inden de kom i den private realskole. Så var der naturligvis Borgerskolen for de andre børn. Der var fru Steffensens skole i Adelgade; en frk. Holst havde også en lille skole, men den fineste var Augusta Nielsens skole. Den var i et lille hvidt hus på hjørnet af Lillestræde (Rådhusstræde) og Sct. Annagade. Hun havde sin datter Helga som medhjælp. Dér blev vi meldt ind, og det var en virkelig spændende dag, da vi drog af med vore nye tornystre på ryggen. Der var en tavle og nogle klude til at gøre tavlen ren med, et pennalhus med grifler, en ABC, en rød madkasse, hvorpå der stod »Velbekomme«, og så havde vi hver en pose til strikketøjet. Der var to lokaler i skolen: et værelse til de større og en større stue til de mindre, og her var der i et hjørne en slags børnehave. Dér skulle jeg vist have været anbragt; men jeg kom nu i skole som

Sigrid Trautner fotograferet t.v. som 11-årig, t.h. mens hun var lærerinde i Randers.

de andre og klarede mig hele tiden godt. Vi lærte begyndergrundene, og efter et år kunne jeg læse og skrive både små og store bogstaver. Det var nogle dejlige fredelige skoleår for en lille pige. Der var ikke noget med fester eller udflugter; det havde man ikke dengang.

Denne skolegang fik en brat ende. En ny kommuneskolebygning var blevet opført og blev taget i brug i efteråret 1908, og dér skulle vi flyttes over. — Jeg ved ikke, om far var i skolekommissionen, i hvert fald var han tidligt med i kommunalpolitik, og alt skulle være så folkeligt og gøres så godt som muligt for de små i samfundet.

Selv om vi nu i 3. klasse fik nogle søde og flinke skoleveninder, blev det aldrig det samme for os. Det var en stor omvæltning! Jeg syntes, at skolen var enormt stor, og der var en streng disciplin. Spanskrøret blev flittigt brugt, selv for små forseelser. Overlæreren hed Abitz og var kendt som en dygtig, men streng skoleleder. Som klasselærer havde vi frk. Lund, der senere blev gift med cand. theol. Paul Holberg Møller, som på en tid var lærer ved den private realskole, og som vi mødte, da vi kom derover. De blev begge ansat som lærere ved kommuneskolerne i Randers, og dér traf jeg dem senere som gode kolleger, da jeg selv blev ansat dér. Af andre lærere fra min skoletid husker jeg kantor Møller og kantor Povelsen samt frk. Skov, der senere blev gift med lærer Andersen.

Der var aldrig tale om skoleudflugt, men dog husker jeg, at der engang blev holdt en fest i gymnastiksalen. Det var nok en slags indvielsesfest; der var musik

Familien Trautners børn på vej til skyttelaugstest i 1907. Sigrid står med flag på fortovet, mens familiens tjenestepige står parat til at trække vognen med de øvrige børn.

Medlemmer af Børgense Skyttelaug samlet i Fredskoven en Sct. Hansdag omkring århundredskiftet. Også for børnene var det en festdag, og de var – som det ses yderst til højre – ligesom skyttebrødrene i deres stiveste puds!

og sang, og der blev danset. Til sidst var der kotillondans. Det var kong Skjold, der som en yndig lille dreng med gule krøller blev kørt rundt i en båd. Jeg var dybt betaget.

Mange børn gik dengang med træsko, og de skulle have skiftesko med. Sådan ville vi også have det, og der var ikke fred, før vi blev ligesom de andre. Drengene løb hele sommeren med bare ben uden træsko.

Vi gik der i ca. halvandet år, og det var, mens vi gik i skole dér, at ulykken skete med min lille søster Clara. Hun var lige kommet i 1. klasse. Det var den 24. juni — en strålende sommerdag. Der var fest i Bogense, for der var skyttelaug. Alle børn skulle i deres fineste stads gå i optog med flag i hænderne og musik i spidsen gennem de blomsterbesmykkede gader ud til Fredskoven, hvor vi fik 10 øre, som vi måtte bruge, som vi ville. Det var en formidabel sum. Vi havde alle 5 været med, og da vi kom hjem, bestemte vi os til at gå ned at bade, Karen, jeg, Clara og et par veninder. Det var vel overstået, og på hjemvejen legede vi bjergbestigning på det tømmer, der var losset fra et skib og lå på havnepladsen. Det hele styrtede sammen over os, og Clara blev dræbt på stedet. Hendes lille blodige skikkelse blev båret ind i et hus på havnen, og far blev tilkaldt. Jeg havde nogle mindre skrammer, og de andre var sluppet uden mén.

Tiden, der fulgte, var forvirret; men et barns sind er jo letbevægeligt, og vi fortsatte så tilværelsen som sædvanlig. Mor kom aldrig over det, far vist egentlig heller ikke, og jeg har aldrig selv kunnet glemme det. Den dag, det skete, gik alle flag i byen på halv stang, og børneballet, der skulle have været afholdt næste dag, blev aflyst. Hele den lille by sørgede med os. Året efter fik mor igen et barn, en lille dreng, der kom til at hedde Mogens. Så var vi igen 5, og jeg var meget glad for den lille bror, som jeg tog mig meget af.

En anden begivenhed husker jeg fra de år. Det var juleaften. Vi havde været gennem det sædvanlige program med risengrød med mandel i, gåsesteg, juletræ og gaver. Det var små gaver, set med nutidens øjne; men vi var godt tilfredse. Der var altid en bog, lidt legetøj og ellers nyttige ting. Så blev far kaldt ud; han skulle ned til havnen, hvor der lå et hollandsk skib med hele familien om bord. Konen skulle føde; — det blev overstået, og far kom tilbage. Så skulle alle de store — også Karen og jeg — derned med nogle gode sager, så der kunne blive lidt jul i den lille kahyt. Der blev fundet et lille juletræ, pynt, godter og kager, og vi børn måtte finde noget af vort legetøj, der kunne komme med, og det var faktisk meget svært, for vi havde ikke ret meget selv. Men jeg kan endnu se de to små børn på 5-6 år, der sad i en køje med store forventningsfulde øjne.

Og så kom tiden, hvor vi skulle i en anden skole — realskolen. Vi glædede os vældigt, for vi skulle tilbage til de gamle veninder. Det blev for mig fem dejlige skoleår. Jeg holdt af min skole, mine lærere og egentlig også selve skolearbejdet, som jeg stadig fulgte godt med i, skønt jeg var ret ung. Skolen havde til huse i

det store hvide hus på Tørvet, hvor der tidligere havde været Borgerskole. Det stod stadig på bygningen, hvad vi selvfølgelig syntes var mærkeligt.

Netop det år rejste skolebestyrer Skjerk fra byen for at blive overlærer i Hjørring, så det var en slags vagtskifte, idet der også skulle komme et par andre nye lærere.

Vi begyndte der i sommeren 1911. Den nye bestyrer hed Nielsen-Lyngby. Han havde fuldskaæg, og vi syntes, at han var vældig gammel. Han var vist 28 år! Han havde nogle moderne ideer om fornyelse i skolen; f.eks. fik vi laboratorieforsøg i et nyoprettet fysiklokale i baghuset, hvilket var meget spændende for mig. Han oprettede også en spejldertrop. — noget ganske moderne, og vi piger var meget misundelige, når drengene med spejderhat, halstørklæde og farvede bånd og et kosterkaft drog ud på togt. Men han tog os også med ud på cykelture, da vi var i 4. mellem og realklassen. Vi kørte til Egebjerggård og til Hugget, og efter afsluttet eksamen var vi ved Glavendrupstenen.

Hvert år var der skolebal, og det var noget af en skam, hvis man ikke havde en dreng at følges med til indmarchen. Der var hele skolen med — de mindre med forældre, de store på 16-17 år naturligvis uden, og det var vi dybt imponerede af.

Af skolens andre lærere var der frk. Therese Salomon, en gammel typisk jødisk dame, som underviste i sprog med strengthed og stor dygtighed. Vi fik hende til engelsk i 1. mellem og blev for øvrigt hendes sidste hold. Vi var faktisk en artig og flittig klasse, som hun var meget glad for.

Senere fik vi forskellige lærere i sprog. Der var frk. Marianne Madsen, der senere blev leder af Marie Jørgensens Drengeskole i Odense. — Søren David Wolff, der var kommet samme år som vi selv, havde vi et år til tysk, men ingen af dem var så effektive som frk. Salomon. Hr. Wolff var til gengæld god til at undervise i historie, for han var god til at fortælle. Hr. Rasmussen — »Røde Ras« — var meget rar; han underviste i geografi og naturhistorie.

Mens andre piger var ved at udvikle sig til damer og lagde megen vægt på det, blev jeg ved at være legebarn. Vi løb på skøjter nede på engene; det var jo ganske ufarligt, hvis vi holdt os fra hovedkanalen. Engang imellem fik man en våd sok, og så gik turen op i tredje klasses ventesal på banegården, hvor der takket være en stor gloende kakkelovn var varmt, og hvor man kunne udbedre de værste skader.

Engang gik det nu galt. Karen og jeg og to veninder var gået ud på strandisen — endda meget langt ud, og vi gik alle fire i en stor våge med vand til halsen. Op kom vi da ved fælles hjælp. Et par mænd havde fra Kirkebakken set vores færd og var løbet os i møde, men så faldt vi alle seks i en ny våge — heldigvis på lavere vand. Det var ikke noget sejrstogt, da vi i sluttet trop drog gennem byens gader med gadedrengene råbende efter os: »Er I faldet i?« — Det fremgik ganske tydeligt, at det var vi. Ingen af os tog heldigvis skade af det kolde bad.

Sigrid Trautner kom i Bogense private Realskole i 1911, og hun var på det sidste hold, der dimitteredes i 1915. I øverste række ses fra venstre Carl Chr. Jensen, Johannes Andersen, Ejnar Larsen, Torrild Andersen, Chr. Krogh Clausen, Jens Holm, Anders Buse og lærer Søren David Wolff, i forreste række fra venstre Jenny Larsen, Hertha Bech, Jenny Brandt, Karen Trautner, Sigrid Trautner, Emmy Larsen, Else Barfoed og Ellen Nielsen.

I skolen fik vi en ny lærer i sprog. Det må have været i 1914, at frk. Rahbech, der senere blev gift med kommunelærer Rørth, kom, for hun blev forsinket, da hun på grund af krigens udbrud ikke kunne komme hjem fra England. Hun var ganske ung og gik til sagen med ungdommens vovemod, og hun var meget dygtig. Vi havde hende i realklassen til engelsk, tysk, fransk og latin, — det var en stor mundfuld. Vi kunne godt lide hende og havde gode timer sammen med hende. Jeg var særdeles vel forberedt, da jeg efter endt realeksamen kom i gymnasiet på »Frk. Wintellers Skole« i Odense (det senere Sct. Knuds Gymnasium).

Afslutningen fandt sted i byrådsalen på det gamle rådhus, da skolen ikke havde noget lokale til den slags. Det blev farvel til skolen og kammeraterne for os; men det blev samtidig farvel til den private realskole, der blev opløst, efter at den i mange år havde givet mange dygtige elever en god start i livet. Realeksamensafdelingen blev overtaget af kommunen, men måtte i flere år have til huse

Det traditionelle familie billede: I bageste række fra venstre sønnen Torben, fru Trautner, sønnen Mogens, to svigersønner samt datteren Inger, i forreste række fra venstre kredslege Trautner, døtrene Sigrid og Karen. Billedet er taget af fotograf G. Chr. Nielsen, der havde atelier i Bogense i 1920'erne.

i bygningen på Tørvet, da der ikke var plads i den egentlige skolebygning på Gyldensteensvej.

Det blev nu ikke mit sidste farvel til skoleliv i Bogense.

6 år senere, da jeg var færdig med min læreruddannelse, kom jeg tilbage til skolen som vikar for frk. Helene Andersen, der skulle på årskursus. Det blev et dejligt gensyn!

Overlæreren hed nu Christensen, og han var en meget dygtig skoleleder. Mine ældre kolleger tog pænt imod mig, og jeg fik et dejligt år. Jeg skulle have en 4. mellem til dansk og føre dem op til eksamen. Det var jeg meget spændt på, men eleverne var dygtige, flinke og meget rare. Der var ro og orden i skolen og hygge på lærerværelset. Spanskrøret var endnu ikke afskaffet, men sjældent i brug.

Den første april tog jeg imod en lille første klasse, og med den fik jeg nogle dejlige timer. Min lille yndlingselev hed Lars Jørgen. Han besøgte mig flere år i træk, når jeg kom hjem på ferie. Kærligheden var absolut gensidig. En morgen

sagde far til mig: »Jeg skal hilse dig fra Lars Jørgen. Jeg var ude hos ham i nat. Han sagde: »Vil du hilse Sigrid. Når hun står i solen, og den skinner på hendes hår, kan jeg ikke stå for hende!« — Det var vel nok en ægte kærlighedserklæring fra et lille mandfolk på 7 år!

I 1955 samledes vi realister fra 1915 til 40 års jubilæum og havde en dejlig dag sammen. Vi spadserede de sædvanlige ture til skoven, havnen og Fogense, og de, der engang havde stået hinanden nær, fandt mærkværdigvis igen sammen.

Det blev ikke min allersidste forbindelse med skolen i Bogense.

I 1961 — 40 år efter mit årsvikariat — kom jeg igen som en ældre dame som beskikket censor ved realeksamen i tysk. Lærerinden var ung og dygtig, og det var et velundervist hold, jeg kom til at censurere. Det var hyggeligt og dejligt!

Selv fik jeg 44 dejlige år ved Hobrovejens skole i Randers. Men rigtig jyde bliver jeg aldrig. Mine tanker er mange gange gået »hjem« til Bogense — den lille by, der gav mig så meget.

De bank, vi fik i skolen, var fortjente

Minder fra min skoletid

Af Oluf Jørgensen

Oluf Jørgensen blev født 1906 som søn af fyrbøder N. Jørgensen, Torvet 28. Han tilbragte sin barndom i Bogense, indtil han som 14-årig kom ud at tjene, hvorefter han sejlede nogle år og siden emigrerede til Amerika. I 1935 vendte han tilbage til Danmark og oprettede siden en blikvarefabrik i Næsby, som han drev, indtil han trak sig tilbage og i 1980 bosatte sig i Midelfart.

Oluf Jørgensen har i 1982 skrevet en række erindringsartikler om barndomsårene i Bogense, og de er overgivet til Lokalarkivet i Bogense. Dette og efterfølgende bidrag er uddrag af disse artikler.

Det er ganske naturligt, at lærerne skildres sådan, som eleverne oplevede dem, og ikke som de dygtige lærere og respekterede borgere, som de i virkeligheden var.

Jeg husker mine lærere tydeligt og klart. Nogle mindes jeg med glæde, nogle for mindre godt. Men det står fast, jeg er min barndoms skole skyldig, hvad jeg lærte. Jeg lærte godt, og denne lærdom har siden gavnet mig meget.

Skal jeg nævne nogen lærer frem for andre, så skal det være lærer Georg Rasmussen. Han var først og fremmest vor gymnastik- og idrætslærer og vor lærer i tegning, og han underviste yderligere i naturlære, regning og geometri. Han var en dygtig lærer, og han holdt af sine drenge og piger. Altid mødte han os med et venligt smil, var altid parat til at hjælpe, men han straffede også, når det var nødvendigt. Uden forskel faldt slagene, og bagefter trøstede han os. Han holdt af os og vi af ham, og han var stolt, når vi ved opvisningen anstrengte os for at vise den bedste gymnastik, og når vi på fodboldbanen rigtig lagde kræfter i og vandt sejr over det konkurrerende hold. Så rankede han sig i sin hvide sportsdragt, hvide sweater, hvide skarptpressede benklæder og hvide gymnastiksko; rank som et lys gik han mellem os drenge og spredte ros både til den ene og til den anden, mens glæde og varme lyste ud af hans øjne. Omfattende var den hjælp, vi fik og kunne regne med at få hos ham. Han brugte megen af sin fritid på os. Han lånte os skolens fodbold, når vor egen kludebold ikke

Ifølge forfatterens øvrige skoleerindringer, der er tilgået Lokalkarket, blev der i hans klasse ikke sparet på krudtet, når det gjaldt om at sætte lærerne grå hår i hovedet. Af eleverne står han selv yderst til højre i øverste række. Læreren er Johannes Andersen.

kunne mere. Han lappede og syede vor gamle bold, når sadelmageren ikke kunne eller ville. Vi samlede gamle ben og klude sammen og solgte det til byens isenkræmmer. Det kunne give fra 35 til 50 øre ad gangen, og det var lige det, sadelmageren skulle have for at sy vor fodbold. Derfor var vi lærer yderst taknemmelig, når han klarede det for os.

Lærer Rasmussen lærte os mange ting, som det ikke var almindeligt at høre om i skolen dengang. Han fortalte om tandpleje og mundhygiejne, om rigtig kost og andre livsfunktioner. Altsammen noget, som ikke stod på skoleskemaet. I sin fritid tog han os med ud at botanisere. Ved at lære os om kornsorter og vejgrøftens planter åbnede han for naturens hemmeligheder; ved at fortælle om kronblade, støvdragere, bestøvning, krydsning o.m.a. lukkede han blomsterne verden op for os. Han glædede os, og vi prøvede at glæde ham, men ærligt talt var vi nogle drabanter, og de bank, vi fik, var fortjente.

Blandt vore lærere var der nogle, som skilte sig ud ved særlig iøjnefaldende væremåde eller karakteristisk klædedragt.

En af dem var lærer Thomsen, der i mine øjne var gammel. Han brugte skrå-tobak — ikke den sovsele sorte tyggetobak, men en tynd fin skrå, uden sovs og kort i længde, og så lå den i en lille blikæske. Man var jo lærer, og det gik ikke at tygge, som nogle gjorde, så at der tydeligt stod IIII ned ad hagen og ud under skægget!

Thomsen kaldte altid på mig, når han skulle have en til at løbe et ærinde for sig i byen: »Oluf, løb ned til fabrikanten og hent en lille æske«. Når der blev sagt lille æske, vidste jeg besked. Somme tider fik jeg penge med, andre gange ikke, men så lod jeg det skrive på kredit til hr. Thomsen. Undertiden var det med pengene en forglemmelse, og så lagde jeg selv de 25 øre ud, som skråtobakken kostede. Thomsen kiggede på mig. »Du får en 10-øre i fortjeneste, høm, høm. Er du tilfreds med det?« sagde han. Han åbnede den lille blikdåse, tog et par skråtobakspiller med fingrene, kiggede på mig, om jeg så det, og tørrede fingrene af på buksebagen. »Høm, høm«. sagde Thomsen og drejede rundt på hælen. Jeg havde tjent 10 øre, og det kunne ske med nogle måneders mellemrum. Jeg passede på, at skråforsyningen ikke slap op og jeg dermed mistede min 10-øre. Gamle Thomsen var ikke allerværst; i hvert fald var han ikke ondskabsfuld. Vi havde ham til religion og historie.

Der skal yderligere nævnes et par af vore lærere, først kantor Povelsen, der foruden at være lærer var kantor i kirken — et embede, som han tog meget alvorligt. Bl.a. gik han klædt i tøj, der svarede til hans høje og alvorlige hverv som kirkesanger.

Kantor Povelsen gik i lang sort frakke med slips og lange skøder. På fødderne havde han høje støvler med træk på stropperne stikkende bagud. Disse stropper var synlige for alle, og det blev anset for særlig fornemt. På hovedet bar han en høj, sort hat med sørgebånd. På venstre arm bar han altid en sort paraply, som han, når det regnede, slog ud på en vis rutineret og iøjnefaldende måde. Var det en meget varm solskinsdag, slog han den også ud for at skærme sig imod solen. Som barn har jeg grinet ved synet af denne karakteristiske skikkelse. Iført frakke med flagrende slidser, høje støvler med stropperne stikkende bagud, afsluttende hele figuren med et skorstensrør med højt hævet udslået sort paraply over det hele, — ikke gående, men skridende, værdigt i et vist begravelsestempo. Jo, det var et syn for guder og til morskab for os drenge.

At kantor Povelsen tog sig selv meget højtideligt og med hele sin person var dybt engageret i sit hverv som kantor og lærer stod skrevet over hele hans person og prægede hans gang, tale og læremåde. Man lo ikke umiddelbart i hans nærhed; hertil tog han hverdagen for alvorlig. Men han var en dygtig lærer, der ved sin bare tilstedeværelse kunne holde ro i klassen; forlod han klassen, var der fortsat en ro, som ingen vovede at bryde. Han underviste os i regning og geometri, og hvad vi lærte, sad fast og blev en lærdom for livet. Jeg mindes

J. C. Povelsen var lærer i Bogense 1893-1937. Han havde tillige embedet som kantor (kirkesanger), og det var først, da han tog sin afsked som lærer, at embederne som lærer og kantor skiltes.

kantor Povelsen med ære og respekt, fordi han med sin alvor evnede at lære os meget, uden store ord, fagter eller straf.

Det samme kan man ikke helt sige om lærer Holm. Til hans person og udseende hørte fagter, gebærder og en lussing, og skulle det gøres rigtigt godt, svingede Holm spanskrøret som en virtuoso, med ivrig nidkærhed, for at den arme dreng, det gik ud over, skulle føle retfærdighedens sande sødme og angre sin formastelige opførsel eller totale uvidenhed. Afstraffelsen foregik under højroset tale, med høj diskant og patetisk stemmeføring, for den formastelige dreng skulle endelig vide, hvor uopdragen og oprørsk han havde båret sig ad. Han skulle straffes, og han blev det. Dommen kunne lyde på to eller fire slag med spanskrøret, men den kunne også være formuleret således: så mange slag, indtil du giver dig til at græde og angre! Som følge deraf var der nogle, der vrælede i vilden sky, blot de så spanskrøret komme ud af skabet, hvor det opbevarede. Men der var også drenge, der var så forhærdede, at de ikke gav et kny fra sig, efterhånden som slagene faldt. Så blev Holm helt ude af flippen, rev sig i håret og råbte: »Du græder slet ikke? Angrer du slet ikke, hvad du har gjort?» Forpustet holdt Holm inde; han lignede et stort undrende spørgsmålstegn.

Hr. Holm var en ret stor, velproportioneret mand, lidt rund med mave, skæg-løs og havde let ved at blive rød i hovedet, når blodet steg ham til kinderne, hvilket det let gjorde. Det var tydeligt at se, at han ikke selv tålte den ophidselse,

Lærerpersonalet ved Bogense skole 1914. Artiklens hovedpersoner ses yderst til højre, i øverste række organist Holm, i nederste række kantor Povelsen.

som afstraffelsen forvoldte ham. Holm troede uden tvivl på sine opdragende evner og mente børnene det vel med sin tale og gestikulering. Foruden at være organist i kirken var han skolens sanglærer, og det var ham, der spillede orgel til morgensang. Alt foregik med store fagter, og lidt fejlslag med tonerne var småting, som Holm ikke lod sig mærke med.

Kantor Povelsen og lærer Holm boede begge på Bogense Torv i den gamle Realskole. Her var der på første sal indrettet to lejligheder, hvor hver af de herrer boede med deres familie. Selv om de var naboer, lærere ved byens to skoler og knyttet til kirken som kantor og organist, så var de vidt forskellige i deres fremtræden. Hr. Holm var trind og favnende, havde let ved at blive begejstret, var elskværdig og imødekommende. Hr. Povelsen var til gengæld ordknap og reserveret, noget stiv i holdning, tilsyneladende kold og til en vis grad utilnærmelig, i hvert fald ikke indbydende til en almindelig hyggelig konversation.

Det var interessant at iagttage de to herrer på vej til kirke på søndage og helligdage. De fulgtes aldrig ad. Der gik altid lidt tid, fra den ene gik og til den anden viste sig. Organist Holm gik den lige vej, idet han gik på fortovet og gik på de smalle stenfliser. Han havde en stor trekantet kappe over sig og gik med blød hat; hans gang var så hurtig, at man kunne få den oplættelse, at han var kommet for sent på vej. Kantor Povelsen kom næsten på minuttet ud ad porten, så sig om til begge sider, slog sin store paraply op over den høje sorte hat med

sørgebåndet, tog fat i slidsefrakken og skred formelig ud midt på Torvet til den asfalterede kørebane, drejede til venstre mod kirken og de åbne kirkelåger. Det var tydeligt at se, at nu var kantor Povelsen på vej til gudstjeneste eller en anden kirkelig handling. Med adstadige skridt skred han fremad. Til de fleste var der et nådigt nik som hilsen; man skulle være højt på strå, før Povelsen hilste med sin høje sorte hat. Det var tydeligt, at han ikke kunne lide regnvejre; han gik da med små korte skridt og passede på ikke at få for meget vand på sine støvler. Jo, han var noget af en karikatur.

De to herrer fulgtes aldrig ad hjem fra kirke; dertil var den ene for gestikulerende og den anden for passiv. Så forskellige var de, at folk stod i vinduerne og iagttog dem, når de gik til og fra kirke. Hver på sin vis var de lige originale og lige respekteret.

Udover i sang underviste hr. Holm i tysk og engelsk. Det hed sig, at han ikke var nogen dygtig sproglærer, men sådan forholdt det sig ikke. Hr. Holm var dygtig til sprog og lærte godt fra sig, hvilket jeg selv fik megen gavn af senere. Jeg havde ham som tysklærer i to år og klarede mig godt med mit skoletysk. Efter at have opholdt mig mange år i udlandet besøgte jeg senere hr. Holm privat, og efter hans ønske talte vi en hel aften igennem udelukkende engelsk. Dette sprog mestrede han lige så godt som jeg, der dagligt i mange år udelukkende havde talt engelsk. Hr. Holm kunne sine sprog; blot var hans undervisning særpræget — og alligevel inspirerende for eleverne.

Politisk havde hr. Holm været venstremand, men var gået over til socialdemokraterne. Det måtte han høre meget for, både morsomheder og spydigheder, ikke mindst fra skolens større elever. Jeg kan ikke dy mig for at fortælle en lille historie, hvori jeg selv figurerede på en ikke særlig pæn måde. Sagen var den, at vi ikke kunne lade være at drille hr. Holm på grund af hans politiske omskiftning. En varm sommerdag — jeg var en knægt på tretten år — sad jeg på en hjørnestein ud for »Bogense Avis«, som var partiet Venstres blad. »Fyns Socialdemokrat« var netop kort tid forinden kommet til Bogense og havde fået redaktion ikke langt fra »Bogense Avis«. Nu skulle heldet eller uheldet være, at hr. Holm kom gående hen ad de smalle stenfliser, der udgjorde fortovet dengang. Det var skønt vejr, og jeg var i godt humør. En djævel sprang i mig, og jeg begyndte at fløjte socialistmarchen »Nu dages det brødre«. Hr. Holm kom gående hen imod mig og opfattede hurtigt min provokation. Jo nærmere han kom, jo mere lignede han en tordensky, men jeg kilede fortrøstningsfuld på med socialistmarchen, sikkert skingrende falsk. Da hr. Holm var nogle få skridt fra mig, sprang jeg op fra hjørnesteinen, indstillede min fløjten, strøg topsejlet, min matroshue, bukkede dybt, som skik var, og sagde højt: »God dag, hr. lærer Holm!« — Hr. Holm gengældte ikke min hilsen, men hans øjne sagde tydeligt: »Du kan vente dig, din lømmel!«

Blandt børnene, der omkring 1912 er fotograferet på Torvet, er Oluf Jørgensen, der holder trækvo-
gen, hans søster Ingeborg, der sidder i vognen, samt broderen Thorvald og vennen Marinus. Bygning-
en til venstre er Borgerskolen, hvor kantor Povelsen og organist Holm boede. Det eneste, der faktisk
mangler, er de to agtværdige herrer på vej til gudstjeneste, førstnævnte gående midt på Torvet, sidst-
nævnte langs huskanten.

Opgøret lod heller ikke vente længe på sig. Allerede næste dags formiddag kom der bud til min klasse, at Oluf skulle komme til hr. Holm. Nå, så er der nok ris til rumpen, tænkte jeg, men nu gjaldt det om at spille mine kort klogt og forsigtigt. Som et lam fulgte jeg med drengen, ventede mig det værste, og udsig-
terne var da heller ikke gode, for da jeg trådte ind i hr. Holms klasse, lå spansk-
røret parat på to tomme klassebænke. Jeg spillede uvidende; end ikke synet af spansk-
røret rørte mig. Højt og tydeligt sagde jeg: »God morgen, hr. lærer!«

»Ja, du kan jo nok tænke dig, hvorfor jeg har sendt bud efter dig. Du skal afstraffes for din uforskammede og tølperagtige optræden over for din lærer på gaden i går!«

Mit svar var uskyldigheden selv: »Det forstår jeg ikke. Jeg mener ikke, jeg har fornærmet Dem eller nogen anden. Jeg sad i min fritid og fløjtede socialistmar-
chen på hjørnestenen ved »Bogense Avis«. Så vidt jeg husker, indstillede jeg min
fløjten, da De kom mig på nært hold, og jeg rejste mig og bukkede pænt og
sagde »God dag, hr. Holm«. Det er sandhed, men havde jeg vidst, at jeg fornær-

mede Dem med min fløjten, beklager jeg det, for det var ingenlunde min mening, og jeg fortryder det meget«.

Det var en af de små hvide løgne, men hvad siger en dreng ikke i en betrængt situation. Virkningen udeblev ikke. Hr. Holms bedre »jeg«, som jeg ikke var ukendt med, steg op til overfladen og foldede sig ud i et glædestrålende udtryk: »Er det sandt, min dreng? Var det af uvidenhed! Og du fortryder din uvornhed imod mig! Ja, er det sådan fat, så skal nåde gå for ret, og du skal slippe for den tiltænkte straf. Sig blot »om forladelse«, og så er den sag glemt.«

Lykkelig ved tanken om at slippe for spanskrøret sagde jeg »om forladelse« og vandrede fri ud af klassen. Jeg havde aldrig mere nogen sammenstød med hr. Holm, og jeg var aldrig mere provokerende over for ham. Jeg lærte ham at kende som en god lærer og underviser.

Jeg slutter her, thi skulle jeg fortælle om alle vore drengestreger og drillerier imod lærere og lærerinder i skolen, ville det fylde mange sider, og nogen skønhedspoesi ville det just ikke blive!

Alt taget i betragtning vil jeg gerne sige, at Bogense Borger- og Realskole var en god skole. Grundlaget for videre uddannelse var godt og dygtigt indlært i os, og jeg har mange gange glædet mig herover, eftersom det blev til stor gavn og hjælp for os børn på vor videre færd i livet.

En biografbillet 12 øre — to for 25 øre!

Erindringer fra biografens barndom

Af Frida Larsen

Frida Larsen blev født i Bogense i 1903 som datter af garvermester Niels Christian Broch, Sct. Annagade 17. Hun voksede op i Bogense og var som ung en periode i USA. I 1940 blev hun gift med landmand, senere garveriarbejder Viggo Larsen, og de bor fortsat i Bogense på Skovvej 61. (Interview: juli 1983).

Jeg blev født i 1903, og vi boede i Sct. Annagade 17 i Bogense. Vi havde legeplads i vores have, men måtte godt være på gaden, når der ikke var for mange vogne, og vi vidste godt, på hvilke tidspunkter der var stor trængsel. Især når G. V. Larsen kørte korn til havnen, var det spændende at være på deres tørreplads.

Oprindeligt handlede vi ikke hos G. V. Larsen, men hos købmand Scheffmann. Han solgte imidlertid forretningen, og så foreslog jeg mor, at vi skulle handle hos G. V. Larsen. Købmanden selv var et pragtekseplar af en mand. Når jeg mødte ham oppe i byen, sagde han altid: »Åh, Frida, vil du ikke nok tage mig ved hånden? Så skal jeg tage dig med ind i forretningen, og så får du et kræmmerhus bolsjer«. — Sidste gang, jeg fik det, var jeg kommet hjem fra Amerika i 1924 efter at have været derovre i 3 år. Da jeg mødte G. V. Larsen på gaden, fik jeg et knus, og han spurgte, om jeg var blevet for gammel til at komme med ind og få bolsjer. »Nej, købmand Larsen«, sagde jeg, »det bliver jeg aldrig for gammel til!«

Vi gik spadseretur om søndagen med murermester Jørgensens, som boede i nr. 19. Turen begyndte oppe i byen og gik ned forbi sygehuset ad gangstien til Kirkebakken og ned til havnen og videre over bag haverne ud til Forstaden. Derefter gik vi ad Toldbodvej og Skovvej hjem. Om sommeren var vores bedste udflugt over til Stegø, når mor og fru murermester Jørgensen tog madkurvene med — det var en hel svir!

Noget, der står tydeligt for mig fra min barndom, er en situation fra 1912. Jeg skulle netop til at gå i skole om morgenen, da herredsfuldmægtig Petersen rin-

Postkort med motiv fra Sct. Annagade, hvor fortælleren boede i sin barndom og ungdom. Til højre det gamle rådhus, til venstre Teknisk Skole, hvor der i dag er børnehave.

gede på og fortalte, at vores konge, Frederik VIII, var død. Omme i skolen fortalte jeg det til de andre, og da overlæreren fik det at vide, fik vi fri.

Før i tiden var der mange beværtninger i Bogen. Nede i Kirkestræde var der én, der hed »Skjolden«, og der var én i Bryggergården i Adelgade, som ejedes af Hans Kristensen. Yderligere Jernbanehotellet, Landmandshotellet, Bogen Hotel, Landbohjemmet, Møller Larsen på Torvet, Røde Kro, Smedekroen i Torvet nr. 5 og Hotel Nordfyn for enden af Sct. Annagade. Ude i Adelgade var der Højskolehjemmet, hvor der også blev udskænket spiritus, og over for garver Jensen boede skrædder Jensen, som også havde udskænkning. Uden for byen var der udskækningssteder i Tyrekroen og i Studekroen, og dertil kom købmandsgårdenes skænkestuer.

Købmandsforretninger var der mange af. Der kan opregnes en 10-15 stykker i Bogen samt 8 selvstændige bagermestre. Alle disse forretninger eksisterede godt, indtil der kom købmandsforretninger i landsbyerne og efterhånden brugsforeninger mange steder. Da de store godser i omegnen blev affolket, havde det også en uheldig virkning for de små købmænd i Bogen; mange af godsernes medarbejdere havde netop handlet hos byens mindre købmænd, især i Østergade.

I datidens købmandsgårde holdt man også køer. Hos G. V. Larsen havde de

Bogense var tidligere kendt for sine mange garverier. På billedet ses baggården til det nedlagte garveri i Sct. Annagade, som blev drevet af fortællerens far, garver Niels Chr. Broch.

kun 1 ko, sådan lige til husbehov, men både Sophus Jensen og Emil Jensen havde et betydeligt kohold. Flere steder i byens baggårde var der således opstaldet køer, og der kom piger og malkede hver dag. Emil Jensen havde en vældig stor mødding omme bagved; gødningen solgte de til Huggetgården. Det tog som regel 4-5 dage at tømme møddingen, og i sådanne perioder var der en stærk stank i byen.

Også andre virksomheder bidrog til, hvad man nu om stunder ville kalde miljøproblemer. Jeg tænker på en destruktionsanstalt, der lå i en af baggårdene i Sct. Annagade, og yderligere de mange garverier, der prægede Bogense dengang. Ved havnen fandtes Julius Steffensens garveri; i Adelgade 34 var garver Petersens virksomhed, længere ude i Adelgade garver Wassen, senere Jensen. På Odensevej lå der yderligere to garverier, garver Sørensens og garver Jacobsens. Midt i byen drev min far garveri i Sct. Annagade nr. 17. På Teglgårdsvej fandtes Weimanns garveri, der blev drevet af garvermester Martin Andersen. Også på Gyldensteensvej var der et garveri, hvis første ejer var Ejler Rasmussen; han solgte til Carl Larsen, der siden solgte til Chr. Andersen. I 1935 blev virksomhe-

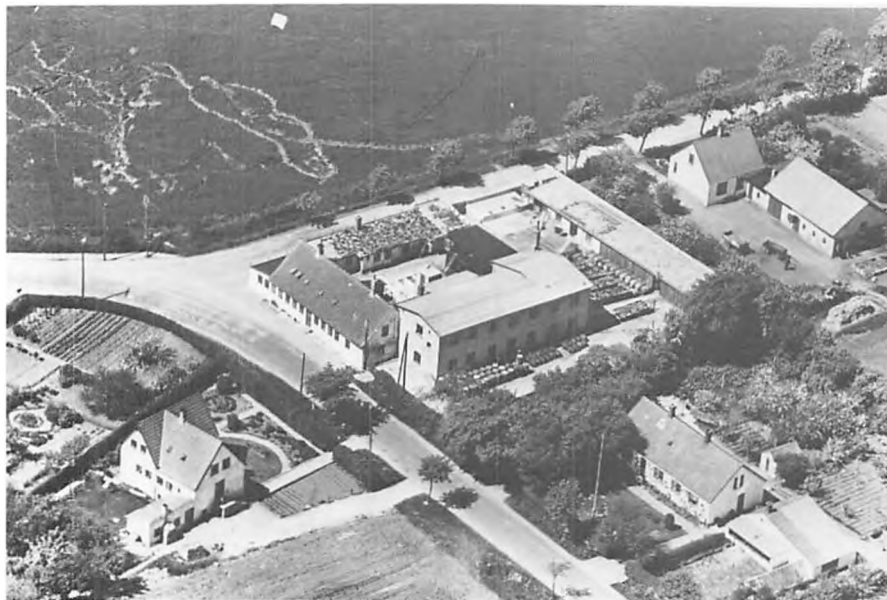

Fortællerens forældre, garvermester Niels Chr. Broch (1858-1941) og hustru Karoline Emilie Broch, f. Printzlau (1864-1962).

den, der da bar navnet Bogense Garveri, overtaget af Ragoczy, som drev den til 1979, hvorefter også dette garveri ophørte sin virksomhed.

Da første verdenskrig udbrød i august 1914, var vi i Kolding på sommerferie. Derovre havde vi en onkel Martin, som havde et stort garveri, og min morbror var garversvend på denne virksomhed. Vi tog hurtigt hjem til Bogense, da onkel var bange for, at Lillebælt skulle blive spærret. Jeg husker, at min to år ældre søster ved afskeden sagde til onkel: »Hvis du kommer til at tjene på krigen, får vi så et klaver i julegave?« — Vi fik sørme klaveret til jul!

Der var da også økonomiske opgangstider for garverierne. Alt, hvad der kunne bruges, især kalveskind, blev sendt til Tyskland til brug for soldaterudrustning, støvler, tornystre m.v. Min far lavede kun skind til hestevogne og sele-tøj. — Der var virkelig gang i garverierne, men fra 1918-19 gik det stærkt tilbage, også fordi der kom en billig import fra USA. Men under krigen tjente vi virkelig mange penge. Jeg husker, at far og mor var i København, og at han ville give hende en dyr frakke, men hun sagde: »Nej, de skal ikke råbe »gullasch« ad mig i Bogense!« Det endte med, at mor fik en mere beskedne model.

Bogense Garveri fotograferet, før der i 1949 opførtes arbejderboliger på arealet over for garveriet. Garveriet, der var grundlagt 1890, beskæftigede periodevis over 100 arbejdere. Virksomheden lukkede i 1979, og i dag er der ikke flere garverier tilbage i Bogense.

Der var nogle, der havde heldet med sig, men der var også i en by som Bogense i de år en del fattige mennesker, som havde svært ved at skaffe sig til dagen og vejen.

Der var et omfattende foreningsliv i Bogense før i tiden. Der var bl.a. Håndværkerforeningen, som holdt stor sommerfest i skoven i august. 2. juledag holdt man juletræsfest for børn og voksne, og der var stor spisning for de voksne den 9. januar, for det var foreningens stiftelsesdag. Vinteren igennem var der mange foredrag, og der var næsten altid fuldt hus. — Der var også en anden håndværkerforening, og den holdt stiftelsesfest for de voksne den 10. september, men med dans bagefter for børn og unge, hvilket foregik i Fredskoven. Vinterarrangementerne blev afholdt på hotellet.

Bogense Skyttelaug holdt også en dejlig fest hver sommer. Far var nu ikke med, for han kunne ikke lide den slags. Det var mest købmænd, sagførere o.s.v., der deltog her. Deltagerne var iklædt høje silkehatte og diplomatfrakke, og det var et smukt syn, når de gik gennem gaderne. Det var den 24. juni, og børn havde fri fra skole. Vi var tidligt oppe, for det begyndte allerede kl. 6. Alle børn, der gik med, fik 10 øre til slik.

Jeg husker også andre festligheder fra det gamle Bogense. Der var kreaturmarkedet og hestemarkedet på Torvet, og der var Mortensmarked om efteråret. Hver torsdag var der grisemarked på Torvet. Disse markedsdage var altid festlige, og der var mange bønder og handelsfolk i byen.

Af byens politiske skikkelser husker jeg borgmester Trautner. I den forbindelse kommer jeg til at tænke på en speciel begivenhed, nemlig kong Christian X's besøg i byen i 1923. Bedstemor, som var meget kongetro, sad i en lænestol oppe i enden af vores have, da borgmester Trautner og kongen kom forbi. De gjorde holdt, og Trautner sagde: »Det er byens ældste«. Derpå rakte kongen bedstemor hånden, og hvor blev hun stolt!

Siden blev Fledelius borgmester, og det satte sit præg på byen. Socialisterne havde fået indflydelse, og det var nu helt nye folk, der kom på hotellet.

Den radikale borgmester Rasmussen var en prægtig mand. Og Kruse var så-mænd også dygtig nok. Når socialisterne ville have noget, sagde de altid: »Det kan du nok skaffe os, Ejnar!«. Men så sagde jeg: »Hvordan kan I dog tro det? Han kan jo ikke bestemme alene«.

Folk havde forskellige holdninger til »de fine«, og der var som helhed nok større forskelle dengang. Engang gik borgmester Fledelius forbi sammen med slagteridirektørens frue og fru bankdirektør Maas. Borgmesteren hilste på mig, og de omkringstående sagde: »Ja, han forstår at vigte sig! Hvem var dog det, han hilste på?« — Og det var altså mig, fordi han boede lige over for os. De var helt fornærmede over det. Sådan kunne det være dengang.

På den anden side kom folk også hinanden mere ved før i tiden. Mor kunne godt gå ind og hjælpe en familie, også selv om det var folk, vi ikke havde selskabelighed med. Hvis de havde sygdom eller andre problemer, kunne hun godt hjælpe dem med det praktiske nogle dage. — Naturligvis var folks vilkår også mere primitive i mange henseender. F.eks. var der i Sct. Annagade mange meget små huse, som nu næsten alle er revet ned. I disse huse boede ofte familier med 7-8 børn eller flere.

Bogense Avis betød meget for byen. Men folk var sparsommelige. Avisen kostede 1,50 kr. om måneden, men alligevel delte vi i min barndom avis med murermester Jørgensen, og dagen efter gik avisen videre til den gamle arrestforvarer, der fik den gratis. Det var en god avis, som bragte alle de lokale nyheder, og det var et stort savn, da den gik ind.

Nogle skikkelser husker jeg særlig godt. Der var f.eks. politibetjent Petersen, som patruljerede i gaderne, da jeg var barn. Om vinteren havde vi ham på nakken, når vi lavede glidebane i Sct. Annagade oppe fra det gamle rådhus og ned til hjørnet af Østergade. Vi kørte i hæsblæsende fart i kælk ned ad bakken, selv om vi godt vidste, at betjenten havde forbudt det flere gange.

Også en maler Harder morede vi os tit med at drille. Vi sagde altid »Ha-Ha-

Harder«, og så blev han rasende. Og så var der hende, vi kaldte »Klokken ti«, en ældre dame, der altid afsluttede besøget hos sin mor og bror, når klokken var ti. Den slags blev registreret af naboer og genboer i det gamle Bogense, og hun fik så øgenavnet »Klokken ti«.

Ved ildebrand i gamle dage blev der sendt en trommeslager gennem byen, og var det om natten, så fløjtede vægteren. I 1925 brændte snedker Andersens virksomhed. Det var juli, og der var sommermarked. Vi sad og spiste, da smeden pludselig kom løbende og hentede brandsprøjten, som stod oppe på Torvet, hvor markedet foregik. Det var sidste gang, de gamle brandsprøjter var i funktion i Bogense. De var ganske simpelt ikke mere tidssvarende.

Noget nyt og spændende i mine barndomsår var biografen. Fra omkring 1910 kunne man komme i biografen her i byen. En billet til en af datidens stumfilm — og det var det eneste, man havde — kostede 10 øre. Der sad en person og spillede klaver nede foran lærredet, og hvis det var noget med stormvejr, havde han en tromle med sten, som de sad og drejede på. De bedste film var dem med Valdemar Psilander. Der var altid fuldt hus, når hans film var på programmet. Senere kom så »Fy og Bi-filmene«, som også var meget populære.

Det var konditor Petersen, som drev biografen, og en billet kostede oprindeligt 12 øre. Det var i starten murermester Hansen (kaldet »Halvtreds«), som solgte billetter, og jeg kan huske, at to personer betalte 25 øre uden at få penge tilbage. Det gav et lille overskud til murermesteren, for han beholdt selv 1-øren!

Sand på gulvet, gaslamper og spytbakker

Erindringer fra 1920'erne og 1930'erne

Af Ejnar Kruse

Slægten Kruse har mindst fem generationer været bosat i Bogense.

Ejnar Kruse blev født i 1915 som søn af skomagemester Knud Kruse, der boede nuv. Adelgade 129. Som 15-årig blev han ansat i Sparekassen i Bogense, og her havde han sit virke i 50 år, — de sidste 15 år som dens direktør. 1954-66 var han tillige borgmester i Bogense. (Interview: november 1987)

Jeg er født i 1915, lige et stykke ind i første verdenskrig, som på mange måder var et skel mellem det, der var, og det, der kom.

Jeg mener at kunne huske tilbage til ca. 1918-19. I hvert fald kan jeg huske, da det nye rådhus blev indviet, og det var i 1919. Der var åbent hus, og alle mennesker skulle op og se det gevaldigt store hus. Det er jo ikke til at forstå, at man i en lille by som Bogense dengang kunne finde på at bygge sådan en mastodont. I virkeligheden er der jo ikke så meget nytterum i det hus. En meget stor del af det er trapper og pompøse opgange. Selve brugsarealet er slet ikke af det omfang, man skulle tro, når man ser huset.

Jeg kan huske en del fra min allertidligste barndom, som var fattig ligesom alle andre menneskers og børns tilværelse her i byen. Det var blot en afspejling af forholdene i Danmark og i Europa som sådan, at vi var fattige, men på den måde, at vi jo egentlig ikke lagde mærke til, at vi var det, fordi vi simpelthen ikke kendte andet.

Den sociale forsyning var meget ringe. Når vi f.eks. taler om ældre folk, så havde vi i 1891 herhjemme fået noget, der kaldtes alderdomsunderstøttelse, og gennem denne ordning fik et ældre ægtepar ca. 30 kr. om måneden, som de skulle holde hus for. Ganske vist var huslejen så kun en 7-8 kr., men alligevel måtte disse mennesker spare meget, og det var de da også indstillet på. Kunne man ikke selv administrere de sparsomme midler, så var der kun fattiggården, og det giver mig anledning til at fortælle om denne institution.

Partier fra Forstaden, hvor fortælleren kom til verden i 1915 som søn af en af byens skomagermestre. Som det fremgår af billederne, skulle man gennem Forstaden, før gaden var brolagt.

Vi havde dengang her i byen en fattiggård, der lå i Torvegade. Det var gamle politibetjent Petersen, der bestyrede den. Han var byens eneste politibetjent, og han havde det ekstrajob også at være forstander for byens fattiglemmer, som de så smagfuldt kaldtes. De boedeovre hos ham, og han fik så meget i entreprise hver måned, at han kunne holde denne institution gående. Jeg kan huske, at en af mine ældste søstre var pige deromme hos den gamle politibetjent og fattigforstander. Hun hjalp til med at lave mad; grønkål, ærter og den slags fik de meget af. Men ingen tænkte på, at der var noget særligt i det. Det var helt naturligt i samtiden. Der har vel været en halv snes beboere på institutionen, og det var folk, der befandt sig helt på samfundets bund. De kunne have både mentale og fysiske skavanker, og fælles for dem var, at de ikke kunne klare sig selv.

Når det gælder folk, der midlertidigt løb ind i vanskeligheder med deres tilværelse, fandtes der dengang intet socialkontor, men man havde noget, man kaldte Den frie Fattigkasse, et foretagende, der bestyredes af ansete borgere, og der kunne folk så gå hen med hatten under armen og banke på og få en tokrone eller en femkrone; ja, hvis det var meget alvorligt, kunne de måske få en ti-krone, men ikke som fast ydelse. Desuden havde man en hel masse legater, der vitterligt var gavnlige og hjalp mange mennesker i tvangssituationer.

Jeg havde tidligt øje for alle disse ting. Jeg læste som ung temmelig meget, bl.a. de gamle klassikere Victor Hugo og Charles Dickens. De skrev om sociale problemer, og jeg var nok stamkunde på biblioteket og sad hyppigt deroppe og læste. Vi havde allerede dengang et udmærket bibliotek. Jeg fik derfor interesse for disse ting og kunne allerede dengang se, hvor uretfærdigt det hele var. Jeg lagde også mærke til, at i og for sig var folk tilfredse, fordi de ikke kendte andet.

Langt de fleste børn i mine barndomsår havde kun det tøj, de gik og stod i. De havde kun ét par strømper, som de skulle have på, når de skulle i byen. Og det var sjældent, de skulle i byen. Det var som regel kun én gang om året, når der var juletræ i en af de mange foreninger. Sko havde vi ikke; vi gik med træsko og bare fødder. Vi havde ingen frakke og ikke noget undertøj. Som sagt havde vi kun det tøj, der hang på kroppen af os. Kun yderst sjældent kunne man få en ren skjorte på. Det var fattige og primitive forhold, men som tidligere nævnt: Vi tænkte ikke over det, så længe vi ikke kendte andet.

Der var også forskellige sociale foranstaltninger på privat basis. Der var f.eks. indsamling af brugt tøj. Også skolebespisningen for fattige børn skal nævnes. Vi spiste oppe i kælderen i den store skole. Men det blev anset for at være en stor skam at deltage i denne bespisning, og pæne folks børn kunne bestemt ikke gå derop og spise. Det var kun fattige folk, som bed hovedet af al skam og lod deres børn deltage i spisningen, så de var sikret god og nærende mad. Men jeg mener virkelig, at der her blev gjort en god indsats, og institutionen fortsatte helt op til omkring 1950. På det tidspunkt var det for øvrigt blevet mere »comme il faut«,

Torvegade, fotograferet af L. Christensen, der havde atelier i Bogen ca. 1905-14. Bygningen yderst til venstre er den omtalte fattiggård, og personerne er fattigforstander og politibetjent P. Petersen og postbud Jens Hansen.

og det var god mad, man fik: gule ærter, grønkål, frikadeller — og selvfølgelig kartofler i lange baner.

Hvis jeg skal prøve at illustrere niveauet for den hjælp, der kunne ydes til trængende, kan jeg f.eks. nævne et legat fra ca. 1860 med en legatsum på 400 kr., hvorfra der hvert år skulle uddeles 4%, d.v.s. 16 kr. til fire fattige familier, altså 4 kr. pr. familie til en kurv varer til jul. Det lyder jo ikke af meget, men de kunne faktisk helt op til 1. verdenskrig få både brændevin, julegodter og forskellige kolonialvarer med i kurven. Dengang kostede en flaske petroleum altså også mere end en flaske brændevin.

Jeg kom i skole i 1921 — i den røde skole på Gyldensteensvej, som var blevet bygget i 1908. Men så var jeg jo så dygtig, at jeg skulle i mellemskolen, og på den tid var der ikke gratis plads i mellem- og realskolen, men heldigvis fik jeg en friplads. Det betød, at jeg fra 4. klasse kom i 1. mellem, og mellem- og realskolen havde til huse oppe i den gamle Borgerskole på Torvet, som var bygget i 1853.

Lærerne tilhørte alle den gamle tid. Det var ikke sjældent, at elever fik en omgang med spanskrøret, og eftersidning var helt sikkert en daglig foreteelse. Der var altid nogle, der skulle sidde efter; der var altid nogle, der fik et par på hovedet eller et par rap med spanskrøret.

Skolens bygningsmæssige vilkår var meget primitive, især den del af skolen,

der lå på Torvet. Der var endnu sand på gulvet; der var gaslamper, og der var spytbakker. I de nyere bygninger på Gyldensteensvej var der lidt mere civiliserede forhold, men der var endnu ikke nogen WC'er, og håndvaske o.lign. kendte man ikke til. Men nede for enden af skolegården var der indrettet et gammeldags das, som var i brug helt op til 1949. Først på det tidspunkt fik man WC'er og håndvask installeret på byens skole.

I 1920'erne fik vi bolignød, og også i Bogense var der stor mangel på boliger. Derfor blev den gamle borgerskole på Torvet inddraget, så at der her kunne indrettes nødboliger. Der blev indrettet en halv snes ganske små lejligheder, og de ca. 60 børn, der hidtil havde gået i skole her, blev flyttet om på Gyldensteensvej. Det var meget utilfredsstillende, for der blev nu alt for trangt i skolebygningerne her. Men bortset fra det har jeg kun gode minder fra min skoletid, og Bogense skole havde i hvert fald et godt ry på sig.

Naturligvis var der nogle originaler blandt lærerne. Nogle af dem gik konstant med spanskørret i hånden, og de var temmelig gratis de rap, der faldt, og tit var det ikke i nogen egentlig ond mening, de blev uddelt. I sandhedens interesse skal det siges, at der var nogle slemme rødder blandt eleverne.

Der var noget, der var karakteristisk for det, vi kan kalde børnenes samfund. Byen var opdelt i distrikter, og man skulle passe på ikke at sætte sine ben i de andres distrikter. Jeg boede ude i Forstaden, d.v.s. den yderste ende af Adelgade. Drengene nede på havnen blev kaldt Havnekragerne, og oppe på Torvet havde vi Torvekragerne. De sidste var de værste, og vi skulle nok holde os væk fra Torvet. Her regerede trommeslagerens drenge, der var store og stærke, og dem var vi sgu bange for. Vi skulle nok lade være med at løbe over Torvet, når de var i nærheden. Havnekragerne var også nogle ganske robuste gentlemen trods alt. De var ikke ondsksfulde, men vi, der boede i kvarteret langs landevejen og blev kaldt Landevejsbisserne, skulle passe på ikke at træde dem over tærne.

Byen, som den så ud i min barndom, var ret statisk og fremstod vel, som den havde set ud i et par hundrede år eller sådan noget lignende. Endnu i min barndom var der en masse gamle huse, hvoraf de fleste er revet ned nu. Byens grænser var de samme, som de havde været i årtier eller mere, og folk klumpede sig sammen inden for disse rammer i nogle usle, små lejligheder: baggårdslejligheder, loftslejligheder o.lign. Ja, det var vel egentlig først i 1930'erne, man begyndte at bygge boliger i et omfang, så det battede noget. I mine drengeår var f.eks. Skovbrovej, Æbeløgade, Odensevej og Skovvejen fuldkommen ubebygget. Der var på den tid på Skovbrovej en stor mark, hvor vi spillede fodbold og legede, og der var også cirkusplads på dette areal. Gyldensteensvej markerede udkanten af byen. Der var ingenting på den anden side af garveriet. I Æbeløgade begyndte man så småt at bygge i 1920'erne. Men fra Grønnegade og nedenfor var der ingenting. Til gengæld havde man nede ved kysten Strandan-

Udsigt fra det nyopførte vandtårn 1911. Som det fremgår, var den del af byen, der lå øst for vandtårnet, hurtigt overset!

lægget, som var byens stolthed. Her var der vel omkring 1910 blevet bygget en lille træpavillon i dejlige omgivelser med udsigt til vand, skov og marker.

Ude for enden af havnemolen havde vi et svømmeanlæg med pigerne på den ene side og drengene på den anden. Det var såmænd så hyggeligt alt sammen. I 1930'erne fik man så bygget det store anlæg, som man kaldte »Bellevue«, og det var virkelig godt. Der var dengang en rigdom af fisk i vandet. Alle mulige slags fisk. Når folk i dag skal i byen og får stjerner i øjnene ved tanken om ål og rejer, så må jeg sige, at det gør jeg ikke, for da jeg var dreng, fik vi sgu næsten aldrig andet! Alle byens borgere gik ud og fangede rejer og ål, for dem var der masser af dengang. Og havde vi isvinter, gik mange ud og slog hul på isen og fangede ål.

Byens gader og veje ser nutildags helt anderledes ud end før i tiden. Overalt var der det, vi kaldte hestebrosten, altså meget ujævne brosten, og der var intet fortov. Odensevej var helt ud til Tyrekrogen belagt med brosten.

Der var ganske enkelte privatbiler. F.eks. kan jeg huske en toldforvalter Weber, som havde en bil af fabrikatet Brennabor (Brandenburg), en af de første tyske biler. Den havde ikke noget rat, men en slags styrestang, og den havde messingkarbidlygter, udendørs bremse og selvfølgelig startsving. Som regel

1911 etableredes der en rutebilrute fra Odense til Bogense, men den eksisterede kun kort tid. I 1920'erne oprettedes der flere ruter på Nordfyn, og der var udpræget kamp mellem jernbane og rutebiler. Billedet stammer formentlig fra tiden omkring 1930.

skulle den dog skubbes i gang. Den skulle vi altid ud og se, når den kom forbi, også selv om den faktisk kom hver dag, idet manden boede i Harritslev.

Det var også i min barndom, at en mand fra Odense ved navn Koch begyndte at køre rutebil til og fra Odense over Særslev og Søndersø. Det var nogle primitive kasser, men efter mit indtryk var det alligevel en stor succes i en årrække og til stor ærgrelse for jernbanen. Den persontrafik, der kørte med rutebil, gik jo fra jernbanen.

Cykler var også kommet frem. Men det var ikke sådan, at hvert familiemedlem havde sin egen cykel. Dengang havde man måske sådan en gammel skærveknuser i hver familie. Jeg kan huske, at vi i vores familie havde en gammel damecykel, som var lappet og repareret på enhver måde. Den var med faste, massive gummiringe. Jeg kan også huske en anden cykel fra byen, som havde korkpropper nedpresset i fælgen i stedet for gummi. Den kørte man på, og det gik glimrende.

Omkring 1930 gik jeg aktivt ind i politik, idet de forskellige politiske partier på den tid startede ungdomsarbejde. Der var også andre bevægelser, bl.a. var der allerede i 1920'erne en ret stærk spejderbevægelse.

Når disse bevægelser blomstrede på den tid, skyldtes det bl.a., at der ikke var så meget andet at rende efter for unge mennesker, for vi havde ingen penge. Det kan jo ikke hjælpe, vi siger, at en Odense-bajer kostede 28 øre og en Københavner-bajer 29 øre, hvis vi ikke havde disse penge. Jeg kan også huske, at der var bal i Fredskoven. Det kostede 1 kr. at komme ind. Men der var ikke ret mange, der havde den krone, — og hvis de endelig havde 1 kr., ville de hellere gå ind og købe to bajere i restauranten. Mange snød sig dog ind, og det gik jo alligevel.

I de år startede — parallelt med det politiske ungdomsarbejde — en hel del aftenskoleundervisning. Det foregik endnu på et ret primitivt plan, og de mennesker, der stod for det, gjorde det faktisk ud fra ædle synspunkter, idet de ikke fik nogen betaling for det. Fra kommunen fik man kun beskedne tilskud til materialer samt lokaler stillet til rådighed, hvorimod underviseren måtte arbejde gratis. Men gudskelov var der også her i byen nogle få, først og fremmest blandt lærerne, som ikke var bange for at give et nap med her. Disse mennesker gjorde en virkelig stor og betydningsfuld indsats.

Radioen kom frem i mine barndomsår. Vi byggede vore egne radioapparater, krystalapparater. Vi sad ofte længe og ledte og ledte. Apparatet var opbygget f.eks. i en cigarkasse eller en anden kasse, og så brugte vi hovedtelefoner, som vi dog ikke selv kunne fremstille.

Siden gik det bedre og bedre; apparaterne blev forbedret, og udsendelserne blev lettere at fange. Vi havde dengang nogle folk i byen, som var nærmest bidt af radioen. Jeg kan huske gamle gartner Pedersen, Erik Pedersens far. Han havde en radiostation på størrelse med et helt skab, og gennem det kunne vi af og til høre nogle fløjt, hvis han var heldig.

Grammofoner var også noget særligt og meget spændende. En af min fars svogre kom hjem fra Amerika og havde medbragt en kæmpegrammofon, ja, den udgjorde et helt møbel. Det var sådan, at folk her stod stille ude på gaden, når han spillede sine amerikanske marcher på den.

Dengang havde vi i Bogenense adskillige årligt tilbagevendende begivenheder, f.eks. sommermarkedet i juli. Det var i mine drengeår en meget stor historie. Hele Torvet var fyldt, og Teglgårdsvej, Sct. Annagade, Torvegade og Kirkestræde var ligeledes fyldt af boder og gøglertelte. Især husker jeg professor Labri, som på den tid kom til sommermarked i Bogenense. Og så var der boksetelte, hvor byens slagsbrødre kunne få nogle på tæven for en femmer. Der var en bokser fra Odense, som hed Cordt Andersen, og han var en af dem, der var med i bokseteltet. Vi havde dengang adskillige slagsbrødre i byen, og Cordt Andersen sørgede for, at de fik deres årlige afklapsning i sommermarkedets boksetelt.

Det hændte også, at der kom vilde menneskeædere til markedet. Vi kunne kravle op på en trappe og se dem nede i et indelukke, hvor der stod en mand

Ejnar Kruse fotograferet t.v. som to-årig, til højre som konfirmand i 1929.

med en stor økse og passede på dem, så de ikke kunne bryde ud. Der var vel en 2-3 gutter dernede; de var helt sorte, og når de sprang op, blev det omkransende sækkelærred m.v. helt sort af den farve, der var smurt på dem. Men det var til morskab for både børn og voksne.

Der var naturligvis også karruseller og luftgynger. Der var en mand, der hed Ejnar Hansen, som man kaldte Gøngehøvdingen. Han kom hvert år til sommermarkedet, også somme tider til Pigernes Marked. Han var den første, der kom med radiobiler, og så havde han et vældigt stort koncertorgel med figurer, der stod og slog takt o.s.v. Det var en stor fornøjelse for folk at se på. Noget af orgelet var som regel gået i stykker, og så hoppede mekanismen over visse toner. Det lød kort sagt rædsomt!

Pigernes Marked, også kaldet Hvidkålsmarkedet, blev afholdt om efteråret. Det var iøvrigt stort set sommermarkedet om igen. Vi havde også dyrskue hvert år. Det var en stor folkeforlystelse. Der var jo altid slagsmål og ballade ved alle disse lejligheder, og politiet fra Odense var som regel tilkaldt med en bilfuld betjente, som skulle opretholde den fornødne orden. Der blev nemlig drukket nogle bajere, når land og by mødtes ved markeder og dyrskue.

Typisk baggårdsmiljø fra datidens Bogense.

Nytårsaften lavede vi nytårsløjer. Vi lavede dog ikke hærværk, og vi slog ikke noget i stykker. Dertil var vi for velopdragne, når jeg selv skal sige det. I hvert fald var vi meget bevidste om, at tingene havde en værdi. Men vi lavede alligevel en masse ballade og spektakel og affyrede hjemmelavet fyrværkeri. Noget af det værste, vi lavede, var med lokumrene. Vi puttede et lille stykke gær ned i folks lokumstønder, og virkningen var enorm. Det kunne stå helt op til loftet i løbet af en times tid! Men folk var jo durkdrevne, og de fleste tømte deres spande inden nytårsaften!

Værtshuse var der mange af i Bogense før i tiden. Min far kunne huske og stedfæste 29 værtshuse her i byen. Og dertil havde vi dengang købmandsgårdene med deres skænkestuer. Endnu i min barndom var der en 3-4 stykker af de gamle købmandsgårde tilbage. Min far fortalte, at når svendene omkring århundredskiftet skulle i byen, så gik de altid ned på »Øjet«. Det hed dengang skrædder Jensen, på hjørnet af Adelgade og Østergade, idet han havde skrædderbutik og værksted i den ene ende af huset og værtshus i den anden. Det var det billigste sted i byen. Dengang blev der ikke drukket bajere i så stort omfang.

Østergade i 1920'erne. I ejendommen til højre har der gennem mere end 100 år været restaurant (oprindelig »Landmandshjemmet«, i daglig tale kaldt »Øjet«, i dag »Erik Menveds Kro«).

Nej, der blev drukket kaffepunch. Min far fortalte, at hos skrædder Jensen blev brændevinsflasken sat på bordet, og så betalte de blot 25 øre for en kande kaffe. Skulle de have mere, betalte de blot 25 øre for en ny kande kaffe. Brændevinen var stadigvæk helt gratis.

Jeg kan huske C. Hansens købmandsgård, der lå, hvor nu Brugsen ligger. Her kom bønderne ind med hestevogne, og de havde skænkestue dernede. G. V. Larsen i Østergade var det største sted. Men senere blev det jo den omvendte situation, nemlig at købmændene kørte ud til bønderne med lastbil. G. V. Larsen var byens store købmand. Han beskæftigede på købmandsgården 7-8 arbejdsknægte. Der blev handlet med almindelige kolonialvarer, og jeg kan endnu huske den gamle butik. Desuden handlede man med korn, foderstoffer, brændsel og petroleum. Købmandsgården fik varer både over havnen og med jernbanen. De 7-8 arbejdsmænd gik og arbejdede med disse ting i et forholdsvis jævnt tempo; – de var langt fra fanatikere, hvad arbejdstempo angår! Der går en gammel historie om dette: Der var hos G. V. Larsen en gammel prokurist, der hed Carl Johansen. En dag sagde han til en af arbejdsmændene: »Hør Peter,

vi bliver nødt til at sætte noget hønsenet op som skillerum i kælderen« — og dermed mente han ølkælderen — »for de her forbandede rotter tager sgu alle bajerne!« — Nettet står rent faktisk nede i kælderen endnu.

Der var mindst 15-20 småkøbmænd i byen. De handlede først og fremmest med kolonialvarer, og man sagde dengang, at hvis blot der var 25-30 familier, der ville handle hos en købmand, så kunne han eksistere med sin butik. Nu er der vist ikke flere tilbage af de små købmandsbutikker. Bødkere, skomagere, skræddere og sadelmagere havde vi også mange af før i tiden; de er alle borte ligesom mange andre små erhvervsdrivende.

Det store erhvervsliv var ret beskedent repræsenteret i Bogense. Byens største virksomhed i mange år var Bogense Slagteri, hvor der arbejdede omkring 50-60 mand, som udgjorde en slags aristokrati i den lokale arbejderbevægelse, for mens andre arbejdere sjældent havde mere end 1 kr. i timen, havde slagteriarbejderne 1,25 kr. i timen, og det var faktisk noget, der klodsede dengang. Vi havde også jernstøberiet med 20-25 medarbejdere. Vi havde 2-3 garverier, og der havde tidligere været mange flere. Jernbanerne gav en ganske betydelig beskæftigelse; jeg vil antage, at 30-40 familier har fået deres udkomme fra dem. Fiskeriet havde dengang meget større betydning end nu, og vi havde en betydelig trafik på havnen, fordi der var en række virksomheder nær ved havnen, som importerede f.eks. brændsel, tømmer og trævarer.

I mine drengeår var der fast dampskibsforbindelse mellem København, Vejle og Bogense, men ruten ophørte sidst i 1920'erne. Med denne rute kunne der sendes gods og passagerer, og der var afgang fra Bogense to gange ugentlig. Det var en gammel damper, som hed »Tjaldur«, der besejlede ruten for DFDS, og selskabet havde endog kontor i byen.

Vi havde også de offentlige arbejdspladser: dommer- og politimesterembede, arrest, toldvæsen, fiskerikontrol samt forholdsvis mange ansat ved telefonvæsenet. Altsammen er nu borte. Jeg vil godt sige, at når man nu jamrer sig andre steder, når virksomheder og institutioner forsvinder, så skulle man prøve at komme til vores lille by og se, hvad der er forsvundet herfra. Alligevel må vi konstatere, at det går udmærket trods alt. Mig bekendt er der ingen, der sulter i Bogense.

Omkring 1925 byggede man i Enggade et flot offentligt slagtehus, som kostede 60.000 kr. Der var kommet nye veterinærbestemmelser, ifølge hvilke slagterne skulle slagte dyrene i dette slagtehus. Der blev sammen med dette bygget en offentlig badeanstalt, hvilket efter den tids målestok var et helt luksusforetagende. Pengene fik man faktisk fra en enkelt person, som havde fået ondt i skatten — og pludselig stod kommunen med en masse penge, som man skulle have anvendt på en fornuftig måde, og resultatet blev altså en badeanstalt!

Drikkeri var dengang overalt en samfundsplage. Det foregik på værtshuse, på

Børn i aktivitet i Frelsens Hærs lokaler i baggården til ejendommen Adelgade 61 omkring 1914.

arbejdspladser, ja, alle steder i samfundet. Der blev drukket brændevin. Som barn kan jeg huske, hvordan folk fik deres ugeløn om lørdagen, og mange nåede ikke hjem med den, men sad på værtshus henne hos Skalle-Mathilden eller oppe på Rødekro eller andre steder. For os børn var det populær underholdning, når vi skulle ud og se disse fulde folk vakle hjem. Mange af dem boede ude i Forstaden, i Tværgade eller i Skallegade (som Gl. Toldbovej dengang blev kaldt, fordi husene her var bygget af en original, der blev kaldt »Skallemanden«), og især lørdag aften kom de i stort antal forbi, ofte stærkt berusede.

Det havde den virkning, at der her i byen og mange andre steder blev stiftet nogle afholdsforeninger, der skulle modvirke drikkeriet. Det skete efter engelsk model med en hel del mystiske ceremonier, men de gjorde under alle omstændigheder en stor og positiv indsats. Jeg husker tre foreninger eller afholdsloger i Bogense. De havde meget højtidelige navne. En af dem hed »Haabets Klippe«, en anden »Fredens Havn«, en tredje var kristelig og hørte under Blå Kors.

Der var desuden 117 andre foreninger i byen. Folk havde jo ikke andet at lave. Der var også andespil. I Bogense var der også en stor afdeling af Frelsens Hær. Mange deltog i dette arbejde og gjorde efter mit skøn en stor indsats ved f.eks.

I bilernes barndom var der knap så stor trængsel i Adelgade som i dag!

at gå rundt og snakke med gamle mennesker og være dem behjælpelig på forskellig vis. Der var også 2-3 sangkor samt bymusikken.

Disse foreningers »avis« var ofte natvægter Iversen. For 3 kr. kunne man sende ham rundt i byen med trommen, og så råbte han det ud i alle gaderne, når der skulle ske noget særligt. Det kunne være en forening, der havde generalforsamling, eller købmand H. P. Hansen, der havde et godt tilbud på nyligt hjemkomne spegesild.

Fra bilernes barndom

Sven E. Hansen, Nørreby, født 1923, har samlet Bogense-historier, og her bringes et par fra bilernes barndom, som har været omtalt i det forudgående indlæg.

I bilernes barndom var det let at få kørekort i Bogense. Den motorsagkyndige havde en maskinfabrik i Bogense. Hvis en landmand, som skulle til køreprøve, nævnte, at han nok snart skulle have et andet tærskværk eller en halmpræsser, gik det særlig nemt, blev der sagt.

Men så kom det den motorsagkyndige for øre. En af hans venner, som rejste med Nordvestbanen, havde hørt, at der var nogle, der sad og sagde, at selv en gammel kone kunne få kørekort i Bogense, når bare hun kunne køre en barnevogn.

Næste gang der var køreprøve — det var om formiddagen — dumpede samtlige! Men de kunne dog gå til prøve igen om eftermiddagen, og da bestod de alle!

★

En gårdejer og en mejeribestyrer havde været i Bogense og hygget sig helt godt. Da de skulle hjem, væltede de med HGF'eren ude ved Dæmningsminde. De tililende havde deres bange anelser. Men så rullede gårdejeren vinduet op og sang »Det er mig og Maggeduddi«!

Da de ved fælles hjælp havde fået HGF'eren rejst, rullede de to uheldige videre hjemad!

Røg, damp og små ildtunger

Erindringer fra min barndom på Bogense Jernstøberi og Maskinfabrik

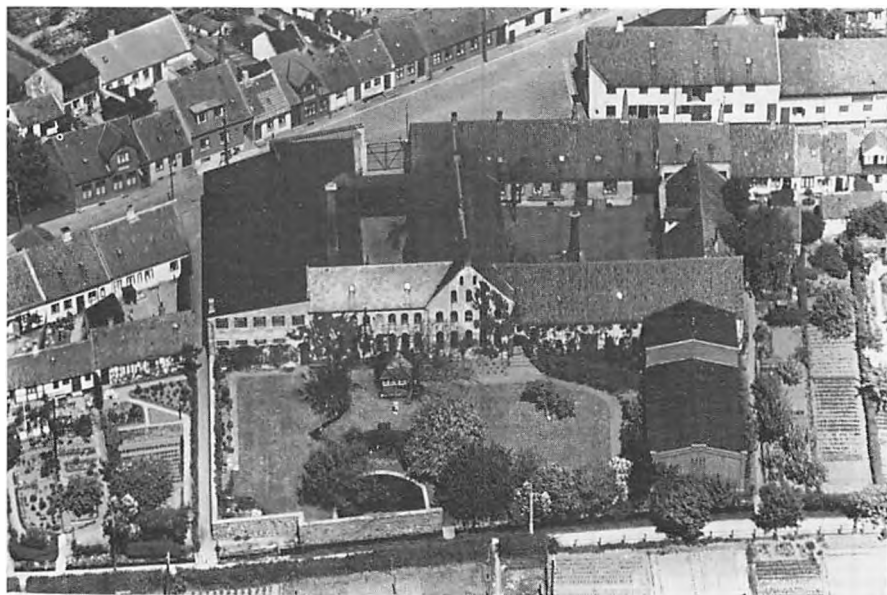
Af *Sven Barfoed*

Sven Barfoed blev født i Bogense i 1917 som søn af fabrikant Erik Barfoed, Bogense Jernstøberi og Maskinfabrik. Efter at have taget realeksamen fra Bogense skole i 1933 og studentereksamen fra Frederiksborg Statsskole i 1936 blev han uddannet som ingeniør, og efter ansættelse ved københavnske firmaer drev han egen rådgivende ingeniørforretning 1974-87. — Sven Barfoed er gift med Grete Barfoed, datter af direktør Th. Andersen, Nordfynske Jernbane, og bosat i København.

Fra min tidligste barndom — jeg er født i 1917 — gjorde den ugentlige støbning på fabrikken et uudsletteligt indtryk på mig. Kl. 7 blev alle døre og vinduer i stuehuset lukket — og formentlig også hos de nærmeste naboer. Magnus Christoffersen havde tændt op i kuppelovnen, der stod i gårdens sydlige side op ad støberiet, og lidt efter blev ovnens blæser sat i gang.

Blæseren stod i 1. sals højde over gennemgangen til haven og lød som en bjørn, der brølede, og jeg var bange for at gå under den på vej til haven. Når ovnen var godt i gang, regnede det med aske, der kunne brænde på ens hoved. Når der så var klar til støbning, skulle de to ældste lærlinge og to-tre maskinarbejdere stille i støberiet for med hver en former at bære støbeskeer og udstøbe formene. Til store emner blev brugt en ske, der var ophængt i en svingarm med håndbetjent spil.

Det hele blev ledet af formanden, Jacob Johansen, der med et stort overskæg og et martialske udseende elskede at forskrække os børn, når vi sneg os til at se på fra porten. Det var strengt forbudt at komme nærmere og iøvrigt også farligt for børn. Alt lignede et inferno med røg, damp og små ildtunger op fra formenes lufthuller. Når støbeskeerne var fyldt med det flydende jern fra ovnens forrådsbeholder, lukkede Jacob for dens afstødningshul med en særlig stålstang af et par meters længde med en kugle af ildfast ler på et skjold på enden af stangen, og det kunne ligesom ved åbningen af hullet give anledning til sprøjt og gnister af det flydende støbejern langt væk.

Luftfoto af Bogense Jernstøberi og Maskinfabrik, formentlig fra slutningen af 1930'erne.

Det ildfaste ler, der også blev brugt til vedligeholdelse af ovnens ildfaste foring, var blandet med hestepærer for at hindre revner. Leret opbevarede i en stor trækasse i kælderen under kontoret, hvor Magnus holdt det vådt og blandede det med pærerne, som han engang imellem forsynede sig med ved at drage gennem byens gader med en firhjulert trækvogn og opsamle det fornødne. Det var med til at holde gaderne rene, og hans tochter hørte med til bybilledet.

Formerne havde gammeldags jydetræsko på og gamle filthatte med skyggen trukket ned til beskyttelse mod stænk, og hatten blev iøvrigt brugt til at slå stænk og gnister væk fra tøjet og nakken.

Støbningen var færdig ved 11-12 tiden, og efter middag blev formene åbnet, og alt var røg og damp og sikkert ikke sundt. Det vidste man dog ikke dengang! – Imens foretog Magnus forskelligt oprydningsarbejde, der hørte til ovnen; blandt andet åbnede han ovnens bundspjæld, så rester af støbejern, koks og slagter faldt ned i en pladejernskasse. Med en lang jernstang blev den af 5-6 mand halet op af askegraven. Magnus slog vand på det gloende uhyre, eller også blev den væltet først. Det resulterede i en vældig sky af røg og damp. Ved 2-3 tiden tog formerne ugens grundige brusebad og vask, og til fyraften badede

Bogense Jernstøberi og Maskinfabrik fra årene før første verdenskrig.

resten af medarbejderne, alt i et meget primitivt baderum. Denne dag fik familiens medlemmer også ugens bad.

Luftfotoet, side 71, der formentlig er fra slutningen af 1930'erne, viser bygningerne, som de så ud til 1955 med modelkammeret nederst til højre. Billedet side 72 er formentlig fra før 1915, og viser gården set fra porten, hvor man kom ind fra gaden med ovnen til venstre, maskinværksted i den hvide bygnings stueetage og snedkerværksted på 1. sal, hvor tærskværker m.v. blev bygget og til sidst malet. Yderst til højre er et tærskværk netop firet ned på en hestevogn, klar til udkørsel.

På reposen på 1. sal står modelsnedker Hansen og yderst til højre snedkerformanden, møllebygger Larsen. Støberiet, der lå til venstre uden for billedet, bar i sin tagkonstruktion tydeligt præg af at være bygget til et andet formål. På luftfotoet ligger støberiet vinkelret på modelkammeret hen imod den høje gavl.

Begge værksteder var et under for os drenge, fordi vi af fagfolk fik grundigt indblik i, hvordan man brugte værktøj. Særlig interessant var modelsnedkerens arbejde med de mest mystiske værktøjer. Det var bl.a. hans opgave at file båndsavklinger og at slaglodde dem, når de var sprængt. Til min senere forbløffelse foregik det på hans høvlebænk og undertiden med godt med høvlspåner omkring. Hos ham stod også limovnen, der blev fyret med spåner og andet træaf-

Området omkring Kirkestræde og Adelgade med jernstøberiet midt i billedet omkring 1960.

fald. Der må have været arbejdet med stor påpasselighed, siden der aldrig blev brand.

Der foregik lejlighedsvis meget interessante ting på støberiet: I 1921 løb Stegø-møllen løbsk i en storm, hvorved der gik ild i maskineriet og hatten brændte. Tandhjul og alt var af træ. Bl.a. ved møllebygger Larsens hjælp kunne virksomheden påtage sig at bygge en ny hat. Den blev bygget op og samlet i gården. Jeg var så lille, at jeg syntes, at den med sit svære egetømmer fyldte hele gården. Hatten blev skilt ad og monteret på møllen.

Med års mellemrum skulle vandsneglene på Stegø- og Langø-møllen have deres pladevinger udskiftet på grund af rust. Det begyndte i baggården med et vældigt bål af tørv under en stor støbejernsplademodel, hvorpå et tilsvarende stykke stålplade blev glødet og med forhamre banket i form som en del af en skrueflade. Det var et ildelugtende, varmt og drøjt arbejde. De færdige plader blev kørt til møllen, og et sjak på en svend og tre lærlinge skulle så afmontere de defekte plader og ved hjælp af en felt-esse montere de nye. Svejsning var ikke nået til Bogense i 1933, hvor jeg var med.

Den ene af os lærlinge skulle ned i sneglens cylinder for at holde for ved pånitningen af vinkeljern – hvis de også var defekte – til bæring af pladerne. Det var en blandet fornøjelse for den yngste, for hvis der var vind, fik han en tur

rundt ved hjælp af møllen, og så gled han ned i bunden i en sø af vand og rust. Efter morgenens cykletur — ofte med værktøj — var det altid spændende, om termoflasken med kaffe var gået i stykker, og var den ikke det, smagte kaffen i hvert fald af korkprop, og ret varm var den ikke til middag, men alle nød nogle dejlige sommerdage med nok af uvant arbejde.

— — — — —

Vor barndom var rig på oplevelser, en mængde aktiviteter og nærmere bekendtskab med en stor del af byens indbyggere, dog mest med søens folk og hvem der havde med havnens aktiviteter at gøre.

Det meste af vor fritid gik med diverse aktiviteter på havnen og i Fogense-fladstranden, og vi blev sat i arbejde mange steder. F.eks. var vi i sæsonen med til at gøre sild og makrel i stand til røgning hos fiskehandleren. Det fik vi naturligvis ikke noget for, men til gengæld sneg vi os til at spise af de varme, nyrøgede fisk, når de var sat ud til afkøling.

Om efteråret fiskede vi tang i Fogense-stranden, landede det i pramme lige inden for elværket og kørte det i trillebøre op i stakke mellem elværket og det gamle ishus. Vi solgte tangen til den nære omegns landmænd til dækning af roekuler, men det skulle helst sælges hurtigt, for så fyldte det mest i vognene. Vi var altid våde på strømper og i træsko, men så gik hjemturen ofte via gasværket, hvor vi tørrede strømper på retortlågens håndtag. Det gik ofte ud over strømperne, for de blev svedet.

Cirka hver 14. dag i sommerhalvåret kom den lille, smukke Fjellebrøskonnert »Mira« med kalksalpeter fra Faxe Ladeplads til kalkbrænder Knud Jørgensen. Hos »Miras« skipper og ejer blev vi efter særlige fortjenester — eller af bare venlighed — inviteret ned i hans agterkahyt og blev budt på et stykke hugget sukker fra en firkantet, hvid blikæske dekoreret med blå blomster. Imellem sukkeret lå der en kanelstang, så det var en særlig delikatesse. Iøvrigt lærte jeg at vrikke i »Miras« jolle — uden at falde i vandet.

Ved kalkværket var der en egen charme, dels den milde varme omkring ovnen fra slutningen af brændingen og dels den særlige lugt af den brændte kalk.

Vi havde direkte nytte af at vokse op i et lokalsamfund, der ikke var større, idet vi lærte lidt om mange forskellige håndværk og andre gøremål, så at vi ikke stod fremmede over for det praktiske liv, som mange storbybørn må gøre.

Bogensere på langfart

Mange af dem, der havde tilknytning til skibsfart, var ofte på langfart, men de var periodevis hjemme i Bogense. Om deres tilknytning til søen fortæller i det følgende Theodor Andersen og Aage Jensen.

Med støbesand, runkelroer og grisesylte som last

Af Theodor Andersen

Theodor Andersen blev født i Odense i 1895 som søn af fisker Hans Andersen. Han voksede op i Odense og kom først som voksen til Bogense, hvor han i 1934 blev gift med Ellen Bardram, i hvis hjem i Adelgade 78 de bosatte sig. En årrække sejlede han på Norge og Sverige. — Theodor Andersens hustru døde i 1978, han selv i 1988. (Interview: december 1985).

Jeg kom til verden i 1895 og voksede op i Odense. Senere kom jeg til Bogense, og kom siden til at sejle på Sverige i mange år, efter at jeg havde været på navigationsskole. Jeg købte et 2 år gammelt engelsk fiskerfartøj på 100 t., som hed »Kemes«. Det havde mange kahytter, idet der jo dengang var mange folk på fiskerfartøjerne. De rensede fiskene på skibet og forberedte dem til længere opbevaring. Det var et fint skib med mahognidæk, som jeg fik ombygget på Bogense Skibsværft, så der kunne sejles almindelig fragt med det. Der hørte 4 sejl til skibet. Der var ingen motor i det, men derimod en dampmaskine til spillet.

Jeg sejlede i mange år støbesand til jernstøberierne, især fra jyske fjorde til Drammen i Norge. De fik for det meste 4-5 laster om året. Under krigen havde vi også grise med, som en jysk gårdmand producerede. Det var rationeringstider, men det så han stort på. »Du kan få så mange grise med, som du vil ha'«, sagde han. — Fra Drammen havde vi som regel salpeter med tilbage til Danmark. Besætningen på mit skib var 3 eller 4 mand.

Under krigen var jeg højst et par gange om året i Bogense. Det var besværligt at sejle, fordi der var tyskere overalt. Men bare de fik lidt grisesylte, var de til-

»Kemes« af Bogense, som skibsfører Theodor Andersen ejede, indtil han solgte den efter krigen og ernærede sig som åleskipper.

fredse. De kunne allesammen bestikkes. Vi sejlede også en masse runkelroer til Norge, og de spiste dem sgu rå deroppe! »Kog dem dog«, sagde jeg, men de kastede sig over dem og spiste dem, uden at de var kogt.

Jeg havde altid et gevær om bord, hvis der skulle ske noget. Jeg lik dog aldrig brug for det. Der var miner overalt, og det gav alvorlige problemer for sejladsen i de år. Engang blev vi beskudt, da vi havde en last træ om bord. I perioder skød tyskerne på alle, også selv om vi havde malet Dannebrogssflag på skibssiden. Men som sagt lykkedes det som regel at bestikke dem med fødevarer eller andet.

En årrække prøvede jeg at sejle mere fast i rutefart med stykgods mellem Bogense og København, men det kunne ikke betale sig i de urolige tider, hvor jernbanen tog det meste gods. På et tidspunkt havde jeg transport af øl, men det gik også over til jernbanen. Så begyndte vi at sejle i fri fart, men atter var krigen med til at bremse aktiviteterne.

Min kone, der døde 1978, var forstanderinde på Bogense Central og opholdt

Fortælleren om bord på sit skib.

sig fast i Bogense, hvad jeg jo langt fra gjorde. Under krigen var hendes placering meget vigtig. Hun vidste f.eks. altid, hvornår tyskerne opholdt sig på bestemte steder og ofte også, hvor de var på vej hen. Som forstanderinde kunne hun imidlertid ikke uden risiko bringe det videre, men det kunne jeg, og jeg gjorde det også ved flere lejligheder. Nu opholdt tyskerne sig på det og det sted, vidste jeg, og det lod jeg så gå videre til modstandsfolkene. Men vi skulle være meget forsigtige, for der sad to tyskere oppe på centralen og passede på.

Ved krigens slutning solgte jeg »Kemes« og sejlede derpå nogle år som åleskipper, d.v.s. åleopkøber. Det foregik i begyndelsen ved Norges sydkyst og senere væsentligst fra Københavns Sydhavn, hvor jeg opkøbte fiskernes ål.

Som pensionist her i Bogense har jeg ofte hjulpet til med at korrigere kompasser for skibsbygger Ejler Pedersen. Vi brugte som regel en dags tid til det, hvor vi lå med skibet ud for Bogense havn og foretog korrektioner efter faste punkter i land. Skibsbyggeren havde bud efter mig mange gange, og det var altid en kærkommen afveksling i pensionisttilværelsen.

Jeg måtte ikke komme ud at sejle for den gamle!

Af Aage Jensen

Aage Jensen blev født i 1899 som søn af gasværksarbejder H. P. Jensen, Torvet 33. En år-række sejlede han på de store have, men vendte tilbage til byen og ernærede sig ved stenfiskeri. I 1928 blev han gift med Karen Margrethe Jensen, der var født på Torvet nr. 29. Aage Jensen bor fortsat Torvet 33. (Interview: august 1986).

Jeg blev født på Torvet i Bogense i 1899. Min far var gasværksarbejder, min mor havde ikke udearbejde, men passede huset. Fordi min far arbejdede på gasværket, var jeg kendt under navnet »Aage Gas«. Det var dengang almindeligt med øgenavne, og jeg tror, de fleste i Bogense havde det.

Som 9-årig kom jeg ud at tjene på en gård ved Bro Skov, og jeg gik i Fredesminde skole, som var en gammel stråtekt skole, hvor vi gik hver anden dag. Senere kom jeg til Jersore at tjene, men dér nåede jeg aldrig at komme i skole. Vi var temmelig mange Bogense-drenge, der tjente derude. Jeg husker, at skolelæreren sagde, at han ikke ville have alle de næsvisse Bogense-knægte, og at de godt kunne skrubbe hjem! Så gik vi selvfølgelig hjem, og så var den ikke længere med at gå i skole!

Jeg var i Jersore i 4 år, to forskellige steder. Der var dengang mange pladser for tjenestedrenge på gårdene derude. Efter de 4 år var jeg blevet så gammel, at jeg kunne få mig en søfartsbog. Jeg måtte ikke komme ud at sejle for den gamle, men jeg var nu 18 år og behøvede ikke at spørge om det mere; jeg tog bare af sted.

Det var lige ved slutningen af første verdenskrig. Tyskerne var strenge i de år; de torpederede jo alt. Vi sejlede på Island og New Foundland — træ derop og kliplisk med hjem, bl.a. til Spanien. Vi lastede også salt i Spanien og havde det med til Island. Senere kom jeg ud at sejle med større sejlskibe, bl.a. til Australien. Det foregik med et skib fra DFDS, og det var dengang en rejse på 25 måneder. Vi havde hvide med fra Australien.

I disse år havde jeg kun brevforbindelse med mine forældre i Bogense. Den

Parti fra Bogenhavn med Bogen Trælasthandel i baggrunden.

første gang var jeg væk i en periode på 4-5 år, og min far sagde, da jeg kom hjem: »Du kunne da i det mindste skrive, hvordan vejret er!« Han syntes vistnok, at jeg skrev for lidt.

Jeg sejlede frem til 1928. I de sidste år sejlede jeg cement i de indre danske farvande. Der var dengang også andre fra Bogen, der sejlede. Tre bogensere sejlede med bark på Canada i en årrække. Der var i det hele taget mange flere søfolk og skibe i Bogenhavn på den tid, og det var et godt sammenhold og et godt samvær på havnen.

I 1928 købte jeg en fiskerbåd og sejlede derefter med sten hernede, først og fremmest til firmaet Hans Jørgensen & Søn. Der var meget vejarbejde dengang, og det kunne jeg levere sten til. Der var oven i købet 4-5 andre både herfra, der sejlede med sten i 1930'erne.

Efter den tid kom jeg ind og arbejdede på Cementfabrikken, men jeg kunne ikke holde til det hårde arbejde. Sejladsen med sten havde været for hård en belastning for ryggen. Der var i det hele taget meget hårdt arbejde dengang. Der var dog arbejde nok i Bogen, også i 1930'erne, hvor jeg ikke syntes, vi mærkede så meget til krisetider på denne egn.

I 1928 var jeg blevet gift med en Bogen-pige, og vi arbejdede det meste af døgnnet, når vejret tillod det. Der var ikke noget, der hed ferie, og fornøjelser kom altid i anden række. Sådan var forholdene dengang!

Skibsbygning i fire generationer

Af Ejler Pedersen

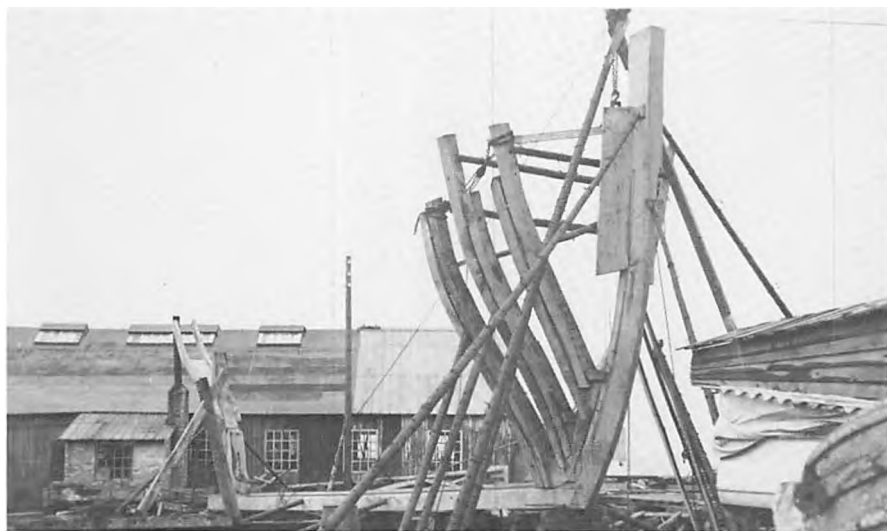
Ejler Pedersen blev født i 1902 på Blanke Mark som søn af skibsbygger H. P. Pedersen. I 1925 flyttede han til Bogense og blev året efter gift med Maren Kirstine Pedersen. Ejler Pedersen havde lært skibsbygningskunsten af sin far og byggede en menneskealder skibe i Bogense, først sammen med broderen Kristian Pedersen, siden sammen med sønnen Bent Pedersen, som senere overtog skibsværftet. Sidstnævnte har yderligere suppleret med oplysninger. – Ejler Pedersen og hans hustru bor fortsat i Adelgade i Bogense. (Interview: september 1985).

Jeg er født i 1902 i Asperup-Rørslev kommune ved Båring Vig. Jeg lærte skibsbyggerhåndværket hos min far og kom i 1925 som 23-årig til Bogense som skibsbygger, og jeg har været her i byen lige siden.

Jeg husker fra min første tid i Bogense, at der var nogle personer, man ikke kunne undgå at lægge mærke til. Der var f.eks. politibetjentene. Jeg husker betjent Olesen, der kom til Bogense i midten af tyverne, og den såkaldte Øl-Jensen. Og så var der natbetjent Iversen, som var et dejligt menneske. Han jog altid bøllerne ned på havnen, når der var slagsmål. Betjentene var slet ikke så aggressive før i tiden. Det var bare med at få tingene til at glide. Der var naturligvis nogle, der drak og skabte sig, og dem måtte politiet af og til slå ned på, men det var deres egen fejl.

Dengang kom folk endnu kørende ude fra landet med deres varer til købmændsgårdene og fik foderstoffer med hjem fra G. V. Larsen, Sophus Jensen eller C. Hansen. Der var i disse købmændsgårde gårdskarle, som ofte mod lidt ekstrabetaling gav bønderne lidt bedre vilkår på forskellig vis. Hele denne aktivitet i købmændsgårdene satte naturligvis sit præg på byen og gav en atmosfære, som ikke findes mere.

Det samme var tilfældet med værtshusene, hvoraf der fandtes mange i Bogense dengang. Vi havde f.eks. Jernkroen her ved siden af, og her gik det som regel stille og roligt for sig. Landmændene kom mest på Landbohjemmet og Landmandshotellet. Så var der fru Madsen i Havnecaféen; det var et pænt sted, hvor vi af og til gik ind og fik en øl.

Ejler Pedersen slog sig ned som skibsbygger i Bogense i 1925, og meget af arbejdet foregik dengang i det fri.

Som en meget aktiv forening fra dengang husker jeg Fiskeriforeningen, hvis fester og øvrige arrangementer vi ofte har deltaget i. Vi var som regel med til at smykke fastelavnsvognen, som fastelavnsmandag kørte rundt og samlede et beløb sammen til betrængte fiskere.

Noget, der også hørte datiden til, var Bogense Avis. Den holdt hele byen, men da den var forholdsvis dyr, var der mange, der holdt den sammen. Den, der udførte det store arbejde, var faktor Willemsen, som vi kendte godt. Han boede i Østergade og var en kendt skikkelse. For øvrigt var det begrænset, hvor mange kontakter vi havde til folk i byen, hvilket bl.a. skyldtes, at vi havde kunder langvejs fra, og de boede ofte hos os, når de fik skibe bygget eller repareret hos os.

For mange mennesker var økonomien ikke alt for god før i tiden. Hvad vi især mærkede, var, når fiskerne havde vanskelige tider. Men alt i alt gik det rimeligt i Bogense, også i tredivernes krise.

Også besættelsen klarede vi stort set uden større problemer. Tyskerne, der var her i byen, var ældre soldater, som egentlig var meget fredssommelige, når bare vi passede os selv. Folk prøvede at hjælpe sig så godt, de kunne. Selvfølgelig var det svære tider for mange mennesker, men vi kom aldrig til at lide egentlig nød. Dog skal der ikke lægges skjul på, at befrielsen var et stort øjeblik, hvor vi var meget glade.

Hvad skibsbygning angår, kan jeg fortælle, at skibsværftet i mange år var en

I 1930'erne byggedes væsentligst fiskekuttere til Bogense-fiskere, siden også en del kuttere til Esbjerg-fiskere.

vigtig arbejdsplads i Bogense. I begyndelsen lavede vi fortrinsvis joller og motorpramme til lokale fiskere. I 1930'erne byggede vi mange 30- eller 35-fods kuttere til fiskeskippere i Bogense og fra andre fiskerihavne. I 1935 byggede vi endda en kutter til Tyskland. I 1930'erne byggede vi også en del lystfartøjer og motorbåde til københavnere og også nogle stykker til Fredericia. — Jeg kørte selv til Wedellsborg eller til Gyldensteen skov for at udvælge det rette træ. Nogle gange hentede vi også træ på Æbelø.

I 1939 byggede vi den første Nordsø-kutter på 47 tons, og herefter byggede vi frem til 1950'erne rigtig mange kuttere til Esbjerg. Det var fartøjer på 40-50 tons, og vi må jo have haft et ganske godt ry i den store fiskeriby, for vi havde i den periode aldrig besvær med at skaffe ordrer på nye kuttere. En enkelt fiskeskipper købte hele 5 kuttere fra vores værft. Ind imellem foretog vi også en del reparationsarbejde på mindre træskibe, d.v.s. skibe op til ca. 100 tons.

I 1960'erne byggede vi en del specialfartøjer. Det var f.eks. kuttere til Grønland, der skulle udstyres på en helt speciel måde til sejlads i arktiske farvande. Det var især redningsfartøjer, politikuttere og rejsefartøjer til det store område, der nu skulle udvikles på linie med Syddanmark. Jeg husker, at værftets sidste træskib blev afleveret på dronningens fødselsdag i 1969. Afleveringen skulle

Aktivitet på «Bogense Skibs- og Bådebyggeri», som gennem 60 år blev drevet af far og søn.

føretages i København, hvor man flagede overalt. Det skete dog ikke til ære for os, men til ære for dronningen!

En ny epoke i værftets historie begyndte i 1970, hvor vi i februar måned kunne aflevere den første stålcutter eller ståltrawler. Igennem 1970'erne byggede vi en hel del af disse fartøjer, som var på ca. 300 tons. Imidlertid fik fiskeriet problemer, og vi afleverede den sidste ståltrawler i 1975. Vi måtte igen omstille produktionen og byggede i de følgende år en del entreprenørfartøjer, marinfartøjer o.lign. I de sidste år byggede vi også de hidtil største skibe på værftet. Det drejede sig om 5 coastere, der lastede ca. 1000 tons.

I de bedste perioder var beskæftigelsen helt oppe på 40 mand på virksomheden, men det normale niveau var 25-30 personer.

Virksomheden blev videreført af vores søn, der drev den indtil midten af 1980'erne. Vi har en sønnesøn, der også er uddannet inden for branchen, og vi er glade for, at skibsbygningstraditionen er fortsat inden for familien.

Minder fra sportspladsen

Oluf Jørgensen, (f. 1906) og Ejnar Kruse (f. 1915), af hvem der tidligere har været bragt indlæg, beskæftiger sig i det følgende med de vilkår, hvorunder der dyrkedes sport i Bogen i deres barndom og ungdom.

Fodboldbanen var nærmest en brakmark

Af Oluf Jørgensen

Det bedste opholdssted, vi kendte, var fodboldbanen, som lå neden for kirkegården. Den var tillige idrætsplads, idet der var indrettet en løbebane rundt om den, afsat plads til stang- og længdespring, indrettet rundkreds for kuglestød samt placeret et fodbræt for afsætning til spydkast. Det hele var ret primitivt, men det fungerede, og vi havde nogle virkelig gode idrætsudøvere, som var landskendte. Blandt de bedste var brødrene Frederik og Peter Maare. Peter Maare var en all round idrætsmand, og Frederik Maare var en eminent løber. Begge var de blandt de bedste og dystede med vort lands bedste idrætsudøvere. Som kuglestøder og som spyd- og diskoskaster havde man respekt for en mand som landpostbud Carl Frederiksen, der var kraftig bygget og i høj grad veltrænet. Karl August Pedersen var også en god idrætsmand, en lille fin og elegant udøver af længdespring og korte distanceløb. Også han vakte opmærksomhed, når han deltog i et sportsstævne. Man må huske på, at disse personer var rene amatører, selv lærte uden træner eller et fast program at gå frem efter. De var kun sig selv, men de havde idrættens lyst i sig og klarede sig virkelig godt.

Fodboldbanen var nærmest en brakmark, der blev slået med le et par gange om året. Der var huller og muldvarpeskud i mængde, og de måtte jævnnes, når der skulle være kamp med udenbys hold. Disse kom for det meste fra omliggende landsbyer; dog kunne det hændes, at der var kamp med et af de store hold fra Odense, Kolding eller Fredericia. Så skulle banen streges op og felterne afstribes med kridtkalk. Det var noget, vi børn gerne ville være med til, for det hændte, at man tog sig betalt for at se nogle af de store kampe. Så var pladsen spærret af og kontrollører sat til at overvåge, at ingen snød sig ind. Havde vi

DUI (De unges Idræt) startede en afdeling i Bogense så tidligt som i 1919, og disse billeder stammer fra den første periode. Udover gymnastik dyrkede man boldspil og fri idræt, og man havde et orkester, der medvirkede ved stævner og andre arrangementer.

hjulpet med at gøre banen spilleklar f.eks. med afstribning, fik vi fri adgang til pladsen. Jo, det kunne være spændende at hjælpe til.

Udover de to mål var der ingen faciliteter. Der gik lang tid, før der blev råd til et omklædningsrum og senere to. Man klædte sig af udenfor og skiftede til sportsdragten i det fri. Sin nødtørft måtte man klare bag hæk og buske, men det gik. Folk drejede bare hovedet den anden vej. Når uheldet somme tider var rigtigt ude, så endte det i skrig og skral. Ingen tog det dog anstødeligt op, for det var klart, at man måtte indordne sig efter forholdene.

Selv om banen var hullet og ujævn og græsset ofte var lidt for højt, så ildnede det bare spillet så meget desmere. Det var amatørspil i videste forstand. Der var ikke lagt nogen strategi eller plan, og dog var der mange, der forstod sig på sammenspil og gjorde deres til, at kampene blev lige så spændende som vore dages kampe.

Undertiden kunne det være svært at stille et hold på benene, men jeg skal her gøre et forsøg. Førsteholdet kunne eksempelvis se således ud: Målmand: Gunner Bang; backspillere: Wilhelm Jørgensen og Nance Drud; center halfback: postbud Frederiksen; højre og venstre halfback: Kaj Sevel og Aksel Fabricius; centerforward: Karl August Pedersen; højre innerwing: Viggo Toftegaard; højre yderwing: Aksel Gram; venstre innerwing: Gunnar Jensen, venstre yderwing: Oluf Jørgensen; reserver: Olaf Holm og Ove Kreiberg. — En virkelig god spiller var Karl August Pedersen; han var i en klasse helt for sig selv, og mange Odense-klubber var ude efter ham til at spille i deres klub, men hans arbejde lagde sig hindrende i vejen. En anden var Nance Drud, der som back var enestående: lille, tæt og kraftig, ikke til at komme forbi på grund af hans hurtighed. Han fik en stilling i Odense og kom til at spille for en klub dér i mange år.

Som dommer til de fleste fodboldkampe havde man lærer Georg Rasmussen eller skræddermester Beck, der var en elegant herre på en fodboldbane.

Kun velhavere havde rigtige fodboldstøvler

Af Ejnar Kruse

Sportens forhold var ret primitive. Der dyrkedes mest fodbold, men der var også en del gymnastik og svømning. Fodbolden trak dog langt de fleste. Der kom også på dette område politik i foretagendet, idet man ved siden af den »officielle« sportsbevægelse havde fået en arbejdernes sportsbevægelse. Den opstod vel sidst i 1920'erne, udsprunget fra København. Man sagde dengang, at der var lidt rigeligt med nationalisme og chauvinisme i de daværende sportsforeninger. Det var altid en generalmajor eller lignende, der var formand, og det var faldet mange arbejdere for brystet, hvorfor man havde oprettet arbejderidrætsklubber overalt i landet, altså også i Bogen.

Der var lidt jalousi og konkurrence klubberne imellem, men stort set gik det da fordrageligt, og man kunne godt dyste med hinanden. Men udøvelsens kulisser var meget, meget primitive. Vi havde en sportsplads omme på Kirkebakken, dér hvor der nu er campingplads. Der var lige plads til en fodboldbane, men heller ikke mere. Og så havde man problemet med de stejle skrænter ned mod stranden. Der var altid posteret 4-5 drenge nede i strandkanten under en kamp — jeg har selv stået der mange gange — for det skete jo mindst en halv snes gange i løbet af en kamp, at bolden røg ud over skrænten og undertiden helt ud i vandet, og så måtte vi stå dernede og være parate til at sparke den op på banen igen. Det var primitivt, og der var heller ikke planeret så fint på banen. Fodboldstøvler var det kun de færreste, der havde. Nogle spillede med bare ben, størsteparten med gymnastiksko, og det var kun nogle få velhavere, der havde rigtige fodboldstøvler.

Retfærdigvis skal det nævnes, at der blev dyrket en del atletik i byen på det tidspunkt, relativt mere end i dag. Vi havde mange atletikudøvere, og det store navn i byen — både hvad angår atletik og fodbold — var politifuldmægtig Albert Bøggild, der var gift med en pige her fra byen. Han var især god til de tunge atletikdiscipliner: kuglestød, spydkast og hammerkast. Men han var dog mest berømt for sit fodboldspil som centerforward for OB's hold i Odense. Også i den forbindelse var det hans størrelse og fysik, der kom ham til gode, og

Sportsbillede fra slutningen af 1930'erne. Blandt personerne er postbud Frederiksen, slagter Trandebøhus og skibsbygger H. Christensen. Lederen yderst til højre er manufakturhandler Anker Pedersen, der var formand hos broderen, manufakturhandler Holger Pedersen.

samtidig var han god til at løbe. Han døde af bughindebetændelse i 1928, da jeg var 13 år gammel. Ude i idrætsforeningens klubhus kan man stadig se alle de pokaler, han skrabede sammen, og det var ikke så få. Han var det store navn i Bogenses idrætsliv i 1920'erne.

Svømning blev også dyrket en del. Det ville jo være unaturligt, hvis det ikke var tilfældet i en by som Bogense. Det var en gruppe unge lærere, som helt uegennyttigt tog sig af det, og det betød, at alle børn her i byen kunne svømme. Og det var ikke med badedragter og svømmebukser; nej, vi havde sgu ikke noget på! Men det gik jo alligevel.

Der var også motorløb, og jeg var tilskuer mange gange. Man kunne altid se på folk, når de havde været til motorløb, for de var helt sorte i ansigtet!

Apoteker Fabricius — en sand velgører

Af Oluf Jørgensen

I en af sine erindringsartikler (jvf. side 40) mindes Oluf Jørgensen (f. 1906) apoteker Henrik Fabricius, der drev Bogense Apotek 1911-43.

Når jeg tænker tilbage, er der mange personer, jeg erindrer og kunne skrive om, men vi har vel alle en bestemt person, som står stærkest i hukommelsen, og sådan er det også med mig. Skal jeg særlig påkalde erindringen om en af Børgenses borgere — en markant person i byen — så er det med en vis glæde, jeg skriver om apoteker Fabricius, der drev Bogense Apotek 1911-43. Han var en person af format, prominent og kendt af alle byens indbyggere — ikke mindst af børn og unge. Han magtede at favne alle i sin utrættelige hjælpsomhed for alle i byen, store som små.

Mand og mand imellem kaldte man ham for »den hellige apoteker«. Man kunne tænke sig, at det var et provokerende øgenavn eller en ondskabsfuld latterliggørelse, men hvis så var, var hensigten forfejlet. Her var det en betegnelse for en mand, der tilsidesatte sit eget jeg og kun tænkte på at hjælpe sin næste. At denne hjælp blev givet af uselvished, uden bagtanke om navn, ære og vinding, vidste alle. Apotekeren og hans familie var styret af tanken om at hjælpe sin næste, før man hjælper sig selv, og det gav sig udslag på mange måder.

Apoteker Fabricius og hans kone var sjælesørgere, både åndeligt og praktisk. Ingen i nød gik deres dør forbi; de blev alle hjulpet af bedste evne med både mad og penge, og mange var de, der kom og fik råd og vejledning både af den ene og anden art. Det blev til mange mennesker, apotekerfamilien hjalp i årenes løb. De var meget godgørende over for hjemløse og landevejens børn, og sjældent var det ikke, at de delte fest og glæde ved indbydelse i deres hjem til jul og andre højtider.

Det var således apoteker Fabricius, der fik gennemført og åbnet et hjem for hjemløse i Bogense. »Arbejde adler« kaldte man det. Det første af slagsen havde til huse hos snedker Andreas Hansen på hjørnet af Torvet og Kirkestræde, lige ret over for kirken. I sidefløjen ned mod Kirkestræde indrettede man stue og et par

Parti fra Adelgade med apoteket i forgrunden fra begyndelsen af århundredet. Bygningen, der stammer fra 1804, fik sin nuværende facade under en ombygning omkring århundredskiftet.

kamre. Her kunne de hjemløse spise og bo mod at udføre noget arbejde; for det meste gik det ud på i gården at kløve brænde, som siden blev solgt til deres underhold. Personligt besøgte apoteker Fabricius disse mennesker og talte med dem og hjalp dem på deres videre vej.

Men der var mange andre, der nød godt af apotekerens store hjælpsomhed. Kom nogen af byens håndværkere i trang, hjalp han ved at kautionere i bank og sparekasse, og utallige gange stod han som garant for den ene eller anden gældsbyrde. Mange var de penge, han lånte ud, og mange var de penge, han måske ikke så igen, fordi folk ikke kunne betale eller flyttede fra byen. Kun få blev mødt med et nej hos apotekeren.

Apotekeren havde et udlån, man kaldte »femhundrede-krone-lån«. Det kunne opnås af folk, der var kommet i forlegenhed og ikke kunne betale den forfaldne termin, og andre måder at låne penge på i bank og sparekasse eller hos private var lykkede. Var det tilfældet, sagde man: »Har du forsøgt »Apotekerens femhundrede-krone-lån?« Jeg husker flere, som er blevet hjulpet i en kritisk situation. Man lånte simpelthen 500 kr. hos apotekeren. Der var ingen underskrift på lånet og ingen tidsfrist for tilbagebetaling. Det var helt igennem en æressag giveren og låntageren imellem — sådan at forstå, at der ikke var nogen

Apotekets baggård. Billedet stammer fra 1920'erne.

renter at betale. Dog var det underforstået, at lånet skulle tilbagebetales, når låntageren kom til hægterne rent finansielt. Femhundrede-krone-sedlen skulle tilbageleveres, og jeg har aldrig hørt om nogen, der svigtede apotekerens tillid i den fremgangsmåde. Det var en æressag, og derfor kunne pengesedlen gang på gang hjælpe betrængte terminsskyldnere. Det blev til nogle stykker, der kunne takke apotekeren for, at de kunne beholde hus og hjem. En sand velgørenhed, der reddede dem fra at gå fra hus og hjem.

Nu vil mange vel mene, at den hellige apoteker og hans familie var nogle kedelige hængehoveder, men det var ingenlunde tilfældet, — tværtimod. Fruen var både sød og venlig og havde et muntret gemyt, og apotekeren var, hvad han ofte gav udtryk for og viste, meget forelsket i sin kone. De var begge store natur-elskere og gik lange ture langs stranden — ofte spadsereture på mange kilometer. De gik tæt sammenslynget, leende med høj latter, og vi børn fulgte efter i sikker afstand — nysgerrige, som vi var.

Vi børn kendte apotekeren og hans frue godt, for de var drivkraften i alt, hvad der havde med mission og kirke at gøre i Bogense. Således sørgede de for, at vi børn fik indbydelse til at komme i missionshuset »Bethel« på Teglgårdsvej over for byens vandtårn. Her blev vi trakteret med chokolade og lint brød, hvilket var næsten ukendt for en stor del af os. Her bød de til fest af forskellig art,

Familien Fabricius, fotograferet i midten af 1930'erne. I øverste række ses fra venstre døtrene Ingeborg og Estrid, sønnen Axel og dennes hustru, en veninde fra Middelfart samt døtrene Ruth og Eva, i forreste række fra venstre Ingeborgs mand, apotekerparret med børnebørnene Lis og Christian samt Evas mand.

bl. a. til juletræsfest med kaffebord og gaveuddeling. Her var sang og musik, ofte violin eller hornmusik.

Vi lærte at synge en del salmer og forskellige sange. Fruen læste af Bibelen, eller apotekeren selv fortalte beretninger fra Bibelen. Den munterhed og venlighed, hvormed de mødte os børn, tillige med servering af chokolade, der var noget næsten ukendt for os, gør, at apoteker Fabricius og frue hører til glade barndoms minder og kun huskes som gode mennesker. — At apotekerens var flittige kirkegængere siger næsten sig selv. Der var vist ikke mange søndage, apotekeren udeblev fra gudstjenesten, hvor han sad på en af de forreste rækker foran alteret. Især bemærkede man ham, når der var barnedåb, thi han havde gjort det til en regel, at han rejste sig, når præsten henvendte sig til dem, der stod faddere og havde ansvaret for, at barnet blev opdraget i den kristne tro og lære. Det var hans måde at vise sin delagtiggørelse i barnedåben.

Apoteker Fabricius tog del i byens hverdagsliv og viste sin interesse for byen

på mange måder. Han gav en svag begyndende næring til turisme, idet han benyttede enhver lejlighed til at fremhæve byens og omegnens skønhed. Nogle gange hændte det, at han lejede en af fiskernes motorbåde og sejlede med sit private selskab over til Æbelø med det store fyr, der aften efter aften kastede sit lys helt til Bogense.

Jeg husker, at jeg engang fik en velfortjent irettesættelse af apotekeren: Det var dengang, der var sat en udryddelseskampagne i gang mod rotter. Især var rotterne en plage nede bag haverne og bækken. Apotekeren var stærkt interesseret i, at denne udryddelse blev så effektiv som muligt, for hans have endte og stødte op til bækken. Derfor udlovede han en dusør på 10 øre for hver rotte, der blev nedlagt. Det gav blod på tanden for os børn, og vi jagede da også rotterne dygtigt. På et vist tidspunkt havde vi held til at nedlægge to rotter, hvilket vil sige det samme som den store formue af 2 gange 10 øre, ialt 20 øre! Vi skar halerne af og troppede op på apoteket for at hente vor belønning, og endnu husker jeg, hvordan vi klaskede de afskårne rottehaler op på glasdisken og højlødt forlangte vore 20 øre. Pengene faldt prompte — men med en formaning om ikke oftere at komme og smække rottehaler op på glasdisken, hvilket sandt nok ikke var særlig hygiejnisk og betænksomt. Udover irettesættelsen led vi ingen overlast, endskønt en god afklapsning på stedet havde været vel fortjent.

Nogle år senere rejste jeg fra byen og så ikke apotekeren mere. Når jeg mindes tilbage, ser jeg en venlig og stout mand. Jeg husker ham og hans kone for kun at være hjælpsomme. Et godt minde fra min barndom i Bogense!

Mange lånte tøj, når de skulle til begravelse eller selskab

Af Marie Wiisbye

Marie Wiisbye blev født på Stegø i 1903 som datter af forpagter Karl Peter Johansen. Familien flyttede fra Stegø i 1906 og drev fra 1911 købmandsforretning i Forstaden nr. 1. I 1926 blev hun gift med slagtersvend, senere renseriejer Jørgen Wiisbye, som døde i 1961, hvorefter hun videreførte renseri-virksomheden indtil 1978. Marie Wiisbye er fortsat bosat i Bogense. (Interview: august 1984).

Jeg blev født på Stegø i 1903. Fra mine tidlige barndomsår har jeg nogle helt specielle erindringer om etableringen af Strandanlægget ved »Arken«. Det var doktor Trautner, der tog initiativet til anlægget, og min far støttede ham kraftigt. Han pløjede og gravede dernede, og jeg var selv med til hele det omfattende anlægsarbejde. Senere var jeg med til at passe det. Vi havde en hest med derned som trækraft for redskaberne. Jeg gik og holdt seletøjet ved hestens hoved for at være med til at gøre det rigtigt pænt. Jeg var også med til at vedligeholde gangene med skulfejern og rive. Affaldet, der blev tilovers, kastede vi bare ned på stranden. Det var Trautner, der arrangerede det hele. »I har godt af at bestille noget«, sagde han til os børn. For øvrigt gik jeg i skole med hans børn, Torben og Inge, og jeg sad ved siden af dem i kirken, hvor doktoren aldrig selv var med.

Det er trist, at man nu med det nye hotelbyggeri har slettet det smukke gamle anlæg!

Jeg kom i skole i 1910. På selve skolen var der det første år ikke plads til vores klasse, så vi havde timer i Teknisk Skole i Sct. Annagade. Det følgende år kom vi dog til den store skole på Gyldensteensvej.

Det hele var mere fattigt dengang. De fleste elever gik med træsko. Jeg må dog sige, at vi altid fik mad nok; vi sultede ikke. Der var også bespisning på skolen, men den ønskede mor ikke, vi skulle benytte os af. »Det er kun for de fattige«, sagde hun, så vi måtte spise hjemme. Sådan så mine forældre nu engang på det. De ville helst ikke modtage almisser. De var Venstre-folk og ivrige

Fortælleren husker, da byen på initiativ af læge Trautner i 1913 fik et anlæg. Hendes far deltog i arbejdet, og senere var hun selv med til at passe anlægget.

grundtvigianere, og det var vigtigt for dem, at vi kunne klare os selv. Vi havde da også, hvad vi skulle bruge, men der var da nogle af vores bekendte og af vores familie, der havde det svært.

Der var livlig handel i de små butikker i min barndoms Bogen. Jeg husker, hvordan der på den tid kom flere polakker til egnen. De kom ind og handlede hos mor. De fik altid et glas vin, og så gik de videre og handlede i andre butikker. Når de var færdige, kom de tilbage til os og hentede deres varer og tog hjem. Vi havde også en kone fra Harritslev, som tit kom og handlede. Hun spurgte tit mor: »Du har vel ikke lige en snaps?« Jo, det havde hun da. Hun fik så en snaps og gik derefter op i byen og kom siden tilbage og snakkede igen. Hun var en af datidens mange alkoholikere. Ofte havde hun en halv flaske brændevin på sig, og den drak hun så af på vejen hjem til Harritslev.

Der blev i købmandsforretningen skrevet meget på bog dengang. Det var

ikke altid så godt, men det var jo svært at sige nej. Når der virkelig var problemer med at få pengene ind, gik vi til sagfører Theill, som så måtte prøve at inddrive pengene. Det var jo en fattig tid i forhold til nu. Men det skal dog siges, at folk stort set var glade og tilfredse, og det gælder også, hvis vi tænker på 1930'erne, der vel er den største kriseperiode, vi har oplevet. Men her på egnen gik det nu ikke så dårligt som i andre dele af landet. Her tænker jeg også på landbruget, som i mange tilfælde havde fået økonomien noget stabiliseret f.eks. gennem dyrkning af sukkerroer. Andre samfundsgrupper, f.eks. fiskerne, havde det i perioder endog meget svært, og de havde sjældent noget at falde tilbage på.

I 1933 begyndte vi vores renseri-virksomhed. Min mand, Jørgen Wiisbye, havde ellers været på slagteriet. Han var udlært slagtersvend og fik som sådan en lidt bedre betaling end de almindelige slagteriarbejdere. Det gav af og til anledning til nogle stridigheder grupperne imellem.

Vi begyndte med renseriet i januar 1933. Vi havde ikke mange penge. Jeg kan huske, at min mand lånte lidt hos direktøren nede på slagteriet, og han fortsatte da også med at arbejde dernede i den første tid, vi havde renseriet. Senere skulle der så veksles til, hvilket var en almindelig låneform dengang, og vi benyttede den også. Men så sagde direktør Jensen i banken en dag til min mand: »Synes du ikke, vi skal se at få alle de veksler ud? Nu er du jo ved at få et godt navn«. Og det gjaldt ikke kun hans egne, men også dem, han havde kautioneret for. Dem betalte han også.

Vi begyndte efterhånden at tjene helt godt i renseriet. Vores eneste alvorlige konkurrent var farver Pöckel, som kom fra Tyskland. Hos ham kunne de også få renseset, og han var dygtig. En dag kom han ind til min mand og sagde: »Det er alligevel forbavsende, så godt du er kommet med. Hvordan bærer du dig ad?« — »Det har vi såmænd lært os selv«, svarede min mand. Det var Pöckel meget imponeret af.

En, der også var imponeret, var »Gule Hansen«: »Vi andre har lært og lært og lært, men du kan finde ud af det alligevel, Jørgen. Du må jo være den fødte forretningsmand«. — Jeg husker, at min mand kom hjem og fortalte, at det havde »Gule Hansen« sagt.

Det kan ikke nægtes, at 1930'erne var en tid med en del fattigdom. Det betød også, at vi kunne udlåne en hel del tøj, f.eks. frakker. Når folk skulle til begravelse eller selskab, måtte de ofte låne disse ting frem for at købe dem. Og vi lånte gerne ud. I det hele taget var der mere privat lånevirksomhed dengang, — også når det gjaldt penge.

Med tiden kunne vi udvide vores virksomhed ganske betydeligt. Vi fik et renseri i København og også et i Odense. Jeg var med på turene til København nogle gange. Det var jo en begivenhed dengang at komme helt derover. Vi kørte

Wiisbyes renseri Adelgade 138, ca. 1935. Yderst til højre ses Jørgen og Marie Wiisbye.

også meget rundt på Fyn og hentede tøjet, der skulle renses. Vi kom helt til Fåborg-egnen og hentede tøj til vores renseri.

Jeg husker en person som den gamle garver Sørensen på Odensevej. Ude ved garveriet var der en cementmur ud mod vejen, hvor vi børn kravlede op for at se på de større mængder garveriaffald inde på den anden side af muren. Senere købte garver Sørensen en gård ude ved Hårslev, men han kom fortsat af og til ind til os.

Garver Sørensen så altid herrens ud i tøjet. En dag kom han ind til min mand og sagde: »Min søn skal have konfirmation, og jeg må ikke komme med, for jeg har ikke noget tøj, der er godt nok, og ser i det hele taget farlig ud«. »Nå«, sagde min mand, »det må vi jo se at få gjort noget ved. Jeg kommer op til dig på lørdag, og så vasker du dig godt og pudser dine træsko!«

Først søndag morgen kom min mand op til garver Sørensen med alt tøjet, som han skulle have på fra top til tå, sko og det hele. Farver Sørensen blev klædt på. »Nu skal vi lige ind til købmanden og have en høkerbajer«, sagde han, da de var færdige med omklædningen. Bagefter kørte garver Sørensen til Skovby kirke, hvor konfirmationen allerede var i gang. Alle vendte sig om og så den

næsten ukendelige garver, som alligevel kom til konfirmation. Jo, tingene var sandelig anderledes før i tiden. Vi følte os mere som én stor familie, hvor alle måtte hjælpe hinanden.

I 1937 gik Jørgen Danmark rundt på grundlag af et væddemål med »Københavnbarberen«. Imens blev vi hjemme og passede forretningen, men vi havde da heldigvis folk til at hjælpe os, så det gik da, — og Jørgen vandt væddemålet! (Om turens gennemførelse kan læses i »Bogenses Historie 3«, si. 148 ff.).

Krigen fra 1940 til 1945 var en svær tid. Mange varer var det svært at skaffe, og nogle ting kunne man slet ikke få. Vi havde meget travlt i forretningen. Tøjet skulle i højere grad end tidligere bruges igen og igen, og vi fik meget til rensning, også fra nye kunder. Et alvorligt problem var, at tyskerne ønskede, at vi skulle arbejde for dem, men selv om de flere gange forlod vores forretning i galskab, gjorde vi det ikke.

Det var under besættelsen også svært at få de materialer, vi skulle bruge til at rense i. Vi måtte flere gange betale ekstra for at få vore kemikalier. Min mand kunne dog ofte forhandle sig frem til nogle fornuftige ordninger. Engang tog han til København og købte en hel tønde med kemikalier, men den nåede aldrig frem til Bogense!

Derhjemme lyttede vi med stor interesse til den engelske radio. Engang vi var ude at køre på landet, måtte vi holde i Grindløse, hvor min mand skulle ind til Harald Andersen for at høre BBC, inden vi nåede frem til Nr. Højrup, hvor der skulle afleveres noget tøj. Men vi havde det godt efter krigen, fordi vi ikke havde tjent penge på tyskerne. Vi var meget glade i maj 1945 og var selvfølgelig med til at fejre befrielsen.

I årene efter krigen gik det efterhånden noget tilbage for renserierne, ligesom køb og salg af brugt tøj heller ikke var så almindeligt mere. Efterhånden var det kun nyt tøj, der due, og alt det gamle blev smidt væk. Det kan jeg ikke lide, for det er overforbrug, og det er farligt på længere sigt.

Rigtige Bogense-børn er mindst én gang faldet i bækken

Af Ulla Hansen

Ulla Hansen blev født i Adelgade 10 i 1908 som datter af skibstømrer Niels Hansen, der på dette tidspunkt drev Bogense Skibsværft. Senere overtog han en mindre skibshandel i Adelgade nær havnen.

Ulla Hansen tilbragte sin barndom og det meste af sin ungdom i Bogense og på Bogense-egnen og bosatte sig siden sammen med sin mand, fiskeskipper Gustav Hansen, i byen.

Gustav Hansen døde i 1980. Ulla Hansen bor fortsat i Bogense, Æbeløgade 4. (Interview: december 1985).

Jeg blev født i Bogense i 1908 og har boet her siden, bortset fra to år, hvor vi boede i Stige. Som barn boede jeg i Adelgade nr. 8. I Adelgade nr. 4 (lodshuset) boede mine bedsteforældre og min farbror. Min bedstefar og min farbror var begge lodser. Min far havde skibsværftet, og vores legeplads var først og fremmest havnen og området deromkring. Der var 8 børn i min bedstefars hus, og vi var 4 børn derhjemme, så der var liv i gaden.

Min onkel havde sejladsen til fyret på Æbelø, og det var spændende at få lov til nogle gange at være med på den tur. Om vinteren brugte min onkel en meget lang slæde, som vi fik lov til at trække helt op til Trælasten, så at vi kunne få en rigtig rutschetur helt ned til havnen. Almindeligvis benyttede vi pladsen foran Toldboden til legeplads. Det var tæt på bækken, og det hændte af og til, at en af os faldt i vandet. Men det har alle rigtige Bogense-børn prøvet mindst én gang!

Skoletiden husker jeg som en rar tid. Vi gik i skole til kl. 15.30 om eftermiddagen, men så havde vi en times middag fra kl. 11.30 til 12.30. Vi havde dengang i Bogense en ualmindelig god skole med en stab af dygtige lærere. Vi lærte meget hos f.eks. lærer Larsen og kantor Povelsen. De var forstandige lærere, som forstod at behandle børnene på den rigtige måde. Vi var jo også hjemmefra opdraget til at skulle have respekt. Vi piger skulle neje på gaden, når vi mødte en lærer, og drengene skulle svinge med hatten. Begge dele blev betragtet som helt naturlige ting, som vi ikke drømte om at sætte spørgsmålstegn ved.

Bybækken har gennem tiderne været en yndet legeplads for Bogense-børn. På billedet, der er af ældre dato, snor bækken sig langs Skovvejen.

Vi lærte som sagt meget. Endnu kan mine børnebørn sige til mig: »Hvor ved du det fra, bedste?« – »Jamen, det lærte jeg da i skolen«, siger jeg så.

Helt fra min tidligste barndom kom vi ned til havnen, og vi kom om bord i skibene. F.eks. husker jeg den gamle skipper Andersson fra Sverige med skibet »Valfrid«. Han kom mindst to gange om året med træ til Trælasten, og han elskede os børn. Vi havde dengang en stab af dygtige arbejdsmænd på Bogense havn, som hurtigt kunne tømme skibene og lave imponerende tømmerstabler på havnen. Dernede legede vi de bedste lege, selv om det nok var forbudt. Det var ikke mindst på grund af den frygtelige ulykke, som ramte kredslæge Trautners datter, der blev dræbt under en tømmerstabel, der styrtede sammen.

Der var også en skonnert fra Fåborg, der hed »Mira«. Skipperen hed Hansen, og han kom med kalksten nede fra Faxe. De blev brændt på kalkværket i den store ovn. Men drengenes eldorado var nu gasværket. Dernede kunne de om vinteren flyde rundt på isflager, og det gjorde ikke så meget, hvis de blev våde, for de kunne altid gå over og få tøjet tørret på gasværket og derved undgå at få skældud hjemme. Drengene kunne også fange rotterovre på lossepladsen. De

Billedet, der stammer fra tiden omkring 1950, viser et hyppigt fotograferet motiv: stien langs bybækken fra Adelgade til Skovvejen.

fleste havde rottelfælder med navn på, og så fik de 10 øre for hver rotte, de afleverede på gasværket. For dette beløb kunne man få et stort kræmmerhus med bolsjer.

Der var dengang mere liv på havnen. Til G. V. Larsens pakhus kom der skibe med gødning, foderstoffer og cement. Der var også mange fremmede fiskere, som landede fangsten i Bogense. Da jeg var en stor pige, var der f.eks. mange fiskere fra Hundested, som fiskede herfra. Senere kom der også fiskere fra Omø og Agersø. Ofte havde de deres drenge med, og de holdt til her hele sommeren for at klare rødspættegarn o.a. Det var muntert. Jeg husker, at en af dem kunne digte; en kunne spille på harmonika, og han gav gerne et nummer, når arbejdsdagen var forbi. Det var hyggeligt på en anden måde end nu. Vi havde jo heller ikke tid til at gå i biografen eller til fest, så vi måtte lave vores egen underholdning.

Vilkårene dengang var i det hele taget beskedne. Jeg husker, at der var skolebespisning, hvori mange børn deltog. De store piger i 7. klasse skulle dække bordet, servere maden og vaske op bagefter.

Området omkring Adelgades udmundning ved havnen med fiskehandel til højre og toldbod til venstre. I denne del af Adelgade drev fortællerens far en mindre skibshandel, og det var naturligt, at hun i sin barndom færdedes meget ved havnen.

Min skoletid var under første verdenskrig. De voksne snakkede af og til om de vanskelige tider, og jeg husker også, at der var mangel på nogle ting. Der kom også på et tidspunkt nogle tyske stakler herop og boede hos os.

Fra min barndom husker jeg malermester Holst, en bror til kunstmaleren. Han boede i det faldefærdige hus nede i Adelgade ved Trælasten. Han var meget dygtig til at løbe på skøjter. Når vi løb på skøjter nede på Barfoeds dam, kom den gamle mand ned og lavede sløjfer og ottetaller. Han var dengang i firserne, og han imponerede os alle.

Jeg blev konfirmeret den 2. oktober 1922, og den 1. november fik jeg plads som tjenestepige i Tofte forskole. Lærerinden havde selv skolerengøringen, og jeg fik 12 kr. om måneden for at gøre rent både hos hende i privaten og i skolen. Efter halvandet år kunne mine hænder ikke tåle så meget rengøringsarbejde, og jeg fik lov til at holde op, hvorefter jeg kom til Stige, hvor jeg i to år tjente hos en lods. Derpå kom jeg igen tilbage til Bogense, hvor jeg tjente hos gamle dyrlæge Jørgensen. Fru Jørgensen var meget dygtig til at lære fra sig, og der var aldrig tale om, at hun skældte ud. Jeg var sandt at sige ikke god til at lave mad i

I 1920'erne, hvor billedet er taget, var der trængsel af fiskekuttere i Bogenhavn. I forgrunden jernbanesporet, der førte fra banegården til havnens østre mole.

begyndelsen, men hun lærte mig det på en fin måde. Jeg var der kun ét år og blev så gift med Gustav.

Vi flyttede ind i Adelgade nr. 29 hos en gammel lærerinde, fru Steffensen. Hun havde nogle bestemte krav til husorden; f.eks. måtte vi ikke have radio. Efter 7 år flyttede vi over på den anden side af gaden, lige ved siden af apoteket. Der fik vi radio og havde i det hele taget anderledes frie forhold.

Af særlige begivenheder fra min tid i Bogen kan jeg nævne den store stormflod i 1921, hvor bl.a. banegården var oversvømmet og vandet stod højt mange steder. Stegø-møllen brændte, og det blev hård frost i tiden derefter. I 1929 var der isvinter, og Gustav frøs inde på Samsø. Han kom dog senere med den sidste færge fra øen. Jeg husker, at vi havde 20 kr. til resten af vinteren, men heldigvis havde vi en masse spegesild, så vi fik da mad hver dag, også takket være en god kredit hos skibshandleren.

Vintermånederne var ellers de bedste med hensyn til fiskeriet, og derfor var det naturligvis særlig uheldigt, når der kom isvinter. Vi havde dog altid noget sparet op, så vi havde noget at stå imod med, hvis indtægten svigtede. Dengang

Gustav Hansen (siddende) ordner net, til højre sønnen Axel. På den anden side af havnen Trælasthandelens store tømmerstabler.

kunne fiskepriserne være meget lave. Nogle gange kostede torsken kun 10 øre pr. kilo, mens rødspætter næsten altid holdt en rimelig pris. En hummer indbragte som regel 1,50 kr. Da vi senere blev noget bedre stillet, fik vi ofte en hummer til min fødselsdag. Det var så min fødselsdagsgave!

Hvis Gustav i 1930'erne landede fisk for 30-40 kr., var det en rimelig dagsindtægt. Og det gik da fremad, hvilket også kan ses på udviklingen i kutterne. Gustavs første båd havde 11 hk, mens hans sidste kutter havde over 100 hk. — I de allerseneste år er der dog kommet store problemer for fiskeriet fra Bogense.

Jeg husker tydeligt besættelsen af Danmark den 9. april 1940. Denne morgen var Gustav taget af sted på fiskeri allerede kl. 3.30. Inden børnene skulle i skole, hørte jeg om besættelsen, og jeg løb ud på gaden i min natkjole og stod dér og kiggede efter flyvemaskinerne. Svend slagter og hans kone troede vist ikke, at jeg var rigtig klog. På det tidspunkt havde vi en lille fyr på 5 år; han fik et sådant chok, at han i flere dage lå med høj feber. Han var ikke klar over, hvad der var sket, men han forstod, at det var noget frygteligt.

Gustav Hansens fiskekutter i
Bogense havn.

Også reaktionen fra Gustavs far husker jeg. Han sagde: »Hvis I har penge i banken, så skynd jer at gå ned og tage dem ud«. Jeg måtte sige til ham, at det kunne jeg ikke gøre, før Gustav kom hjem. Da han kom hjem, fortalte han, hvordan de tyske flyvere havde overfløjet dem så lavt, at de kunne se besætningen i maskinerne. Men de var ikke klar over, hvad der var sket, før de kom i havn.

Mens vi havde den sidste isvinter, flyttede vi til Æbeløgade.

Vi vidste en del om forskellige modstandsaktiviteter. Der var en slags samlecentral nede hos min far i den lille skibshandel. Da de på et tidspunkt havde planer om at sprænge Trælasten i luften, lå det plastiske sprængstof nogle dage oppe hos min far. Vores dreng, der var født i 1935, holdt meget til nede hos min far. En dag blev han bedt om at gå op og hente noget på loftet, og han blev meget forskrækket, da der sad en pistolbevæbnet mand deroppe. Far havde i travlheden glemt, at han havde en modstandsmand boende på den tid.

Min fetter fik benet skudt af, da de sprængte Sæbehuset i luften. En anden

fætter var med til at lave illegale blade, og vores søn delte »Frit Danmark« og andre blade ud i Bogense. Der var faktisk mange bogensere involveret i dette arbejde.

Besættelsen skabte mange problemer i vores by. Da alle flygtningene sent under krigen kom til byen, var det planen, at de skulle indkvarteres i »Arken«, men den blev som bekendt brændt af. Det havde været bedre, om de var kommet derned, frem for at de beslaglagde vores skole, men det blev resultatet.

Rent privat klarede vi os rimeligt i de år. Vi havde 5 børn, og som fiskerfamilie kunne vi få ekstra rationeringsmærker, da vi havde to husholdninger. Det var nok også en fordel, at mine forældre havde forretning. Nu og da kunne mor give mig et ekstra pund margarine. Gustavs familie var fra landet, og derfra fik vi også noget nogle gange. Dertil kom som noget naturligt, at vi normalt spiste fisk tre gange om ugen. Selvfølgelig var der nogle ting, som vi og vore børn ikke kunne få på den tid, men det gik jo alligevel.

Der var ikke meget fut i de stråler!

Af Ejnar Kruse

Ejnar Kruse, født 1915, blev i 1946 som socialdemokrat indvalgt i byrådet, og her havde han sæde i 20 år. I 1954 valgtes han som borgmester, og dette hverv varetog han, indtil han i 1966 trak sig ud af det politiske liv for at hellige sig arbejdet som direktør for Sparekassen.

I efterfølgende indlæg beskæftiger han sig med de offentlige værker og kommunale institutioner, som han husker dem fra sin barndom. (Interview: november 1987).

De offentlige værker var dengang allesammen lokale selvstændige virksomheder. Gasværket var bygget omkring 1890 og fungerede indtil ca. 1960. Det forsyne de byen med gas, og samtidig producerede det koks. Jeg kan huske, at kuldampene kom ind. Det var et eftertragtet job at komme ned og losse kul. Det måtte ikke være mere end 1½ døgn at tømme en kuldamp, og herved kunne man tjene op til 36 kr. Det var meget, meget eftertragtet. I arbejdsmændenes fagforening havde man ekspektancelister for dem, der havde lossetørn. Det var endog sådan, at man kun kunne komme på disse lister, hvis man havde en vis anciennitet, og man kunne for øvrigt først komme i fagforeningen, hvis man havde haft arbejde et år. Og man kunne ikke få arbejde, hvis man ikke var i fagforeningen. — Derimod var det ikke så populært at bære gødningssække indovre hos Fyns Andel eller hos G. V. Larsen. Sækkene vejede nemlig over 100 kg, så det var altid mere populært at losse kul, selv om det var beskidt arbejde. Da jeg siden selv mange år efter fik med de ting at gøre, havde tingene ændret sig en hel del, og det var da meget svært at skaffe mandskab til losning af kuldampene.

El-værket lå lige ved siden af gasværket. På dette værk stod en stor maskine, der producerede strøm. Da vi senere blev medlem af EFFLA, blev maskinen solgt til et lokalværk på Samsø.

Jeg kan også huske gaslygterne. I mine barndomsår havde vi stadig gaslygter på gaderne i Bogense, og der kom en mand hver aften, når det var blevet mørkt, og tændte lygterne. Det var hurtigt gjort, for han skulle blot bevæge en stang, idet gasflammen brændte som vågeblus hele dagen. Om morgenen, inden det blev lyst, kom han igen og trak stangen ned.

Adelgade omkring århundredskiftet. På højre side af gaden ses en af byens offentlige vandpumper, længere nede ad gaden et par af de sparsomme gaslamper, der tændtes, når mørket faldt på.

Vedrørende vandværket er der kun at bemærke, at vi altid har haft godt vand her i byen, og at der altid har været rigeligt af det.

Som købstad skulle Bogense selv ordne sit sygehusvæsen. Vi havde dengang to sygehuse i byen, udover det almindelige sygehus, epidemisygehuset, som kun blev brugt til smitsomme sygdomme. Disse sygdomme var tidligere mere almindelige end i dag. I vore dage kender man næsten ikke difteritis, strubehoste og den slags. Omkring 1920 havde vi den spanske syge, og både difteritis og strubehoste var meget mere udbredte børnesygdomme. Disse patienter kom på epidemisygehuset, som nu er nedrevet; det lå lige foran det nuværende gamle sygehus. Det »rigtige« sygehus lå omme i Rådhusstræde i den ejendom, som advokat Christoffersen nu har. Der var plads til omkring 12 patienter. Der var ikke nogen direkte lægelig betjening i institutionen; denne betjening blev varetaget af byens kredslæge og de øvrige læger, hvoraf der var 4 i byen. Kredslægen førte også tilsyn med sygehuset, hvor der var en sygeplejerske, der passede patienterne, samt en natsygeplejerske og en eller to vågekoner. Sygehusets administrator kaldte man økonom. Han hed Jørgen Larsen, og han havde efter sigende de bedste høns i byen. Forklaringen var, at sygehusets vigtigste lægemiddel, grødomslag, blev genbrugt som foder for økonomens høns. Samme Jørgen Larsen og hustru stiftede for øvrigt omkring 1920 et legat på 40.000 kr., idet de efter datidens forhold var meget velstillede.

Billedet fra hjørnet af Adelgade og Østergade stammer fra 1910, hvor byen fik vandværk og de gamle vandpumper fjernedes.

Under sygehusvæsenet hørte også det, der svarer til vore dages ambulancer. Det var en hestevogn, som blev ført af en vognmand, som boede på Mejerivej. Han hed Michael Hansen, og han havde en hestevogn med gummihjul og et stort rødt kors malet på hver side. Der var en slags skuffe, der kunne trækkes bagud af vognen, når den syge skulle læsses. Han kørte ambulance sammen med sin hjælper, Johannes Jespersen, som boede oppe på Torvet. Når der var brug for vognen, skulle man først ud til Michael Hansen; det hurtigste var vel at sende en mand ud på cykel. Måske var han ikke hjemme, og så måtte man ud og lede efter ham. Måske var hestene i marken, og de skulle hentes hjem, og så skulle man finde medhjælperen. Men når de først var kommet hjem, gik det sikkert derudad. De gennemførte ambulancetransporterne med stor sikkerhed, omend de ikke kunne leve op til vore dages krav om hurtighed.

Samme Johannes Jespersen var også desinfektør. Når der havde været tuberkulose eller noget tilsvarende i et hus, tog han sig af at desinficere. Jeg husker tydeligt hans trækvogn, der også havde et rødt kors på siden og var fyldt med sprøjter, slanger og spande. Når han kom med sit udstyr, blev alle i huset smidt ud, og så oversprøjtede han det hele med desinfektionsmiddel, hvorefter det skulle stå i tre dage. Det var reglerne dengang i henhold til sundhedsvedtægten.

Kloakforholdene i Bogense var tidligere elendige. Der var én hovedkloak, og det var Skovbækken! Folk smed alt i bækken, og det løb ud i havnen til fiskene.

Sygehuset i Set. Annagade med patienter i vinduet. Billedet stammer fra 1920'erne.

Skovbækken var meget forurenset, men alligevel hentede folk dengang vand til de gule ærter i bækken, for ellers var de ikke værd at æde! Det var først i mine senere drengeår, der kom et nogenlunde kloakvæsen i byen. Arbejdet blev udført af Odense-firmaet Hans Jørgensen & Søn, og dette arbejde var faktisk en af de første større opgaver, dette firma havde. Der blev lagt kloakledninger i gaderne, og f.eks. i Østergade, der ligger højt i byen, blev ledningerne lagt i 5 meters dybde, så man vil forstå, at denne kloakering var et meget omfattende arbejde.

Dagrenovation var der ikke noget af før i tiden. Til gengæld var der natrenovation. WC'et var et fuldstændig ukendt begreb. En af de første ejendomme i byen, der fik WC, var Sparekassen, og den blev bygget i 1908, men det var dog først 6-7 år senere, man installerede WC i bygningen. Ellers havde folk jo et lille skur med en spand ude i gården. Nogle steder kunne de grave indholdet ned i haven en årrække. Men efterhånden kunne haven ikke tage mere. Så måtte man ty til lokumsvognen. Ude på Kattchjerg boede en gårdmand, der hed Jens Reinholdt, og han forbedrede sine sandede jorder ganske betragteligt med bogensernes efterladenskaber, idet han havde entreprisen på at hente lokumsmøg i Bogense. Og han anvendte hertil en stor kassevogn, delvis tæt, med to heste for. Han kom sammen med en karl og startede mørkets gerninger, og så gik de fra

dør til dør, gik ind og hentede spanden og ud i vognen med det lækre indhold. Så kørte han ud på Kattebjerg med det. Han kørte vel et par gange om ugen. Om søndagen måtte de ikke køre.

Brandvæsenet i Bogense var oprindelig udstyret med vægtstangssprøjter, utætte slanger og læderspande. Selve alarmeringen af brandvæsenet foregik ved, at trommeslager Andreas Hansen gik rundt og trommede i byen for at kalde brandmændene sammen og for at advare befolkningen mod branden. En gang om året var der sprøjteprøve, hvor brandsprøjterne skulle afprøves oppe på Torvet. Og ved den lejlighed forventede man, at alle byens drenge mødte frem. Jeg har selv været med mange gange. Alle vi drenge løb rundt og legede inde under og mellem vandstrålerne, og der var såmænd ikke meget fut i de stråler. Men i hvert fald var det skægt for os børn.

Helt generelt mener jeg ikke, at Bogense skiller sig meget ud fra de øvrige ca. 60 småbyer, vi har her i landet. Det har været nødvendigt, at man har sparet, og i de år, der her har været omtalt, var kommuneskatterne lave. I budgetåret 1937-38 var byens samlede udgifter f.eks. 160.000 kr. Da jeg efter krigen kom med i bystyret, var det vel steget noget. Der kom nye løvbundne udgifter, men vi var stadigvæk beskedne. Fra 1950'erne og frem til i dag er der sket en eksplosiv udvikling.

Da jeg selv kom med i kommunalpolitik, var det mit held — og vores held, at vi oplevede en periode med betydelig medvind. Fra 1950'erne og frem til 1970'erne var der økonomisk medvind, og alt kunne gå. Vi fik lavet en masse ting, som var forsvarlige at lave, og som fungerede på et forsvarligt grundlag. Vi kunne betale og vedligeholde tingene og holde dem i drift.

Så kom kommunesammenlægningen, og vi kom i Fællesmarkedet, og alle troede, at paradiset var så langt nede, at vi kunne række ud efter det. Det var jo altså bare ikke tilfældet. Det forholder sig nu engang sådan, at vort indtægtsgrundlag er lidt svagere end andre byers, og alligevel er de indbyrdes forhold stort set de samme rundt omkring. Nogle får gevinst, andre får tab, og nogle får begge dele, og det hele jævner sig ud til sidst. Selv om vi har mistet en del institutioner og virksomheder, går det jo alligevel i Bogense, og derfor tror jeg heller ikke, at byens fremtid vil være ret meget anderledes end andre og tilsvarende byers fremtid. Vi vil være et udsnit — måske et lidt mere ydmygt udsnit — af det danske folk og af det danske land, og det vil vi blive ved med at være.

Vi går jo egentlig og har det helt godt i sådan en lille by som Bogense, som da også er ved at blive et sted, hvor folk gerne vil bo.

Rigtige Bogense-drenge tørrer sig ikke med håndklæde

Barndom og ungdom i Bogense

Af Børge Nees Jensen

Børge Nees Jensen blev født i 1924 som søn af bødtermester Jens Nees Jensen, Adelgade 46. I 1945 blev han udlært som typograf på »Nordvestfyn«. Efter ansættelse ved forskellige virksomheder i Odense oprettede han selvstændig trykkerivirksomhed på St. Glasvej i Odense, og han drev den, indtil han den 1. januar 1988 gik på efterløn.

I 1924 blev min far, bødtermester Jens Nees Jensen, »konge« i Bogense borgerlige skyttelaug, som hvert år afholder skydning i Fredskoven, den 24. juni.

Få måneder efter blev jeg født, — og jeg kom til at opleve traditionen med Skyttelaugets mange gange i mit liv.

Som barn var jeg med Dannebrogssflag i hånden med i denne festlige procesion, der om morgenen udgik fra Rådhuspladsen. På rådhuset opbevarede man den gamle fane, der skulle med i optoget og i mange år blev båret af slagtermester Trandbohus. Når vi ankom til Fredskovens restaurant, blev børnene lukket ind på den åbne danse-estrade, der var omgivet af et højt stakithegn. Når vi igen blev lukket ud, fik vi hver en 10-øre i hånden. Se, nu gjaldt det om — for nogle af os drenge — at komme hurtigt ud for derefter at styrte om bag ved og kravle op over hegnet og ind på estraden igen. Så fik vi igen en 10-øre, og nu var der til to runde ispinde hos »is-bageren«, som havde ishus lige ved siden af skovpavillonen. Han var elsket af alle byens børn, og denne dag var en af hans »store dage«, idet næsten alle børnenes penge endte i hans isbod.

Jo, Bogense var, som kredslæge Børresen skrev i sin Bogense-sang: »En lille venlig by med røde tage imod sky, med skov og strand og åbent vand langs brede, grønne enge«. — Hvor har vi tit leget på de grønne enge bag jernbancarealet. Bedst husker jeg, når vi lavede drager og fløj med dem. Vi sad bag en høstak og skiftedes til at holde dragen. Endnu kan jeg mindes denne herlige hø-duft, som

Forfatteren mindes fra sin barndom det årlige skytteaug. Børnene var med i optøget, og for at deltage fik de hver 10 øre, som de kunne købe slik for. Billedet stammer fra 1935. Skyttebrødrene nærmer sig Adelgade ved Mameken, og børnene er i spidsen for optøget.

ingen parfume nogensinde senere i livet har kunnet overgå. Om vinteren var engene oversvømmet, og her lærte jeg på en eftermiddag at løbe på skøjter. På Barfoeds Dam, der var meget dyb, måtte vi ikke komme, før isen var helt sikker. Og når den var det, var hele byens ungdom at finde her. Så tog vi en dunhammer og brækkede stilken af, så var der et lille mundstykke at komme ind i munden. Derefter tændte vi den, — akkurat som en stor, dejlig cigar. Herude på isen var der pludselig mange unge, som »rigtig« måtte ryge. I automaterne skulle der to 25-ører til, så lå der 10 øre tilbage i pakken, for automaterne kunne endnu ikke selv give penge tilbage. Man kunne også købe cigaretter i løssalg, men så var prisen 5 øre pr. stk., og tobakshandleren tændte galant!

Når vi gik hjem fra engene, og der var signal til, at toget skulle komme, var

Forfatterens farfar var bødker i Bogense, og efter hans død i 1918 overtog sønnen værksted og forretning, beliggende Adelgade 46.

det sjovt at lægge en 1- eller 2-øre på sporet. Efter overkørslen af toget var den så flad som et stykke papir.

Om sommeren fangede vi hundestejler i de små kanaler. Vi havde opfundet en speciel teknik, hvor 2-3 drenge løbende fra den ene ende af kanalen smed grus i vandet, for at jage fiskene op i den anden ende. Her stod så fangeren med net og kunne fiske i spandevís.

Fastelavn var noget af det bedste. Min kammerat Carlo og jeg begyndte tidligt om morgenen: Ind i alle butikker og til private, synge og rasle med bøssen. Skynde sig hjem og lægge masken og forklædningen, for vi havde to forskellige kostumer! Og så af sted igen til alle de steder, hvor vi vidste, de gav mere end 5 øre!

Om aftenen skulle alle børn, der havde løbet fastelavn, i biografen — og hvor var der en lang kø, og hvor varede det længe for os utålmodige unger, inden de inde i billethullet havde talt 50 øre af i 1-, 2-, 5- og 10-ører. Tænk, at konditoren, som ejede biografen, altid spillede en cowboy-film!

Men filmens verden begyndte for mig i byens første biograf, der lå Østergade 16. Det var inden tonefilmens dage. Foran lærredet var der et rødt forhæng, og bag dette sad en dame og spillede klaver — melodier, som passede til filmens

Bygningen blev nedrevet i 1926, og der opførtes en ny med rundbuer over vinduer og døre i stueetagen. Billedet er taget under rejsegildet.

scener. Mine storesøstre havde taget mig med til en Fy og Bi-stumfilm, hvori der forekom en mand med en trækvogn. Da filmen var slut, og vi blev lukket ud i biografgården, stod der her en trækvogn, og i min film-begejstring råbte jeg højt: »Se, dér står trækvognen, vi så i filmen!«

Film var som en magnet dengang — ligesom TV og video er det i dag for børn og unge. Hvor har jeg tit plaget om lov til at gå i biografen, men selv om jeg havde penge fra by-plads, fik jeg at vide, at dér skulle jeg ikke hænge og smide mine penge ud!

Derfor var vi børn meget interesseret, da den nye biograf blev bygget, — dér, hvor ægteparret Bonnén havde deres lille, hyggelige forretning med bageri og delikatesser. Her hang pølserne ned fra loftet, og butiksdøren slog imod en lille miniature-klokke, når den blev åbnet. Hyggeligt!

Jeg er sikker på, at vi ikke måtte lege i biografbygningen, mens den blev bygget, men nogle gjorde det, bl.a. min kammerat Arne og jeg. Vi var gået ind i det rum, der engang skulle blive biografens operatørrum. Herfra var lavet en krybekanal under gulvet — ca. 60 × 60 cm — til ledninger m.m. ned til lærredet. —

»Skulle vi ikke kravle igennem og ud nede ved lærredet?» »Jo, lad os gøre det!« — Vi kravlede langsomt gennem den snævre og mørke kanal. Den var lang. Hele biografen igennem. Og så kunne vi ikke komme op, da vi nåede derned. Den var blokeret. Gråden var nær, for nok var det besværligt at kravle forlæns, men baglæns — det var næsten umuligt.

Da biografen blev færdig, sad vi tit og tænkte på den underjordiske kanal, mens vi gnaskede bolsjer i os — en hel posefuld blandede til 5 øre, eller vi handlede hos skolekammeraten Thormod, der solgte fyldte chokoladestænger eller tyggegummi for bare 10 øre.

I 1937 fik alle vi skolebørn pludselig fri. Vi hoppede og sprang, smed med skoletaskerne og råbte ned gennem byen: »Vi ska' ikke i skole — vi har fri!« De handlende kom ud af forretningerne og spurgte hvorfor? Jo, vi forstod det ikke rigtig, men der var difteritis, så vi skulle alle vaccineres, inden skolen igen kom i gang.

Iøvrigt havde min klasse en lille klub, som hed »Negerbolle-klubben«. For at blive optaget, skulle man have en negerbolle smurt rundt i ansigtet. Alle drenge blev optaget.

Hvert år den anden torsdag i juli måned er der sommermarked på Torvet i Bogense, og se, det var en festdag, der begyndte omkring 8 dage før, idet der enten kom Bdr. Stefansens Tivoli eller Ejner Hansens bjerg- og dal-karrusel. Disse tivolier lå altid uden for Hansigne — og hvem husker ikke Hansigne? — der havde et isskab stående lige indenfor i sin stue. Hun lavede de dejligste isvafler med en almindelig spiseske, der stod »parkeret« i et glas vand i vindueskarmen sammen med blomster og chokoladefrøer. I den anden ende af Torvet, uden for Møller Larsens Restaurant (Torvet 1) lå der tit en karrusel, der var så flot, så flot! Der hang snore ned med farvede perler og rødt plyds med frynseser. Der var et stort tysk orgel, som leverede musik, men ingen elektrisk lys eller el-motor. Karrusellen blev trukket af 5-6 drenge oppe i 1. sals højde og gemt af det omtalte røde plyds. Når vi drenge, der stod i kø for at blive trækdyr, endelig kom derop, skulle vi blive deroppe mindst 8-10 ture, hvorefter der var »rugbrøds-motor-udskiftning«. Normalt var markedet besøgt af en dødsdrom og omkring 10 forevisningstelte med bl.a. »Kvinden uden Hoved«, »Den levende Fakkell« og den landskendte ord-ekvilibristiske professor Labri, der foreviste »to ægte, sprællevende kannibaler, der var sendt på et åbent brevkort fra det mørkeste og vildeste Afrika«. Det viste sig at være to mænd i badebukser påklisset fjer fra en gammel hovedpude. De var lukket inde i et stort hønsebur og skreg som en stukket høne!

Jeg vandt engang en sølvske ved at slå søm i, men tårnene manglede, og jeg måtte prøve 6 gange, så min mor mente, at jeg havde betalt nok for den flotte teskel!

Gamle cirkus Miehe besøgte hvert år Bogense og slog teltet op på dyrskuepladsen i Æbeløgade. Dette og følgende billeder er udlånt af forfatteren.

Når sommermarkedet var overstået, legede vi tivoli med tombola, lykkehjul og pilekast. Og når Cirkus Belli, Miehe, Bdr. Schmidt, Robert Danielsen, Benne-
weis eller Bivognens eget cirkus havde været på dyrskue- og cirkuspladsen i Æbeløgade (nr. 8-14), så var det cirkus, der stod på plakaten. Luftnumre i trapezen, der kunne hejSES op under loftet i porten, hvor vi legede. Klovnekostumet var min mors gamle kjoler og min fars gamle tøj og hat. Musik fra min rejsegrammofon. Hundenummer: vor nabo, købmand Christoffersens foxterrier »Boy«. Entré: 2, 5 og 10 øre. Ronald var en dreng, der var god til at spille klovn, men han forlangte 5 øre pr. forestilling. Eventuelt overskud blev omgående omsat til slik hos Agnes, der boede på den anden side af gaden.

Mine forældre havde en eftermiddags-bydreng, men da jeg blev 12 år, var det mig, der skulle overtage denne stilling, der med skiftende drenge alle årene bød på samme løn: en blå femkrone-seddel om måneden og en pose appelsiner til jul. Nu skulle jeg møde på arbejde hver eftermiddag efter skoletid. Nu var det mig, der skulle rundt i byen med vores trækvogn. Først og fremmest fik jeg ansvar for, at der altid var smørdrøtler på Bogense Mejeri – ellers måtte jeg af sted med et læs.

Jeg skulle hente koks på gasværket, køre nye øl-ankre ud til brygger Holm på Bogense Bryggeri på Odensevej 19 og eventuelt have brugte med hjem til reparation. I skoleferien skulle jeg køre utætte lokumstønder hjem fra skolen, men jeg lagde en sæk over tønderne, for jeg var genert over at skulle køre med dem. På Kulkompagniet ved havnen hentede jeg kultønder, der blev brugt til at hejse ned i lasten på skibe, hvor de med greb og håndkraft blev fyldt op med kul. Sirupstønder hentede jeg hos købmand Marius Rasmussen i Adelgade 71. Min far savede dem over og solgte dem som vaskekar, men inden da havde jeg skrabet dem rene med en spiseske — uhm!

En dag blev alle brostenene taget op af Adelgade, og gaden blev asfalteret, så nu gik trækvognen lettere.

Alt vores affald måtte jeg køre på »skidtbanken« — der, hvor nu havnens campingplads er. Her på lossepladsen mødte jeg næsten hver gang eneboeren Niels Basse. Han samlede Richs-billeder sammen til mig imod, at han fik lov til at rage efter uld, ben og eventuelt brugbare ting i det læs, jeg kom med. Iøvrigt var han noget af en original, idet han 3-4 gange om året havde »fødselsdag«. Så tog han sit bedste tøj på og gik rundt i byen — på værksteder, i forretninger og hos private, hvor han blev trakteret med vin, kager samt en lille skilling.

Engang havde Niels Basse gemt en rotte til mig.

»Er den død?« spurgte jeg.

»Ja, ja, du får 10 øre for den ovre på gasværket«, sagde han. Jeg tog den forsigtigt i halen, men jeg var nu alligevel ikke så glad ved at gå med den; jeg syntes, den bevægede sig. På gasværket skulle jeg smide rotten foran de store fyr og med ind på kontoret, hvor jeg skulle skrive mit navn i en bog, før jeg fik kommunens takst for udryddelse af rotter. Det blev lige til to brunsvigere for den rotte, — men om jeg vaskede hænder, inden jeg spiste, det husker jeg ikke!

Da jeg var ulveunge og bandeleder, havde vi mødelokale i præstegårdens kælder i Adelgade 28. Senere, da jeg blev spejder og kom i Falkepatruljen, foregik møderne i spejdernes eget hus på Stegøvej. Engang skulle vi alle i patruljen lære at tænde et lille bål. En for en skulle vi have et forsøg. Der blev udleveret lidt grene, en avis og kun én tændstik, hvorefter man blev undersøgt for ikke at have ekstra papir eller tændstikker på sig. Fire før mig havde prøvet uden held. Den dag, det blev min tur, blev jeg også undersøgt, hvorefter resten af patruljen kørte ud i Fredskoven for at hente tørre grene til bålet. Da de kom tilbage til mig, brændte bålet fint. Inde omkring maven havde jeg nemlig viklet mange brandbare celluloidfilm, som jeg brugte til optændingen!

Med begejstring husker jeg spejderlejren på Æbelø i pinsen. Vi blev sejlet derover i lodsens båd, og vi havde et stort, prægtigt lejr-bål om aftenen. — Vi levede af havregrød og rugbrød — og sad 2-3 stykker på rad på en stor gren — som høns på hjald — når vi igen skulle af med grød og brød!

På billedet, der er taget, mens forfatteren var spejder, ses spejderhytten på Stegovej. Den blev solgt i 1980, og aktiviteterne fortsatte i et nyt spejderhus på Abildvej.

Da kong Christian X i 1938 gæstede Bogense i anledning af byjubileet, stillede vi spejdere op på Rådhuspladsen med gallasløjfe på ærmet for at være med i kongeparaden.

Der var også fest i byen, da Manneken skulle indvies. Alle de fine var der – og vi børn. Og hvor vi morede os. Da der blev åbnet for vandhanen, kom der nemlig ikke en eneste dråbe ud af ham. Der blev omgående sendt bud efter blikkenslageren, der med ståltråd måtte rense »manden« godt igennem, inden den kunne tisse og forsamlingen kunne råbe hurra.

Iøvrigt var der sikkert mange, der i min barndom kaldte mig for »en forkælet møgunge«, fordi min mor havde legetøjsforretning i Adelgade 46, hvor vi boede. Jeg var nok en af dem, der havde mest legetøj i hele byen. Min mor havde også et såkaldt reseda-udsalg, hvor alle ting kostede det samme, nemlig 49 øre. Her kunne der købes spejle, billeder, halskæder, lommeknive og ringe. Ja, en dag fortalte mor, at hun havde solgt to forlovelsesringe til et ungt par. De satte ringene på inde i forretningen – og blev altså forlovet for 98 øre.

Den 9. januar 1940 begyndte jeg som typograflærling på »Nordvestfyn« i Østergade 28, og præcis tre måneder efter stod den tyske besættelsesmagt i Danmark.

I 1940 var isskrutningerne ud for Bogense så voldsomme, at cementmolen ud for Kirkebakken slog store revner.

Det blev til 5 mørke år inden befrielsen. Der var mørklægning, tyske soldater, forbud mod sammenkomster og kun danske og tyske film i biografen.

I rådhusårnet sad der under krigen døgnet rundt mindst to tyske soldater, som skulle observere overflyvninger af engelske fly. Der blev blæst mange forvarslinger og luftalarmer. På enkelte nætter var der hundredvis af fly over Bogense, og det er sandt, når jeg fortæller, at alle vinduer og døre i husene klirrede ved disse overflyvninger.

Jeg husker, at et engelsk fly, der var blevet beskudt af de tyske stillinger ved Trelde Næs, faldt brændende ned i nærheden af Hårslev. Alle vi unge i byen cyklede straks derud for at se flyvraget, der var bevogtet af tyske soldater. Alligevel lykkedes det nogle at få lidt souvenir med hjem i lommerne. Chokolade var jo en total mangelvare under hele krigen, og de af mine kammerater, som fandt nogle plader i vraget og spiste dem, fik en slem forskrækkelse, idet chokoladen indeholdt opstrammende midler, således at de ikke kunne falde i søvn.

Men der var heldigvis også dejlige sommerdage, selv om vi var besat af tyskerne. En af mine kammerater, Sven, der var i smedelære hos smeden over for skolen, havde inviteret mig og fire andre venner med hjem til sine forældre. Svens far var fyrmester på Æbelø, så turen derover foregik pr. cykel til Jersore,

soppetur til Æbelø Holm og spadseretur til brådet ind til selve Æbelø, hvorefter vi gik øen igennem ud til fyret. Hele denne vej går gennem skov — også den berygtede Trolde-skov. Fyrets have gik direkte ned til stranden med badebro ud i det herligste vand, jeg nogensinde har badet i. Efter aftensmad sagde fyrmesteren, at nu var der afgang hjem til Fyn, for hvis vi gik senere, ville brådet være under vand og dermed livsfarligt at passere.

Da faktor Schrøder Jensen og jeg i april 1945 skulle hente mit svendebrev på Industripalæet i Odense, kørte togene kun to eller tre gange om ugen, og der var næsten ingen varme i kupéerne, eftersom man fyrede med våde tørv. Togene blev på det tidspunkt dagligt angrebet af engelske fly, og der kørte slet ikke tog om aftenen, så vi havde vore cykler med, der skulle bruges til hjemturen. Der var simpelthen ikke andre trafikanter på hele cykelturen hjem til Bogense. Tyskerne havde gravet maskingeværstillinger langs hele landevejen med ca. 5 km imellem. Ved alle posterne blev der råbt »Halt«, og så måtte vi i lommelygteskær vise legitimationskort til de nervesvækkede soldater.

Så blev skolen beslaglagt til brug for tyske flygtninge, og undervisningen måtte foregå forskellige andre steder i byen, bl.a. på biblioteket og i Schebys Maskinfabriks udstillingslokale i Adelgade. Der kom flygtninge i biografen og dermed lus, og så var det slut med at komme dér.

Men endelig kom den befrielsens dag, som ingen dansker, der har oplevet den, kan beskrive — heller ikke jeg. Vi sprang ud på gaden og råbte hurra, omfavnede hinanden, sang, lo og *græd!* Rev papirmørklægningsgardinerne i tusind stykker. Satte levende lys i de vinduer, der i fem år havde været tildækket. Vi var igen frie — kunne tale og skrive, som vi ville.

Uden på forhånd at vide noget om, hvornår freden kom, var mit svendegilde planlagt til den 5. maj kl. 18 — og hvilken fest. Igennem besættelsen havde vi sparet 12 halve flasker snaps sammen, og min far havde brygget en hel tønde øl!

I de første år efter krigen var der stadig knaphed på nogle varer. Min kammerat og jeg havde besluttet, at vi ville optage en film om vores fødeby Bogense, så vi måtte købe 500 meter 16 mm råfilm på den sorte børs. Filmen, der viser omkring tre hundrede forskellige optagelser fra Bogense og omegn, blev vist 5 gange for fulde huse på hotellet, hvorefter vi tog på tourné med filmen hele Nordfyn rundt. Da båndoptageren endnu ikke var opfundet på det tidspunkt, måtte vi indspille musik og speakerkommentarer på specielle grammofoonplader. I 1995 vil filmen være 50 år gammel, og dens levende billeder vil gengive, hvordan Bogense en gang så ud med fabrikker, forretninger, gader og veje, og hvordan livet formede sig i hverdag og i festdragt.

- - -

Der skulle gå omkring 60 år, fra min far var »konge« i skyttelaugget, til jeg selv — af en ven — blev inviteret med i laugget som gæst. Her oplevede jeg alle de gamle

traditioner med spisning, taler, skydning og udråbning af en ny konge, der viste sig at blive sønnen fra mit gamle lærested, bogtrykker C. C. Rasmussen. Da vi fulgte ham hjem, oplevede jeg at hilse på hans mor, Esther Rasmussen, og blev inviteret ind i det hus, hvor jeg havde lært mit fag. — Kun to år efter blev trykkeriet nedlagt, og den gamle Skovpavillon i Fredskoven nedbrændte.

I dag bor jeg i Odense, men det var Bogense, der var min barndoms- og ungdomsby — det kan der ikke rokkes ved, og det er jeg stolt og glad ved. Jeg er en rigtig Bogense-dreng, der tit om sommeren er sprunget på hovedet i vandet fra de yderste molehoveder. Min far sagde: »Rigtige Bogense-drenge tørrer sig ikke med håndklæde, — nej, de lader sol og vind om det!«

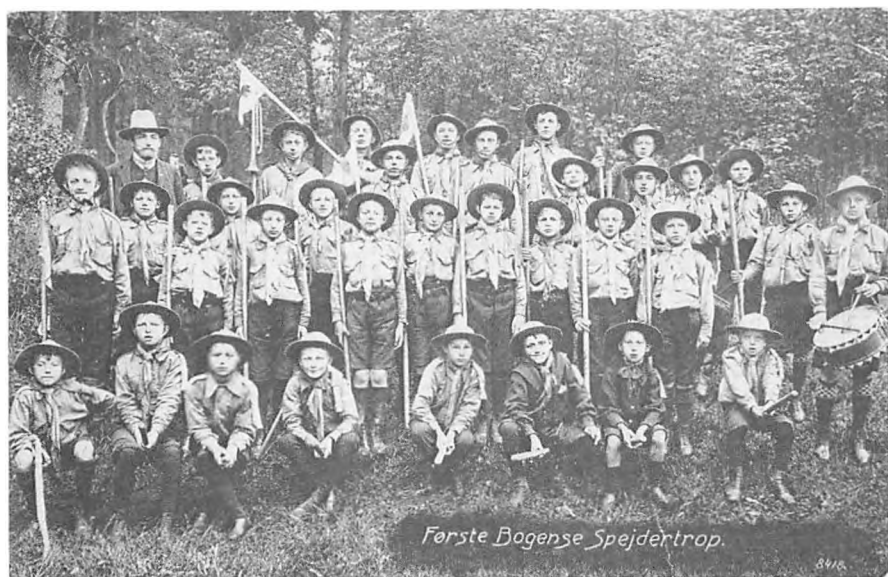
Sådan gjorde min bedstefar, min far og jeg — og vi var alle Bogense-drenge.

Man ved, at der var en gul trop i Bogense omkring 1910, men det eneste kendskab, man har til den, er billedet, der ses øverst på næste side. Blandt drengene er senere læge Knud Ehlert og fisker Iver Johansen, begge Bogense.

I 1943 startede en trop under Det danske Spejderkorps; i 1950 fulgte en trop under Det danske Pigespejderkorps, og de har siden 1973 dannet en fællesgruppe. KFUM og KFUK og andre ungdomskorps har periodevis også været organiseret i Bogense.

Det nederste billede viser de blå pigespejdere kort tid efter oprettelsen i 1950. — Billederne er udlånt af overlærer K. E. Pihlkjær og fru Karen Larsen, der begge en årrække har været engageret i spejderbevægelsen.

Der har gennem tiderne været en ret aktiv spejderbevægelse i Bogense, og flere af bidragsyderne mindes da også deres tid som spejdere:

Torvekrager og Havnekrager

Ung i Bogense 1938-47

Af Frede Hansen

Frede Hansen blev født i 1927 og boede, indtil han i 1947 blev udlært som smed og maskinarbejder på Bogense Jernstøberi, Torvet nr. 25. Siden 1950 har han været ansat ved DSB som lokomotivfyrbøder og lokomotivfører, først i København og siden i Odense, hvor han er bosat. Indtil han i 1987 lod sig førtidspensionere, var han tillidsmand for Lokomotivpersonalet ved Maskindepotet i Odense.

Når man skriver »ung i Bogense« — den tid, der omhandler en sjattedel af den tid, man allerede har eksisteret — begynder billederne at danne sig...

Det er 1938, og Bogense fejrer 650-års købstadsjubilæum. Alle skolens sangere er stillet op på Rådhuspladsen. Sangen »En lille venlig by, med røde tage imod sky« er blevet indstuderet så mange gange, at hele koret kan den i søvne. Alligevel er sanglæreren tilsyneladende rystende nervøs; flippen strammer, og håndfladerne blive våde. Vi andre har det ligesådan, for det er en rigtig varm sommerdag. Det havde været rart med en dukkert ude på Bellevue, men det går ikke, for vi skal synge for Christian X. Mange af os har kun set ham på billeder. En konge er sådan noget fjernt noget, som almindelige folk ikke kommer i nærheden af. Og så pludselig er han der. Borgmesteren holder tale. Vi synger, så det brager. Enkelte får et kongeligt håndtryk, og så er den time pludselig borte.

I den historiske procession, der i dagens anledning var stablet på benene, deltog min bedstefar som biskop. Det var jeg som 11-årig meget stolt over at overvære, men han var scenevant, for han havde deltaget som trommeslager, når der var estrade-baller i Fredskoven. Vi havde også bytrommen stående hjemme på loftet, og den skulle han ud med, dersom der udbrød brand, og der ikke var folk nok til brandslukning. Desuden tjente han lidt ekstra ved med trommen at gå rundt i gaderne og annoncere, f.eks. at slagtermester Trandbohus nu havde friskslagtet hestekød til salg. Det medførte, at han havde en stribe af ungdom efter sig, men det var et fornøjeligt indslag i byens stille liv.

Forfatteren husker fra sin barndom byjubileet i 1938. På det øverste billede stiger kong Erik Menved i land i Bøgense havn for siden at overrække borgmesteren byens rettigheder. Rollen som den unge konge havde dav. dommerfuldmægtig i Bøgense, H. M. Jespersen, der var søn af den navnkundige kaptajn Jespersen fra radioen. Den tilsvarende handling ved byjubileet i 1988 blev overværet af den da 78-årige advokat Jespersen. — På det nederste billede, der ligeledes stammer fra det historiske optog i 1938, er personerne fra venstre snedker Andreas Hansen, guldsmed Rasmussen og snedker Fledelius, der den pågældende dag optrådte i ikke helt vante roller.

Forfatterens bedstefar, snedker Andreas Hansen, var gennem 30 år formand for Bogense Sygekasse, og han havde yderligere jobbet som byens trommeslager. Billedet er taget i 1932.

Mine bedsteforældre drev på det tidspunkt et lille herberg for hjemløse i et lille værelse i Kirkestræde. I værelset stod 4 senge, et bord med to bænke og et servantestel. Klientellet var slibere, blyant- og snørebåndssælgere, og de kunne overnatte her for 25 øre, mod forevisning af behørig legitimation. De blev indskrevet på en blanket, der inden kl. 22 skulle afleveres på Politistationen, så at ordensmagten kunne følge med i, hvilke personer der fandtes i byen. Men det var meget sjældent, der var ballade i herberget. Det var som regel de samme mennesker, der kom igen, og jeg sad ofte inde hos dem og hørte deres historier, mens de spiste de madpakker, de som regel havde været ude og tigge. Maden blev for det meste skyllet ned med hvidtøl tilsat kogesprit. Herberget skulle forlades senest kl. 9 den følgende dag, så der kunne blive luftet ud. Til tider kunne der være en overmåde stram luft og lugt i værelset, og den gamle Flitsprøjte mod utøj kom næsten i brug hver dag. Disse subsistensløse personer levede på dette tidspunkt, før krigen, en kummerlig tilværelse uden understøttelse eller hjælp udefra; de satte selv en ære i at klare dagen og vejen og var tilfredse, når de kunne tjene eller betle, så at sulten og tørsten kunne stilles, og havde de den ene dag fået flere naturalier, end de kunne bruge, delte de gerne med makkeren, der ikke havde været så heldig. Jeg erindrer aldrig en anholdelse i herberget grundet tyveri. Det hændte, at politiet kom og ville have yderligere oplysninger om deres færden ude i landet, men de klarede som regel frisag og vandrede stille og roligt videre på deres færd. Herberget blev nedlagt i 1940, før vi blev besat af tyskerne.

Marie og Andreas Hansen, der boede i Kirkestræde, kunne i 1948 fejre guldbrillup, og i dagens anledning blev hele familien fotograferet.

Vi boede Torvet nr. 25, lige over for kirken og hjørnet til Kirkestræde. Der var dengang ikke indlagt vand; det skulle hentes ude i gården fra et vandrør, der ofte var tilfrosset om vinteren, så at der måtte bruges blæselampe til optøning, inden man kunne blive vasket eller få gang i madlavningen. Det gamle toilet var også anbragt i gården. Tønden blev afhentet af et par husmænd hver lørdag nat. I nogle af de gamle huse på Torvet, måtte den bæres gennem både køkken og stue, da der ikke fandtes bagveje. De to husmænd havde Nordfyns bedste porrer og sellerier. Der gik mange historier om dem: F.eks. kom de kørende i Adelgade, da den ene pludselig begyndte at rode rundt i al møjet omme bagved. »Hva' leder du efter«, spurgte kusken. »Min jakke«, blev der svaret. »Den er ikke meget værd nu«, sagde kusken. »Nej, blæse være med den«, sagde makkeren, »men min ma'pakke ligger i den ene lomme!«

Der fandtes også dengang en slags bander. På Torvet var der mange børn fra ca. 10 til 16 år; de blev kaldt Torvekragere, mens de, der boede i Kirkestræde og ned til havnen, blev kaldt Havnekragere, og i perioder foregik der nogle gevaldige træfninger mellem de to grupper. Vi på Torvet beherskede hele Kirkebakken til og med anlægget ved restaurant »Arken«, hvor der var lavet huler overalt. Det var der også på selve Kirkebakken, tillige med udkigstårne, så man kunne holde et vågent øje med Havnekragernes bevægelser, for de ikke alene sneg sig

ind på vore territorier, de kom også fra søsiden. Dengang var den nye dæmning ikke lavet. Bevæbningen var buer og skjolde, sværd og gummibøsser. Gik det for vidt, så én blev alvorligt såret, blev der straks indført våbenstilstand, som da jeg blev ramt af en pil i næsen 1 cm fra øjet og blev kørt på skadestuen i en isbil. På lossepladsen, der lå lige ud til Kirkebakken, hentede vi træ til hulerne og til tømmerflåder til søslag. Der var også en overgang, hvor vi lavede en hel borg af sveller fra sporarbejder ved banegården. Den var 4 meter høj, men blev i et ubevogtet døgn brændt af af Havnekragerne. Til gengæld afbrændte vi så deres tilholdssted i en udrangeret bus. Den brugte vi ellers, når der var fred om vinteren, til at tørre vort tøj i, når vi havde været ude på isen i havnen og »svipse« på isflagerne. Lossepladsen gav os også lidt lomme penge: Der var en masse rotter, og ved højvande kom de frem. Vi skød dem med gummibøsserne og solgte dem på Gasværket for 10 øre pr. stk. Vi lavede også en del penge ved om sommeren at stryge rejer og sælge dem til turister og torveboere for 20 øre præglen. Da cementmolen til beskyttelse af Kirkebakken mod havet var bygget færdig, lavede Torvekragerne den lille stenø, hvor vi en overgang afbrændte vore Sct. Hans-bål ude i vandet.

På Kirkebakken var der også andre aktiviteter. Her var D.U.I.'s atletik- og fodboldbaner placeret. Medlemmerne var hovedsageligt arbejderbørn, og fodboldspillet var om sommeren det mest benyttede, med træning to gange om ugen og stævner med andre D.U.I.-afdelinger om søndagen. Atletikken var der for få udøvere til. Det gik bedre i B.G. & I.F., men kommuneskolen brugte også banen til boldspil og atletik, så anlægget var meget benyttet. I vinterhalvåret havde D.U.I. mange aktiviteter: Der blev danset folkedans, og forældrene fremstillede dragterne dertil, så vi kunne tage ud og optræde samt deltage i stævner; der blev lavet husflidsarbejder i krydsfinér, træ og peddigrør; der var et lille hornorkester; der var bazarer og juletræsfejer, så der var rigeligt at tage sig til. Alt dette foregik i egne lokaler i Sct. Annagade. Disse blev også lejet ud til private fester for en billig penge, da det var begrænset med pladsen i de små hjem. De mange gøremål i D.U.I. blev i krigsårene væsentligt nedskåret, og efterhånden overgik aktiviteterne på fodbold- og atletikområdet til B.G. & I.F. Vi, der var interesseret, meldte os ind her og deltog i masser af fodboldkampe, men vi nåede aldrig længere end til Mellemrækken, da vi som regel festede for meget både før og efter kampene, men det gav en masse motion, da vi for det meste selv skulle cykle ud til kampene. Cyklerne var i en elendig forfatning; man kunne hverken købe dæk eller slanger, og til sidst var det ikke andet end lapper, man kørte på.

Også svømmeklubben var under krigen meget aktiv. Der blev holdt store stævner i havnebassinet, bl.a. med så store navne som Inge Sørensen og Ragnhild Hveger, og næsten alle bogensere havde partoutkort til badeanstalten. Der

Forfatteren var en tid medlem af DUL, hvis første aktiviteter i Bogense er omtalt side 85. Siden kom der folkedans på programmet, og medlemmer af orkesteret fik moderne uniformer. Det nederste billede stammer fra 1950'erne, mens det øverste billede er af ældre dato.

var faktisk katastrofestemning i byen, da badecanstaten »Jomsborg« blev skruet ned af ismasserne og blev fuldstændig ødelagt. Den isvinter var så hård, at man kunne løbe på skøjter til Æbelø og helt ud i Lillebælt, hvor en tysk damper lå indefrosset. Også Gyldensteens private badehus, der lå ved siden af »Jomsborg«, blev ved den lejlighed udraderet. »Jomsborg« blev genopbygget i sin gamle stil; den blev endog benyttet om natten, da det blev populært at tage et måneskinsbad, når vi havde været til bal i Fredskoven.

I kommuneskolen sluttede de fleste af os i 7. klasse, før mit vedkommende i 1941, og det var meget svært at få en læreplads, så det blev til en heldags-byplads i Rasmus Isaksens varehus til 30 kr. om måneden i løn — arbejdstid fra 8 til 18, fredag til 19 og lørdag til 20. Sådan var tiderne i forretningerne på den tid, og man kunne bande ad h... til, når en fin frue 5 minutter i 8 lørdag fandt på, at hun manglede en rulle sytråd, som gerne skulle bringes ud! Blev det solskinsvejr om søndagen, måtte man op og hænge markiser for alle forretningsvinduerne samt tage dem ned om eftermiddagen.

I 1943 kom jeg i lære på Bogense Jernstøberi og Maskinfabrik med en ugeløn på 10,42 kr. Det første sæt arbejdstøj kostede 52 kr. og var fremstillet af cellulld. Det blev købt rigeligt stort, men krøb alligevel så meget, at der manglede 20 cm ned til træskoene. Værkstedet fremstillede mest landbrugsmaskiner som tærskewærker, halmpressere og kvashuggere, men var også begyndt at lave båndsave og kløvemaskiner til generatorbrænde, der efterhånden var blevet en stor artikel til biler og virksomheder, der ikke kunne få tildelinger af olie og benzin. Hele fabrikken, snedkeriet og støberiet blev drevet af en sådan generator, der ledede gassen hen til motoren og derfra til remskiver og aksler i loftet og herfra ned til drejebænke, boremaskiner, høvle, esser o.s.v. Generatoren skulle fyldes med brænde ca. hver anden time; der var en frygtelig os overalt, så snart generatorlåget blev åbnet, for så røg al gassen ud i lokalerne. Det var om at få lukket låget hurtigst muligt igen! Tirsdag var støberiets faste støbedag. Da var lærlingene med i processen, hvor vi skulle skumme urenhederne væk fra det flydende jern, inden det blev hældt i formene. Det kunne blive en meget varm dag, der krævede megen væskeindtagelse, men det var meget lidt mælk og vand, der blev drukket! Tirsdag og lørdag måtte vi fyre op i badeværelset, så to gange om ugen kom vi da i bad og blev vasket ordentligt. I vinterhalvåret i læretiden skulle vi efter fyraften på teknisk skole 4 aftener á to timer på skolen i Sct. Annagade.

Første gang, jeg kom i konflikt med tyskerne under besættelsen, var i anlægget ved »Arken«. Vi var to drenge, der gemte os i en hule, da en soldat kom med sin pige. De var ret varme på hinanden, og det varede ikke så længe, før han havde uniformsbukserne nede om hælene. Så ladede vi vore gummibøsser og fyrede hver en sten af mod de hvide balder og før af sted det bedste, vi havde

kært, efterfulgt af hans eder og forbandelser. — Vi prøvede også at tænde ild i nogle cementvogne, der stod på havnen uden opsyn, men vognene var for våde, så vi hældte nogle pøse vand ind i dem i stedet for. Det var også forbudt, at der stod mere end 4 mennesker samlet på åben gade; kom der en patrulje, blev man omgående sparket væk med en maskinpistol i ryggen, så det var bare om at komme af sted.

I 1943 blev der afholdt valg i Bogense. Hertil opstillede et medlem af nazipartiet, der hed Gram. Lærlingene på støberiet stjal her en bøtte rød mønje, og om morgenen, da valghandlingen begyndte på rådhuset, stod der med store bogstaver på trappen: »Vil du gøre gamle Danmark skam, så stem på Gram. Vil du gøre gamle Danmark ære, så lad være«. Tyveriet blev aldrig anmeldt, men mester sagde: »Det var godt gjort, knægte!«

Vi fik også oprettet en lærlingeklub i byen. Dens primære opgave var at lave en årlig fest på Landbohjemmet, og den var alle tiders tilløbsstykke. Pigerne stod ligefrem i kø for at komme med! Også Bogense Ungdomsklub kom på det tidspunkt op at stå. Den var mere for politisk interesserede med diskussionseminer på programmet, og der blev indledt og afsluttet med anti-tyske sange. Møderne blev aldrig afholdt samme sted lige efter hinanden af frygt for tyskerne. Det hele kulminerede, da alsangen blev påbegyndt, bl.a. på Torvet.

Sprængstof blev transporteret i kufferter med toget fra Odense

Beretning om modstandsbevægelsen i Bogense under besættelsen

Af Mogens Ehlert

Mogens Ehlert, der blev født i 1920 som søn af fyrbøder Oluf Ehlert, Forstaden 27, blev uddannet som maskinarbejder på Bogense Jernstøberi. Han var i sine unge dage en lovende bokser, og han havde planer om en karriere som professionel. Hans politiske engagement satte imidlertid punktum for hans drømme, idet han meldte sig som frivillig i den finske vinterkrig 1939-40. Senere vendte han hjem og gik aktivt ind i modstandsarbejdet i Bogense og på Nordfyn. Han fik siden arbejde på kabelfabrikken i Middelfart, hvor han fortsat er bosat. (Interview: maj 1988).

Jeg kom i lære som maskinarbejder på Bogense Jernstøberi og blev også politisk engageret. Faktisk var jeg sidst i 1930'erne leder af Kommunistisk Ungdom i Bogense. Men da vinterkrigen kom i 1939, ændrede jeg standpunkt. Jeg slog helt om og rejste til Finland og var med i Mannerheims Skytskorps, der næsten kan sammenlignes med det senere hjemmeforsvar i Danmark. Jeg oplevede meget i disse måneder og så mange mennesker blive lemlæstet og dræbt. Det er noget, man aldrig glemmer.

Jeg skulle ellers have været professionel bokser, men så kom altså vinterkrigen, og jeg gad pokker i professionel boksning og tog af sted til fronten. Jeg kom til Finland i julen 1939, og jeg forblev i landet, også efter at krigen var sluttet i marts 1940. Men så gik tyskerne ind i Danmark. Jeg glemmer aldrig den 9. april 1940. Der blev delt løbesedler ud i gaderne, men da jeg ikke kunne meget finsk, var jeg ude af stand til at opfatte, hvad der var sket. Jeg kunne læse ordene »Danmark« og »Tyskland«, men ellers intet. Jeg havde kort tid forinden været oppe hos en kvindelig tandlæge, som kunne tale svensk. Sammen med et par kammerater gik jeg op til hende igen for at bede hende oversætte løbesedlen, og hun græd på vores vegne og forklarede, at tyskerne var rykket ind i Danmark. Vi besluttede nu, at vi måtte rejse hjem og slås. Efter nogen tid fik vi

Mogens Ehlert, fotograferet t.v. i slutningen af 1930'erne, t.h. mens han senere opholdt sig i Sverige og fortsat dyrkede boksporten.

chancen for at rejse hjem. På det tidspunkt forlangte russerne alle frivillige udleveret, og vi måtte ud af Finland i en fart.

Til Bogense kom jeg i maj 1940. Der var ikke så megen modstand i begyndelsen. Vi havde intet materiel og kunne naturligvis ikke lave større aktioner. Men allerede i sommeren 1940 begyndte vi helt på individuel basis på forskellige chikanerier over for tyskerne. Det kunne dreje sig om ødelæggelse af værnemagtens vejskilte, soldaternes cykler og andet udstyr. Der forekom tyverier af våben og uniformsgenstande, rudeknusninger og kabeloverskæringer samt ødelæggelse af tyske biler og jernbanevogne. Når de tyske soldater fra Skovby-lejren var på værtshus i Bogense eller til hal i Fredskoven, kunne de i hvert fald som et minimum regne med, at deres cykler var piftet eller beskadiget på anden vis. Jeg husker også tydeligt en lille trehjulet tysk bil, som kørte op til en skomager med tyske støvler, som skulle forsåles. Anker Jørgensen (Pusser) stjal ved en sådan lejlighed et helt læs tyske støvler og gemte dem under gulvet i restaurant »Fredskoven«. Han måtte senere, da han var blevet taget, kravle ind under gulvet og hente dem, mens tyskerne stod og så på med geværerne pegende imod ham. Ved den lejlighed var jeg heldigvis smuttet fra dem.

De fik ellers hurtigt kik på mig, og hver gang der skete noget, så hentede de mig. Derfor var jeg altid nødt til at sørge for at have et alibi, inden vi lavede noget. Og det vidste politiet efterhånden; det var jo det danske politi, der i de første år af besættelsen efterforskede alle disse sager med tyverier, hærværk o.s.v. Deres indsats var ofte temmelig halvhjertet. Jeg var vel arresteret 12-13 gange, og jeg klarede frisag hver gang. Dommerfuldmægtig Jespersen — en søn

af den kendte kaptajn Jespersen fra Danmarks Radio — kendte mig efterhånden godt, og jeg snakkede da også med ham næsten hver dag i middagspausen på gaden.

En dag fortalte han mig, at den øverstkommanderende fra Skovby-lejren havde sin bil til reparation hos Bdr. N. & Kr. Petersen, og han spurgte, om jeg ikke mente, at der burde »pilles« lidt ved den. Vi blev enige om, at den burde sprænges i luften, og jeg lovede at sørge for det fornødne. Hele vores gruppe blev orienteret, og vi var klar til at gå i aktion, men desværre dukkede Jespersen op noget senere og afblæste hele foretagendet. Senere har jeg fået den opfattelse, at hele sagen var en prøve fra hans side med henblik på at få konstateret, om jeg virkelig rådede over en gruppe, der kunne foretage sådanne aktioner.

For øvrigt var tyskernes hovedkvarter og lyttepostcentralen ved Skovby et stadigt irritationsmoment for os, og allerede i en tidlig fase af besættelsen blev Skovby-lejren et yndet mål for vore aktioner. Anker Jørgensen var meget aktiv i denne sammenhæng. Tyskerne i lejren havde en del heste, og de skulle selvfølgelig have foder. Det lykkedes to gange for Anker at afbrænde sendinger af hø og halm til tyskernes heste. Begge gange skete det på Bogense banegård.

En anden begivenhed husker jeg tydeligt. Nogle svært berusede tyske soldater var på vej mod banegården og kom da også ind i »Røjlegrisen«, som skulle bringe dem tilbage til lejren. Toget satte sig i gang, men det kom ikke langt, for nogle »bøller« havde stillet om på sporskiftet, så toget endte inde i remisen. Herrefolkets repræsentanter måtte denne aften marchere hjem til lejren!

Det var dommerfuldmægtig Jespersen, som senere satte mig i forbindelse med faldskærmsmanden Peter Carlsen (»Stump«). Han besøgte mig i min fars og mors have lige bag skolen. Vi snakkede om løst og fast, men i hvert fald var der nu etableret en forbindelse fra modstandsfolkene i Bogense til den større landsdækkende organisering.

Nogen tid efter blev jeg tilsagt til et møde på Mørkenborg Kro. Jeg tog derud og gav mit løsen og kom ind i et lokale, hvor Jespersen, Peter Carlsen, en del officerer og andre personer var forsamlet. Vi diskuterede, hvilke modstandsaktiviteter der kunne og burde gennemføres på Nordfyn, og jeg foreslog ved denne lejlighed bl.a. sabotage mod et værksted i Hårslev, idet man her reparerede mange tyske biler. Og jeg foreslog en lokal fiskehandler, som kørte til Tyskland med fisk og bragte udstyr med tilbage til Skovby-lejren.

Det blev vedtaget at gennemføre en aktion mod autoværkstedet i Hårslev, og nogen tid efter sad jeg hjemme på mit eget værelse og gjorde spræng- og brandbomber klar til aktionen. Pludselig råbte min mor, at politiet var på vej, og jeg måtte skyndsomt gemme det hele væk, idet det røg ned i det gamle skrin, som jeg sad på. Der kom hurtigt to betjente op til mig, og jeg blev siddende på skrinet, læsende i en bog. De fik lov til at undersøge værelset og kiggede i kom-

modeskuffer og skrivebord uden at finde noget mistænkeligt. Jeg blev hele tiden siddende på mit skrin, og jeg glemmer ikke det lune blik fra den ene betjent, da de forlod værelset. De var klar over, at der var sprængstof i rummet, for det lugtede langt væk af »marcipan«.

Selve aktionen i Hårslev var vellykket. Jeg blev ganske vist afhørt af politiet, men havde naturligvis et godt alibi som sædvanlig. Det var for øvrigt den almindelige opfattelse i Bogense, at sabotagen var gennemført af folk fra Odense.

Efterhånden blev vi dristigere. Vi havde erhvervet en del værktøj og en pistol, så vi følte os klædt på til at gennemføre en sabotage mod den lokale fiskeeksportør på Bogense havn. Aktionen skulle gå ud på at afbrænde firmaets bil, og en sensommeraften i 1943 slog vi til. Vi lånte en jolle på den anden side af havnen, også for at sikre os tilbagevejen. Anker, der var vor specialist i opbrydning af låse, gik først i land og åbnede porten. Et par stykker stod vagt, mens resten af gruppen skred til handling. Vi havde på det tidspunkt ingen sprængstoffer, men anvendte benzin til afbrændingen. Da det brændte lystigt, roede vi hastigt tilbage, sendte båden til søs og løb langs stranden ned til restaurant »Arken«, hvor vi satte os på en bænk og nød synet af vores indsats. Samtidig fik vi et udmærket alibi, da mange mennesker så os sidde fredeligt der.

Senere blev båden fundet af en fisker, og politiet fandt en mejsel, som vi i skyndingen havde glemt. Nu måtte politiet foretage en rundgang hos alle smede og maskinværksteder for at høre, om nogen savnede en mejsel. Det førte til stor morskab alle steder, da det var en tysk mejsel, stjålet fra tyskerne.

Selv om jeg havde været kommunist som ung, vil jeg gerne fremhæve det upolitiske eller tværpolitiske i modstandsarbejdet på dette tidspunkt. Der var folk med fra alle samfundslag og med meget forskellige politiske holdninger. Advokater, læger, forretningsfolk, offentligt ansatte og arbejdere deltog; det var et bredt udsnit af befolkningen, de var alle gode danskere. Nok havde jeg været leder af ungkommunisterne i Bogense sidst i 1930'erne, men de skal ikke alene have æren for den indsats, der blev gjort. Og vi blev helt bestemt ikke styret af kommunistpartiet. Det hele gik gennem dommerfuldmægtig Jespersen og andre, som ikke var kommunister.

Forholdet til den lokale befolkning var godt. I begyndelsen vidste de ikke, at det var Bogense-folk, der gennemførte de forskellige aktioner, og i mange tilfælde blev det hele for øvrigt betragtet som drengestreger. Der gjaldt eksempelvis de hyppige rudeknusninger hos forretningsfolk, der handlede vel rigeligt med tyskerne. I den forbindelse kom der ofte gode ideer med hensyn til, hvem der skulle rammes, men det skal understreges, at det altid blev grundigt undersøgt, om det var rimeligt at gennemføre disse aktioner.

I disse måneder havde jeg mange forskellige illegale kontakter, men jeg nævnte aldrig for nogen, hvem det var. F.eks. hentede jeg sprængstof hos en

kontakt i Odense. Jeg transporterede det i to kufferter med toget fra Odense til Bogen. Det var faktisk utroligt farligt, når jeg nu tænker rigtigt over det. Jeg stod af toget i Guldbjerg og havde så aftalt med gutterne, at de kunne hente mig ude i Gyldensteen-skoven. De kom så derud om aftenen, og vi kunne gå i gang med planlægningen af de fortsatte aktioner. Min kontaktperson i Odense havde også undervist mig i brug og montering af sprængstof.

Den største aktion i Bogen var sabotagen mod Schous Sæbehus den 21. august 1943. Forretningens bestyrer drev omfattende handel med tyskerne, hvilket var til stor gene for byens kunder, der kom i anden række og havde svært ved at få de varer, som de ønskede. Anker var den pågældende dag blevet arresteret i Nyborg, og vi andre besluttede i hast en aktion mod sæbehuset, som yderligere havde den kvalitet at være beliggende i stueetagen i samme bygning som Bogen Hotel, som var kvarter for de tyske militærpersoner, der var stationeret på lytteposten på Rådhuset i Bogen.

Ekspllosionerne skete denne lørdag aften ved 23-tiden og knuste ikke blot Schous udstillingsvinduer totalt, men også stort set alle andre ruder i denne del af Adelgade. De tyske soldater, der på denne kontante facon blev mindet om, at verdenskrigen nu nærmede sig »flødeskumsfronten«, styrtede fra hotellet ud på gaden og skød vildt om sig med maskinpistoler og kastede med håndgranater, hvilket ulykkeligvis havde til følge, at en 25-årig maskinarbejder fik den ene fod revet af og 4 andre personer blev såret. Tyskerne rekvirerede hurtigt forstærkning fra Skovby-lejren, hvilket førte til yderligere skyderier i gaderne. Mange af bogenserne, der var kommet ud på gaderne i den lune augustnat, blev pryglet af tyskerne, og der var stor ophidselse på begge sider. Noget senere kom der politiforstærkninger fra Odense, og først da fik man lidt efter lidt tyskerne til at opgive deres selvbestaltede ordenshåndhævelse i gaderne. Men det gik trægt, for de tyske soldater beskyldte politiet for med vilje at have grebet for sent ind. Først efter kl. 2 var der nogenlunde ro i Bogens gader.

Som sædvanlig blev jeg næste dag hentet til afhøring af to bevæbnede kriminalbetjente, men jeg kunne sige mig fri for noget ulovligt, takket være min læge, som kunne bevidne, at han havde tilset mig om aftenen og beordret mig til at holde sengen. Det kunne således umuligt være mig, der havde været på spil, og jeg blev løsladt og kunne gå hjem som en fri mand.

I forbindelse med denne og andre afhøringer havde vi stor hjælp af gartner Frederiksen, der fungerede som arresthusmedhjælper. Når jeg blev hentet fra cellen til afhøring, kunne Frederiksen f.eks. hviske mig i øret, hvilke personer der havde været til afhøring, og hvad de havde sagt. Det var en stor hjælp, som indebar, at jeg var umulig at bluffe, uanset hvad de fandt på. På vejen tilbage til cellen kunne jeg så informere Frederiksen, der kunne lade oplysningerne gå videre til andre, der skulle afhøres.

En af de aktioner, fortælleren som modstandsmand deltog i, var attentatet mod Schous Sæbehus i Adelgade, den 21. august 1943. Forretningens ruder knustes, og det kom til optøjer resten af aftenen.

Mandag den 23. august kom reaktionen mod den uhyggelige lørdag aften's begivenheder gennem vedtagelsen af bystrejke. Med politiets tilladelse blev der afholdt et stort folkemøde, hvor skønsmæssigt ca. 1000 mennesker deltog. Mødet blev holdt på engen ved garveriet, og jeg husker, at jeg »tilfældigvis« kom til at slå fotografiapparatet ud af hånden på en ukendt mand, som ville til at fotografere! Ved samme møde foruroligede det mig, at adskillige personer kom hen til mig og bad om våben, så de kunne slås med tyskerne. Jeg var naturligvis nødt til at sige, at jeg ingen våben havde, og jeg blev siden endnu mere omhyggelig med at sløre det illegale arbejde.

Den 29. august 1943 proklameredes så undtagelsestilstanden, og det hed i erklæringen bl.a.: »De sidste begivenheder har vist, at den danske regering ikke er i stand til at opretholde ro og orden i Bogense-Skovby. De af fjendtlige agenter fremkaldte uroligheder retter sig umiddelbart mod den tyske værnemagt«. Det er højst sandsynligt, at uroen i Bogense har gjort et betydeligt indtryk i det tyske hovedkvarter i København. Man havde noteret sig tilstedeværelsen af engelsk sprængstof i byen, politiets passive holdning og endelig det forhold, at der nærmest — eller i hvert fald måske — var tale om et direkte angreb på de indkvarterede tyske soldater, hvis sikkerhed i hvert fald i høj grad måtte siges at have været truet. Begivenhederne i Bogense har helt sikkert været medvirkende

Nordfynske modstandsfolk fotograferet foran Rådhuset i Bogense i maj 1945. 135 deltog i en parade for Fyns-ledelsen den 17. maj, og billedet er sandsynligvis taget ved denne lejlighed.

til samarbejdspolitikken sammenbrud og den egentlige tyske magtovertagelse i resten af besættelsestiden.

I tiden efter de voldsomme augstdage var der ganske fredeligt i Bogense igen. Tyskerne fra Skovby-lejren viste sig ikke mere i byen, bortset fra en enkelt episode, hvor en bevæbnet patrulje vakte en del irritation hos borgerne.

Men kort tid efter måtte jeg væk fra byen. En dag i september kom overbetjent Olsen farende ned til mig. De havde som nævnt taget Anker, og nu kunne Olsen meddele mig, at Gestapo var på vej for at få fat i mig. Han bad mig flygte hurtigst muligt og gjorde det klart, at han ikke ville lægge hindringer i vejen, hvis jeg stjal hans cykel for at komme væk i en fart. Tværtimod oplyste han mig om, at jeg ude i Fredskoven kunne møde dommerfuldmægtig Jespersen, som ville give mig yderligere instrukser. Jeg sagde ingenting til far og mor, men tog mors gamle cykel og kørte ud i skoven for at vente. Lidt efter kom Jespersen, som naturligvis ville vide, om andre i gruppen kendte noget til mine forbindelser. Jeg mente nok, at Carlo Madsen muligvis vidste noget, og vi blev enige om, at han skulle flygte samtidig med mig. Jeg fik en adresse i Odense, og da Carlo var ankommet, begyndte vi cykelturen til Odense ad alle mulige småveje. Vi nåede frem til den opgivne adresse i Hans Tausensgade, og her boede — viste

det sig — Jette Holm, datter af overlæge Holm i Bogense. Hun var min tidligere skolekammerat, og her boede vi nogle dage.

Derefter fik vi en adresse i København, den skulle huskes i hovedet. Penge blev vi også forsynet med og gik så hver for sig til banegården for at købe billet. Jeg husker endnu det chok, jeg fik, da der pludselig kom en dansk politibetjent hen til mig og sagde: »God rejse, Mogens!« Han skulle selvfølgelig holde øje med, at vi kom godt af sted. Vi sad i toget i hver sin kupé. Over for mig sad hele vejen fra Odense til Ringsted en mand, som jeg følte nidstirrede mig i en sådan grad, at jeg blev mere og mere nervøs. Men han stod af i Ringsted, og der skete ikke mere. Ak ja, med nerverne uden på trøjen kan man måske også se meget mere end ellers!

Vi boede nogle dage i København og havde dernæst planer om at tage tilbage til mine bedsteforældre ved Ringe på Midtlyn, men på grund af advarsler om tysk togkontrol stod vi af toget i Hedehusene og vendte tilbage til København. Her lykkedes det os at få arrangeret et møde med gartner Frederiksens datter fra Bogense, som derefter kunne hilse hjemme i Bogense og sige, at vi havde det godt.

Den 26. september lykkedes det os at komme med skib til Sverige, nærmere betegnet med »Mary B« af Svendborg, som lå i Frihavnen. Vi kom gennem toldvagten, idet vi foregav at være stærkt berusede finske sømænd. Jeg kunne jo i hvert fald sige nogle finske brokker.

Vi fik en meget varm velkomst i Sverige og fik mad, logi o.s.v. Efter kort tid fik jeg arbejde på en stålmøbelfabrik og skaffede siden mange andre danskere arbejde på denne virksomhed i Halmstad. Senere blev jeg værklfører og kom først tilbage til Danmark i januar 1949, hvor jeg slog mig ned i Middelfart og fik arbejde på kabelfabrikken.

Mine oplevelser fra krigens tid kom siden til at plage mig på forskellig vis, og da det blev sværere og sværere for mig at passe mit arbejde, opnåede jeg i 1977 at få tildelt invalidepension.

Som en skoledreng oplevede besættelsen i Bogense

Af Gerhardt Eriksen

Gerhardt Eriksen blev født i 1931 i det gamle rådhus i Sct. Annagade, men familien flyttede senere til Ebeløgade nr. 19. Efter at have taget realeksamen fra Bogense skole og en kortere tid været i lære hos G. V. Larsen, kom han i gymnasiet og tog studentereksamen fra Odense Katedralskole i 1952. I 1955 tog han lærereksamen fra Århus Seminarium og var indtil 1971 lærer ved Århus skolevæsen. I 1974 blev han cand.phil. i historie ved Århus Universitet og var et par år redaktør af Magisterbladet. Siden 1978 har han været ansat ved Jyllandsposten, først som arkivleder, senere som journalist.

»Vor Gud, han er så fast en borg« — Luthers kendte salme — lød fra lærer O. Beck-Nielsen og fra alle os elever, der sang morgensang på Bogense skole den 9. april 1940. Personligt var jeg netop blevet rykket op i 3. klasse B, og jeg forstod lige så lidt som de andre små, hvad det hele var for noget. Vi var blevet vækket af de tyske fly, der også overfløj Bogense, og som en selvfølge var vi gået i skole.

Den 5. maj 1945 gik vi ikke i skole, for da vi nåede Rådhuspladsen, var det helt oplagt, at denne dag ikke skulle henslæbes i de midlertidige klasselokaler på Teknisk Skole i Sct. Annagade, hvor vi havde gået i skole siden begyndelsen af april, da Bogense Borger- og Realskole blev beslaglagt til indkvartering af tyske flygtninge.

Når vi ikke kom længere end til Rådhuset — der ikke mere havde en bevæbnet tysk Wehrmacht-soldat vandrende øverst oppe, vistnok på udkig efter allierede fly — skyldtes det, at der var så meget at se og høre på. Rådhuspladsen var afspærret af frihedskæmpere med rød-hvide-blå armbind, og ind imellem kom en lastbil kørende med en frihedskæmpergruppe, der havde været ude i byen for at internere en af de lokale tysker-sympatisører.

Folkeskolen som helhed beskæftigede sig dengang meget lidt med verden lige uden for døren, hvorimod der blev lagt meget stor vægt på officielle pen-

sum-krav. Ikke desto mindre satte Anden Verdenskrig naturligvis sit præg på vores hverdag, i skolen og navnlig udenfor.

Vi oplevede hele sommeren 1940 med alsangstævner i parken ved restaurant »Arken«, og den nationale stemning kulminerede den 26. september 1940 på den gamle konges fødselsdag.

I skolen fik vi også lejlighed til at hylde Christian X med de 70 år, og hele skolen var deltager i en skriftlig hyldest til majestæten. Vi skrev under med kongepen og blæk, og navnlig husker jeg dokumentet på grund af min klassekammerat Preben Jørgensen, der som andre små purke i 3. klasse gerne ville gøre sig umage og skrive sit navn, som kongen jo senere ville få at se.

Pludselig midt i skrivetimen kom et kraftigt udbrud fra klasselæreren, den bornholmskfødte og talende Amandus Jensen. Jeg sad lige foran Preben og vendte mig. Lærer Jensen pegede på den linie, Preben just havde skrevet: »Preben Jøgsen«!

Skolen blev ledet af overlærer — det var hans titel, mens næstkommanderende mærkeligt nok var viceskoleinspektør — Helge Knudsen. Han var cand.theol. og underviste kun i religion og fransk. Vi kaldte ham »det grå lyn« — på grund af tøjet og den fart, hvormed han tilbagelagde turen mellem de to bygninger, skolen bestod af. Helge Knudsen, der var stiltfærdig indtil det gænnerte, kom til at spille en stor rolle i byens modstandsbevægelse og var i byledelsen, da krigen sluttede.

Men det vidste vi ikke, for vi gik bare i skole og var for små til at forstå begivenhederne. Alligevel fik man mere og mere at vide — for mit vedkommende hos de grønne spejdere, der havde mødested i »Spejderhuset« ved siden af Børgense Garveri. Da jeg i 1944 blev »stor spejder« — d.v.s. rykket op fra at være ulveunge — kom jeg i patrulje med større drenge, der *vidste noget*, bl.a. om modstandsaktivitet i byen. Og den ville man selv deltage i. Det kunne f.eks. ske ved at nægte at lære tysk.

Men den tanke slog vi omgående ud af hovedet, da vi den 1. april 1944 kom i 2. mellem og skulle begynde på dette fag. For også her skulle vi undervises af klasselæreren, frk. Helene Andersen. Hende havde vi så stor respekt for, at der ikke var andet at gøre end tage tysken med — under meget stiltiende protest.

Trods frk. Andersens disciplin kunne jeg dog ikke nære mig, da der en septemberdag i 1944 var usædvanlig stor larm udenfor fra tyske soldaters lastbiler, der var stationeret i den store militærlejr Skovby-lejren. Lejren lå vest for Skovby, og et senere forskønnet betonhus dér på stedet er nu eneste levn fra lejren.

Til sidst gjorde jeg noget uhørt: Jeg rejste mig fra min plads og gik hen til vinduet for at se. Det blev ikke til andet end et glimt af lastbilerne, så fik et blik og et nik fra frk. Andersen mig tilbage igen.

Aktivitet på Rådhuspladsen i Bogen den 5. maj 1945. (Amatorbillede).

Da jeg kom hjem i middagspausen – vi gik altid hjem og fik varm mad – blev jeg klar over, hvad der var ved at ske. For en civil og et par uniformerede tyskere kom og afvæbnede en politibetjent, Christian Fønlev, som vi havde boende som logerende. Han var heldig sammenlignet med mange kolleger, der kom i kz-lejr i Tyskland, for de nøjedes med at tage hans tjenestepistol. Det var den 19. september 1944 i Bogen.

Krigen mærkede vi på skolen også under nogle af de ret sjældne dag-luftalarmer. Vi kom i kælderen, hvor der ellers foregik skolebespisning for mindre-bemidlede folks børn, og jeg husker den formiddag, fordi det pludselig var helt muntert at være i skole – selv under de nævnte omstændigheder. For lærerne underholdt os med oplæsning – især husker jeg lærer Johannes Talleruphus, der var en fænomenal oplæser – og så sang vi allesammen – også de store drenge, der ellers aldrig sang med til morgensang.

Senere blev der truffet den ordning, at vi under luftalarmer måtte løbe hjem, hvis vi kunne gøre det på under fem minutter.

Ret muntert var det at deltage i den årlige skolefest, der afholdtes på Bogen Hotel før jul – men ikke efter 1942, hvilket var en følge af, at tyske soldater beslaglagde hele hotellet. Indtil da havde et mindre antal officerer boet der.

Vist nok som erstatning for festen kom vi i sommeren 1944 på udflygt til Ebelø – en tur, jeg ikke tror nogen skole turde foretage i dag.

Forfatteren som grøn spejder i 1945, da alle kunne ånde lettet op efter fem års tysk besættelse.

Lad gå med, at vi alle på vore elendige cykeldæk kørte i samlet flok til Jersore — der var alligevel ingen trafik på vejen. Men derefter *soppede* vi alle over til øen, og det var en tur, der langt fra var ufarlig — det har vist sig flere gange. Men alle kom vi derover i god behold, og vi var allesammen i vandet — drengene på den ene og pigerne på den anden side af sandtangen på den sydlige del af øen.

Paul Hammerich skriver i sin Danmarkskrønike (bind I, side 29) i en omtale af april dagene i 1945, da den tyske flygtningestrøm begyndte, om deres følger for danskerne: »I Bogense mødtes børnene på byens torv, hvor de afsang morgensangen. Så blev de fordelt til Rådhuset, biblioteket og missionshuset«.

Til Hammerichs undskyldning tjener, at folk udefra af en eller anden grund altid kaldte Rådhuspladsen for »torvet« — også når det årlige bystafetløb »Bogense rundt« afholdtes. Det sluttede nemlig på Rådhuspladsen — og begyndte også dér.

Men april 1945! Det begyndte med, at »Arken« brændte. Jeg så det selv på nært hold, fra Æbeløgade 19, hvor jeg boede sammen med min mor og søster.

Hvem der havde sat ild til »Arken«, blev vist aldrig opklaret, men motivet var klart: at forhindre, at bygningen blev belagt med flygtninge.

Klogt var det i hvert fald ikke, for besættelsesmagten tog skolen i stedet for — mindre end en måned før befrielsen.

Så næste morgen stod hele skolen, stilfærdigt og på pæne rækker, på *Rådhuspladsen*. Jeg tror ikke, at vi sang morgensang, men en synligt nervøs borgmester, den radikale sparekassedirektør Georg Rasmussen, overværede, at overlærer Knudsen gav klasserne besked på, at de fremtidigt skulle undervises de steder, Hammerich nævner, samt i Teknisk Skole.

Kort tid før vi forlod den rigtige skole, havde 3. mellem — min klasse — gennemført en national manifestation på årsdagen for besættelsens begyndelse, den 9. april. Efter forudgående aftale rejste vi os og holdt to minutters stilhed kl. 12, da sirenen fra vandtårnet lød. Vi havde engelsk, og lærer Stenbjerg Jensen, som var vores lærer i dette fag og i historie, syntes vist, det var en udmærket idé. — Han sagde ikke noget. Det vænnede folk sig til at lade være med i de tider. Nogen kunne jo fortælle videre.

En meget stor del af byens befolkning samledes omkring Rådhuspladsen den 6. maj 1945. Forinden havde vi vandret gennem byen i et festligt fakkeltog — med garveriets hornorkester, sangforeningen og så spejdere og forskellige foreninger. Vi sang Frihedssangen, og fra Rådhuset talte en af vore helte, grev Carl Johan Bernstorff, søn af lensgreven på Gyldensteen.

Han var også i byledelsen, sammen med overlærer Knudsen og gasværksarbejder Emanuel Jørgensen, kunne vi læse i Bogen Avis. Hvad »den unge greve« sagde den aften — vi kaldte ham »Frans«, for det var hans illegale dæknavn — har jeg forlængst glemt. Men vi sang os hæse på Frihedssangen, »Ja, vi elsker dette landet« og »Kong Kristian« — også de store drenge, der ellers ikke gjorde den slags.

Havnen var mit bedste legested

Af Jytte Mosbjerg Madsen

Jytte Mosbjerg Madsen, født 1942, er datter af fiskeskipper Anders Jørgen Pedersen, Adelgade 10, Bogense. Efter at have taget realeksamen fra Bogense skole i 1959 blev hun uddannet som laborant, og hun har siden 1961 boet i Fibberup og haft arbejde på Sønderbys Fabrikker og på Assens Sukkerfabrik.

Jytte Mosbjerg Madsen er mor til to børn og kom for nogle år siden til at fundere over, hvorvidt hendes børn engang ville kunne se tilbage på en lige så god og spændende barndom, som hun selv havde haft i Bogense i årene efter krigen, og det gav anledning til, at hun begyndte at nedskrive sine barndomserindringer. Resultatet blev et manuskript på 225 maskinskrivne sider, hvoraf en kopi er tilgået Bogense Lokalkiv i 1984. Herfra stammer efterfølgende to indlæg.

Da jeg blev født, boede far og mor i Kirkestræde, lige over for kirken. Siden flyttede familien til Adelgade nr. 10.

Mine allerførste minder stammer fra det sidste krigsår, hvor jeg var tre år. Bl.a. husker jeg i det fjerne lyden af flyvemaskinerne, når vi løb over gaden til beskyttelsesrummet i kirken. Jeg husker ikke oplevelserne som faretruende, men på en måde spændende, for der var en dame fra gaden, der havde rugbrødsmadder med i beskyttelsesrummet, hvor vi sad på bænke indhyllet i tæpper, og på madderne var hjemmelavet syltetøj, som smagte himmelsk.

Jeg var ikke ret gammel, da jeg fik lov til at komme med ned på havnen og male. Her havde far sit fiskehus, hvor han reparerede grej, opbevarede trawl, net, garn m.m., og det har alle dage været et eldorado for børn i alle aldre. Huset skulle males rødt, og jeg har tit hørt om, at jeg var lige så rød – og mere til – end huset. Så det har været et festligt syn!

Med barndommen begyndte alle legene. I starten var mit område begrænset til trappen uden for huset, hvor jeg sad i solen og legede med min lyserøde celluloid-dukke. En dag havde dukken og jeg forvildet os ind i genboens lange, smalle og mørke entré, hvor der pludselig dukkede et par større drenge op. De legede nok krig med deres hjemmelavede geværer, for de råbte til mig: »Hæn-

derne op, eller bukserne ned!“ Jeg blev meget bange og kunne slet ikke finde ud af, hvilken af delene jeg turde, for trække bukserne ned for sådan et par kunne jeg slet ikke forestille mig, og række hænderne op med dukken i kunne jeg heller ikke. Jeg husker ikke, hvad det blev til.

Mit andet møde med de to knægte var nogen tid senere, hvor jeg en sommer-aften var oppe på Torvet og lege. Der lå dengang en bunker fra krigens tid, som vi kunne rutsche ned ad. Midt i den var der en dyb skakt, hvor der dybest nede var en dør, som jeg aldrig havde vovet mig ned til. Men denne aften fik de to knægte mig til at gå derned, og de lukkede døren og lod mig være alene. Jeg var skrækslagen og har aldrig glemt dem for det.

En af mine legekammerater var Frede, der også boede i Kirkestræde. Hos ham var det spændende at være. Frede var enebarn, og hans gamle morfar boede hos dem. Han hed aldrig andet end »den gamle havnefoged«. Han havde sejlet i sine unge dage, og det var spændende at høre ham fortælle om sine oplevelser.

Frede og jeg var kun lige begyndt i skolen, da han friede til mig. Vi legede på græsset bag kirkemuren. Jeg sad på en af bænkene, som stod bag kirkemuren, og Frede plukkede tusindfryd i græsset. Pludselig sad han på knæ foran mig og sagde, mens han gav mig den lille buket tusindfryd: »Vil du gifte dig med mig, når vi bliver store?“ — »Ja«, svarede jeg lige så højtideligt og var samtidig meget glad og stolt. Og sådan var vi så kæresten i mange år.

Vi overværede fire-forestillingerne i biffen om søndagen sammen, og de inspirerede til leg. Sådan var det bl.a. med cowboy-filmene. Vi jagtede hinanden rundt omkring trekanten med trælasthandelen og Manneken og var skiftevis cowboy og indianer.

En søndag havde vi set en film fra »Tusind og en nat«, og vi blev enige om næste dag at lave en cirkusforestilling, som skulle handle om haremsdamer og stærke mænd. Dagen efter øvede vi oppe i gården hos Frede. Midt i gården, som skulle være scenen, placerede vi deres gamle vakkelvorne havebord, og på det var det så meningen, at vi to piger skulle stå og danse, ligesom vi havde set i filmen dagen før. Vi skulle klæde om i vaskehuset. Vi tog tøjet af og stod i det bare ingenting. Vi havde ingen gennemsigtige gevandter, og i mangel heraf skjulte vi vore nøgne lemmer i Fredes fars gamle havejakker, som hang på de rustne søm. Drengene hujede og var spændte til bristepunktet. De ventede på vor entré. Vi svansede ud i gården på bare tæer, steg op på havebordet og dansede rundt samtidig med, at vi løftede jakkerne lidt op, så tilskuerne kunne se, hvad der skjulte sig. Midt i dansen så vi Fredes mor inde i køkkenvinduet, og hun så ikke ud til at mere sig! Det kan være, at vi i en fart kom ned fra tribunen, fik tøj på, styrtede igennem gangen, ud på gaden og hjem. Det varede meget længe, før jeg turde gå op til Frede igen!

Forfatteren og hendes tre søskende fotograferet i 1953. fra venstre »Svenner«, Inge, »Soppe« og Jytte selv, der på daværende tidspunkt var 11 år.

Vi havde mange udfoldelsesmuligheder i Bogense.

Der var havnen, som vi boede tæt ved og aldrig fornemmede faren ved at boltre sig ved. Engang var der en mægtig oversvømmelse, den største i mands minde. Vandet stod næsten op til jernbaneskinnerne ikke langt fra vort hus. Fiskekutterne lå så højt, at man kravlede op i dem i stedet for ned på dem. Fra »Skidteren« (lossepladsen) flygtede rotterne. Det hele var så spændende, at vi plagede for at blive fri for skolen den dag.

På »Skidteren« tilbragte vi megen tid. Vi vidste helt præcis, hvilken dag skidtbilen kom med læs fra byens bedre kvarterer. Vi slæbte alt hjem, som vi fandt brugbart eller salgbart. Mor fik mange ting forærende af os. Altid lød hun glad, når hun sagde tak. Jeg har selv et minde fra dengang hjemme i min entré, en messinglampe, som både kan stå på bordet og hænge på væggen.

»Skidteren« lå kun ét minuts gang fra mit hjem, så vi kunne løbe efter skidtbilen, når den kørte forbi, for det var med at være først fremme og før »Krølle-Kresjan«, som var en ældre handicappet mand. Vi var bange for ham, fordi han troede, han havde eneret på lossepladsen — og også selv om mor sagde til os: »I har lige så meget ret til at rode dér, som han har«.

En dag, da jeg rodede grundigt i skidt og aske med min ragekæp, fik jeg pludselig fat i noget lyserødt gennemsigtigt mønstret stof. Jeg halede og halede

i stoffet, indtil jeg stod med en drøm af en kjole foran mig. Den var lidt snavset, og jeg skyndte mig hjem for at vise mit fund frem. Mor var også begejstret, vaskede den, og jeg prøvede den. Den var lidt for stor — af lyserødt blomstermønstreret tyl med underkjole af lyserødt taft, en drømmekjole. Aldrig havde jeg ejet så flot en kjole.

Et par år efter blev der anledning til at få kjolen prøvet af, idet jeg var inviteret til en skolekammerats storebrors andendagsgilde. Før festen havde jeg mine betænkeligheder, for tænk, om nogen kendte kjolen, vidste, at den var smidt på skraldepladsen, og at jeg gik med tøj, der var fundet på lossepladsen! Men ingen kendte kjolen, og der var heller ingen, der sagde til mig, at den var pæn. For øvrigt var jeg bænkevarmer hele aftenen!

Lugten fra »Skidteren« har jeg i næsen endnu. Måske skal jeg være klunser i mit næste liv!

Om sommeren strøg vi rejser i fladstranden. Vi gik ud i vandet omme fra »Rygemanden«, hvor der var mest tang, men somme tider strøg vi også ved »Arken«. Efter flere timer i vand til skridtet, var vi helt hvide og opblødte på benene. Men det var dejligt at komme hjem med rejser, som blev køgt og spist på stående fod.

På cementmuren, som slutter ved »Rygemandens« hus, elskede vi at balancere, som små med mor i hånden og senere alene. Det var ikke svært, for den var vel godt en halv snes centimeter bred.

På de små bakker ved »Rygemandens« hus kælkede vi om vinteren. Når kællebakken var rigtig god, kunne vi køre helt ud på det frosne vand. På vandet løb vi på skøjter, indtil isen begyndte at skrue. Når blæsten havde revet isflager af, gik tiden med at sejle på dem. Vi fandt en stagestang og skubbede os frem med den, en ikke helt ufarlig sport, hvad vi ikke tænkte på.

Hver sommer var Fiskeriforeningen, som far var kasserer i, med i den årlige sommerfest. Foreningen stod for underholdningen på havnen. Havnen blev spærret af for kørende; der blev ikke taget entré, og underholdningen bestod bl.a. i bådedyt. To både eller pramme havde hver tre personer ombord. To mand roede, og én stod bagbord med en lang stang i hænderne, som han skulle skubbe modparten overbord med.

En anden opvisning bestod i, at man spændte en wire tværs over havnen. På den balancerede og cyklede de modige unge fiskere. Der var dog aldrig nogen, som nåede velbeholden over på den modsatte side af havnen.

En sommer måtte børnene deltage, hvis de vel at mærke kunne svømme. I god tid inden sommerfesten spændte far en wire op langs græsrabatten på havnen, og her kunne alle øve sig. Der blev trænet på livet løs, og de mest modige meldte sig til dysten. Min bror »Svenner« var en af dem.

Dagen kom, og vi fulgte spændt den ene efter den anden, som forsøgte sig,

»Svenner« passerede som 12-årig havnen på line ved den årlige havnefest, og så vidt vides, er han den eneste, hvem det er lykkedes at gå frem og tilbage over havnen uden at falde i vandet. Han belønnes da også ved at få sit billede i avisen!

men ingen nåede halvt over, inden de måtte en tur i vandet. Til sidst var det børnenes tur, og dermed »Svenners«. Kækt steg han op på wiren med balancestangen i hænderne. Forsigtigt tog han det ene skridt efter det andet, nåede ud midt på — der var stille blandt tilskuerne — og hoppede frisk ned på stenbroen på den modsatte side af havnen. Alle klappede, han grinte og tog turen tilbage igen. Vi var stolte, vel nok mest min far. Men rundt omkring lød det: »Det var da kun, fordi hans far holdt wiren stille!« Misundelsens frugt er bitter! — Dagen efter var der en hel billedkavalkade i avisen, og selvfølgelig et stort billede af »Svenner« ude midt over havnen.

Jeg kom tit på havnen, der var mit bedste legested både før og efter, at der var givet officiel tilladelse. Her var det også, jeg traf »Lille Valde«, som blev min bedste ven nogle år.

Valde var gammel i mine øjne, også dengang. Han var ugift og boede sammen med sin bror. Han havde en lille jolle med motor. Fra jollen satte han rødspættegarn, som gav ham et udkomme, der dækkede de få udgifter, han havde. Han forlangte ikke meget af livet.

Jeg kunne stå meget længe ved hans bro og vente på, han kom ind med prammen og rødspættegarnene. Vi vinkede til hinanden, og jeg satte mig på broen, når han lagde til. Jeg hjalp ham med at bære fiskekasserne over vejen og om bag ved fiskehusene, hvor han havde sin tørreplads. Nu fik jeg lov til at klare garn op. I starten holdt jeg i garnet, mens Valde løsne knuder og filter op. Nogle gange holdt jeg ved garnet et par meter fra Valde, men han forsikrede mig om, at uden min hjælp var han aldrig blevet færdig.

Som Valde og jeg stod der i græsset, i læ bag det røde fiskehus, og fortalte om sorger og glæder, groede der et kærlighedsforhold frem. Han viste et barn tillid, fik det til at føle sit eget værd. Han havde tid; intet hastede, og vi stod hinanden meget nær.

Mange søndagsture gik til Æbelø, hvor far var født. De første år var det tilladt at være overalt på øen, men senere måtte vi kun gå i strandkanten. Senere forfaldt havnen, og da jeg var der for nogle år siden, var der kun nogle få skæve pæle tilbage, som fortalte om den gamle havn.

Ved lavvande kunne fars skib, »Miee«, ikke gå ind til broen. Derfor havde vi altid en pram på slæb, som vi så blev roet ind til land i. Som regel måtte der ros frem og tilbage to-tre gange, før alle passagerer var bragt i land, ikke altid tørskoet.

Når vi lå inde på stranden, var det et specielt syn at se »Miee« ligge for anker – helt overladt til sig selv og oftest med motoren gående i tomgang. Den lå der så hvid med det skinnende brune styrehus og Dannebrog i flagstangen bagbord, vuggende blidt frem og tilbage.

Da vi blev større, gik vi Æbelø rundt, og vi fandt mange spændende ting. Troldeskoven var en uhyggelig forvitret skov, som kunne bruges i enhver rædselsfilm, og den gik vi ikke ind i alene. Højt oppe i fyrtårnet var vi selvfølgelig også. Far kendte fyrmesteren – dengang var der nemlig en sådan. Nu er fyret automatiseret, og det passer sig selv. Vi kunne også være heldige at se hjorte, der nogle gange kom helt ned til strandkanten. Vi samlede blåbær og brombær – ikke mange, men nok til en smagsprøve og rifter på ben, arme og hals.

Vi har, både som børn og senere som voksne, tilbragt mange sommerferier til søs. En sådan ferie kom altid overraskende for os børn – og måske også for mor, som dermed fik travlt med at gøre tøjet klar, vaske og sy, så vi alle kunne se pæne ud, når vi skulle i havn rundt omkring og hilse på venner og bekendte.

Når far var færdig med at kølhale »Miee« og vejret var fint, besluttede han, at vi kunne holde sommerferie. Om morgenen tidligt fik vi besked på at hente auktionsvognen, hvor mor kunne stable gryder, potter, pander, sengetøj og madrasser o.s.v. på, hvorefter vi trillede ned på havnen, hvor far læssede det hele af, hulter til bulter på dækket. Mor ville selv lægge det hele på plads i lukafet, hvor hun skulle regere de næste 14 dage.

Familien er lige sejlet ud fra Bogense havn med jollen på skæb for at holde 14 dages ferie om bord.

Vi havde mavepine af forventning og kunne næsten ikke vente på, at alle forberedelserne var overstået, så vi kunne komme af sted på sommerferie, for tænk om det pludselig blev blæsevej, som betød aflysning.

Inden mor kom ombord, havde far startet, fået fyldt petroleum på tanken og vand på vandbeholderen. Alle den slags forberedelser startede meget tidligt om morgenen, og det blev som regel langt op ad formiddagen, inden vi kom af sted. Dannebrog blev hejst, fortøjningerne kastet, og vi sejlede ud igennem havnen, mens folk vinkede farvel til os. Endnu en spændende ferie begyndte, og hvad mon vi skulle opleve denne gang?

Mor gik i lukafet og indrettede sig. Madrasserne blev lagt på plads; vi havde vore dyner med, og far havde lavet lys, så vi kunne se at læse, hvis det blev dårligt vejr og vi ikke kunne være på dækket. Når mor havde fået alt på plads, varede det ikke længe, før en liflig kaffeduft forkyndte, at nu var sommerferien begyndt.

Lugten af hav, lugten af ankertovet på udkigspladsen og den salte smag, hver gang man slikker sig om munden, er følelser, som hører disse sommerferier til og gør dem helt specielle. — Efter 14 dage til søs glædede vi os til at komme

hjem. Når vi var i havn, begyndte det hele bare bagfra. Alle vore ting skulle transporteres hjem på auktionsvognen. Vi »sejlede« i flere dage efter sommerferien, og friske og meget solbrændte kunne vi nyde resten af ferien i nærheden af vand, hvor vi kunne bade alene, og selv dengang lærte vi at skønne på: Ude er godt, men hjemme er bedst!

Vort hus i Adelgade var kro i gamle dage, og derfor er der mange værelser på loftet. Min søster og jeg havde værelse ud til gården. Vi havde ikke centralvarme og måtte ikke tænde op i den gamle kachelovn, så der var koldt på værelset om vinteren. Vi bemærkede det ikke dengang, for vi kendte ikke til andet end at værdsætte fars uldne underbukser, som mor varmede på kachelovnen i stuen, rullede fast sammen og puttede ind under dynen til os, så vi kunne stikke fødderne og benene ned i og få den første varme under den klamme dyne. Uhm, hvor det var dejligt!

Om morgenen, når vi vågnede, var næsen kold, tagvinduet frosset, og vore ånde faldt ned på dynen som rim. Men vi var glade for vort eget værelse.

Vi var altid samlet i stuen om aftenen, hvor hver især var beskæftiget. Noget af det »vilde« var, hvis vi børn fik lov at lytte med ved en hørespilsudsendelse. Det var virkelig spændende. Ellers tegnede vi, mens mor strikkede eller syede.

Far kom altid sent hjem, og det var ikke hver dag, vi så ham. Om vinteren, når det ikke var vejr til at tage ud på vandet, sad far hjemme i stuen og bødede garn, splejsede o.a., og det var altid hyggeligt. Ganske vist havde han huset nede på havnen, men det var ikke altid lige hyggeligt at være der om vinteren.

Vi havde faste spisetider, som dog kun gjaldt os børn. Som regel havde vi fået mad og var kommet i seng, inden far kom hjem fra havnen. Da vi blev større, var vi med til at vente på, at far kom hjem, så vi kunne spise sammen. Maden var dog altid færdig til kl. 18, hvorefter mor troligt holdt den varm, indtil alle var samlet.

Hvis far, når han lukkede gangdøren op, fløjtede »Til pinse, når skoven bli'r rigtig grøn«, så vidste vi, at han havde haft en god dag, var i godt humør og parat til at lytte til vore skøre ideer og påfund i modsætning til andre dage, hvor vi børn i munden på hinanden fortalte om vore oplevelser og med ét blev stoppet med et »Må vi så få ro!« De dage var der ikke meget ved.

Mellem vort hus i Adelgade og Jernstøberiet, som dengang var byens største arbejdsplads, var der en smal passage, som førte ned til bækken, der løber for enden af sluppen og langs vor have. Det var en legeplads, hvor alt kunne ske. Her tog mor os med ned, fra vi var små. Vi kunne sidde på stenen i krogen og pjaske i vand med fødderne. Vi kunne kaste sten i vandet, sejle med pinde og fange hundestejler.

Da vi blev ældre og selv måtte lege ved bækken, blev det andre ting, vi beskæftigede os med. Vi soppede der, men måtte ikke bade der, for bækken løb jo

gennem hele byen, og man kastede alt muligt i den. Lige under vandfladen var der en hule under stenene, og her var der hundestejler i vandkanten, hvor solen skinnede. Vi kunne fange hundestejler med de bare næver.

Naturligvis blev vi også våde mange gange, men da vi om sommeren for det meste kun var iført badetøj, gjorde det ikke så meget.

Børnene i vor gade og omkring havnen lå bestandig i krig med børnene fra Torvet. Ikke fordi vi ikke kunne enes, men fra den ene eller anden kom jævnligt et spørgsmål, som lød: »Skal vi lege krig i aften?« Det var vi altid med på.

Ikke ret mange af os havde rigtige legetøjsvåben. Dem lavede vi og aftalte på forhånd, hvis våben der var de farligste. Det kunne jo være, man kun skulle blive såret. Andre våben var øjeblikkelig dræbende!

Legen kunne udvikle sig drastisk, som dengang én blev bundet til et træ ude ved »Arken« og først blev fundet om aftenen! Eller som dengang, et våben var et kasteskaf med et søm i, som gik gennem overlæben på modstanderen!

Når det var til skibet, var der ingen smalle steder

Af Jytte Mosbjerg Madsen

Jytte Mosbjerg Madsens far har gennem en menneskealder været fiskeskipper i Bogense, og det er naturligt, at en del af hendes erindringer er knyttet til faderens erhverv samt til Fiskeriforeningen, hvor han en lang årrække var kasserer.

Fars skib hedder »Miee«, opkaldt efter min faster Marie. Det har betydet lige så meget for mig som for resten af familien. Måske er det også hende, der har stået fars hjerte nærmest. I hvert fald påstår min mor, at når det var til skibet, så var der ingen smalle steder!

Far lod »Miee« bygge midt i trediverne hos den nyetablerede bådebygger i Bogense, og det var faktisk hans første selvstændige værk. »Miee« blev flot, og flot er hun stadig, trods det at hun er fyldt 50. Motoren, som har fulgt hende fra søsætningen, er malet lysegrå. Alle messingrør er pudset, så de stråler som det pure guld. Navnebrættet har aldrig været overladt tilfældighederne. Hvert andet år tog »Svend Åge maler« sig af det. Det blev malet og lakeret og fik lagt nyt ægte guld i bogstaverne. Navnebrættet var prikken over i'et.

Når vi havde sommerferie fra skolen, var jeg med på fiskeri. Efter flere dages plagen og hvis det var godt vejr tidligt om morgenen, når far stod op, fik jeg lov til at komme med ud at fiske.

Det værste var at komme så tidligt op, for klokken var ikke mere end 3, når vi skulle op. Men klokken kunne godt blive 4, inden far blev nusset færdig. Han skulle altid lige have én kop kaffe til!

Men endelig kunne vi følges ad ned på havnen. Jeg husker den mærkelige fornemmelse, jeg havde i kroppen. Spænding blandet med en endnu ikke rigtig vågen krop. Nogle gange var solen endnu ikke stået op, og byens stilhed forenet med morgendisens lagde en dæmper på os, så jeg følte, at man ikke kunne snakke højt, men bare hviske sammen.

Ude på havnen kunne vi høre sagte lyde fra de fiskere, som havde været vågne længere end far, hvilket helt sikkert har ærgret ham, for det gjaldt jo om

Forfatterens far ejede skibet »Miee« af Bogense, og det hørte til hendes store fornøjelser at være med på fiskeri, når der var ferie fra skolen. På billedet ses »Miee« på åbent hav.

at være den første, som sejlede ud af havnen. Og dermed den første på fiskepladsen. Ingen fisker er ret interesseret i, at andre skal få den gode fangstplads.

Jeg ved også, at man i det erhverv har en egenskab, som ikke er særlig god, men måske nødvendig. Bliver man spurgt: »Hvor ta'r du hen i dag?«, så svarer man et sted, og ta'r et andet sted hen. Dagens fiskeplads fortæller man ikke konkurrenten om, for tænk om han så kom ind med flere fisk end en selv!

Med madkurven i hånden nåede vi »Miee«. Far sikrede sig først, at styrmanden lå i kahytten og sov; hvis han ikke var ombord, kunne han ikke tage ud og fiske.

Derefter startede han motoren ved hjælp af startpatroner. Motorens hurtige dunk-dunk fulgtes af langsommere, mens far smed trosserne, slog skruen til og vendte kutteren, inden vi stille gled ud gennem havnen for at fortsætte ud til det sted, som far mente ville give flest fisk den dag.

Når vi havde sejlet én til to timer, gik han ned og vækkede styrmanden. Hans job var at lave morgenkaffe, og samtidig fik han tid til at vågne rigtigt. Han drak

Fangsten blev sorteret om bord ved hjælp af et målebræt og senere på dagen solgt i auktionshallen på havnen. Billedet er fra slutningen af 1950'erne.

kaffe og spiste morgenmad og kom så hen og afløste far i styrhuset, hvorefter han og jeg kunne gå ned i varmen, som var kommet, efter at gassen havde været tændt. Nu kunne vi spise morgenmad, og allerede på dette tidspunkt havde jeg en enorm appetit, som blev større og større, jo længere vi nåede op ad dagen.

Efterhånden nåede vi fangstpladsen, og trawlen skulle ud første gang. Ekko-loddet havde været tændt længe, og dér, hvor det viste fisk, blev trawlen kastet. Solens vej op over himlen, en ny dag var begyndt! Spændende var det for mig, når jeg ventede på, at posen for enden af trawlen skulle dukke op nede i havoverfladen, for allerede dernede kunne man fornemme, hvad der ville være med op.

Forinden havde far gjort sine gæt; det var jo ham, som stod med taljen, som posen var fastgjort til, inden wiren blev sat omkring spillet, som igen trak posen det sidste stykke op over rælingen.

Over dækket hængte nu første træk og ventede på at glide ud over dækket i styrbord side for at blive sorteret, målt og vejat. Inden far og styrmanden gik i gang med arbejdet, blev – alt efter, hvor heldig man havde været med første træk – trawlen kørt ud igen, og andet træk var i gang, mens »Miee« roligt trak trawlen hen over havbunden.

Far og styrmanden sad på hug på dækket, iført søstøvler og gummibukser, og sorterede. Rødspætter blev målt på et specielt bræt, hvorpå der var snittet forskellige mål. Der var ettere, toere og treere, som kom i hver sin dam. Andre fisk – torsk, rødspætter, isinger og skrubber – kom i fiskekasser efter at være blevet

Forfatterens far og bror om bord på «Mie». Fiskene er solgt, skibet rengjort og garnet hængt til tørre. Ca. 1960.

renset eller filetteret, alt efter hvordan priserne var, eller man skønnede, de ville være på auktionen den dag.

Nu skulle vi igen have kaffe og mad og siden vente endnu en time eller to på, at tredje træk skulle op. Og sådan fortsatte det den lange dag.

Når far mente, at han havde fanget nok, eller at det var på tide at søge havn, før det var auktionstid, begyndte hjemturen. Jeg fik lov til at styre, når jeg var med ude, og jeg fik lov til at styre ind gennem havnemolerne, men så stod far ved siden af. På vej hjem rensedes og sorteredes de fisk, som de ikke havde nået mellem trækkene.

På vej ind gennem havnen hørte vi fiskerne råbe til hinanden: »Nåh, hvor mange gav det i dag?« og svarene tilbage, som nu var sande. Igen kunne vi så høre spørgsmålet: »Hvor har du så været henne i dag?«, og svaret — hvis der havde været en god fangst — som ikke stemte overens med det sted, vi havde været, og for øvrigt heller ikke, hvis der havde været en lille fangst, for det gjorde jo ikke noget, hvis konkurrenten kom hjem med mindre fangst end én selv dagen efter! På det punkt er fiskere ikke kollegiale.

Ved auktionskajen lagde vi til, og motoren blev sat i tomgang, mens der blev losset. Så snart vi lå ved kajen, kom opkøberne og spurgte: »Hvor mange ettere har du i dag?« De havde deres taktik og var naturligvis interesseret i eventuelt at opkøbe hele kutterens fangst, hvis den var god.

»Miee« ses til venstre på bedding på skibsværftet i sommeren 1972.

Fra dammen blev de sorterede fisk hældt i metalkasser for at blive vejlet på bismervægten for derefter at blive hældt i træfiskekasser, som blev kørt ind i auktionshallen. Alle kuttere havde hver sit nummer, som blev lagt i kasserne, der placeredes ved siden af hinanden, og mens der blev holdt auktion, blev »Miee« sejlet på plads ved broen.

Enten var styrmanden eller far ved siden af fiskene, når de blev solgt. Priserne blev skrevet ned, og inden motoren blev stoppet, var kg gange pris udregnet, og dagens resultat gjort op.

Som større fik jeg lov til at regne dagens tal ud og syntes, de var store, men når far så forklarede, at så mange penge skulle skibet have, og så mange skulle styrmanden have, så var der ikke så mange, der blev tilbage, når »skattemanden« også havde taget sin del!

Mor kom altid på havnen med kaffe, når far kom ind. Kaffe og franskrød lagt sammen med margarine og sukker. Der var ikke noget, der smagte bedre end kaffen på havnen.

Efter auktionstid var det endnu ikke fyraften for skipper og styrmand. Trawlen skulle repareres, hvis den var ødelagt. Dæk og lønning skulle skrubbes, og hele dækket skulle være ryddet og i orden, så alt var klar til næste dag.

Skipperen gik hjem, og var man ikke færdig, måtte styrmanden ordne det.

Der var ikke noget med overarbejdsbetaling. Lønnen var 15-20% af dagens fangst, enten den havde været god eller dårlig. Derfor havde den dygtige skipper også den bedste styrmand!

Far gik altid i seng for at få de timers søvn, der var nødvendige for at holde til endnu en arbejdsdag på 14-15 timer.

Far var kasserer i Fiskeriforeningen — 30 år ialt tror jeg — og i dag er han æresmedlem.

En gang om året betød Fiskeriforeningen meget for mig, og det var fastelavnsmandag!

Som barn var juleaften årets største dag for mig, men fastelavnsmandag kom lige efter, og det var en dag, der var forbundet med stor aktivitet derhjemme. Samtidig var den dag med til at give vort hjem en helt speciel betydning, ikke mindst for mig, som dengang sugede alt det spændende, som skete, helt ind.

Hele januar og februar blev fastelavns-mandag forberedt. Bestyrelsens damer samledes på skift hos hinanden og lavede hvide og røde papirsroser. Mor havde fiskernes udstyr liggende fra år til år og havde alle årene den opgave at sørge for, at de hvide busseronner, matroskraverne, som var blå med hvide bånd, de røde bomuldsskærfer, uniformsjakkerne o.a. var nyvasket, stivet og strøget. Jakkerne blev luftet og børstet. Alle gjorde deres til, at optoget og indsamlingen skulle forløbe så nobelt og korrekt som muligt. Ikke mindst mor satte en ære i at sende fiskerne af sted, så de tog sig pænt ud.

To skulle være klovner, og deres kostumer var et kapitel for sig. Mon ikke mor var mester for de dragter?

Aftenen før fastelavns-mandag var vi på havnen for at se, at mændene pynkede vognen med net og garn. Når de var færdige, overtog damerne arbejdet, for nu skulle de snildigt formede roser fastgøres rundt omkring i net og garn.

Far havde malet indsamlingsbøsserne røde, og de stod henne i huset og tørrede. Hvert år blev de loddet til og frisket op med ny rød maling.

Fastelavns-mandag var nok den dag i hele året, hvor vi af os selv kunne komme tidligt op. Når vi kom ned i stuen, var der allerede hektisk travlhed. Folk kom og gik.

Bøssebærerne, som var fire skippere med godt ry, fik det nyeste og pæneste tøj udleveret. De klædte sig om hjemme hos deres koner. Mor hjalp matroserne i tøjet, for i de fleste tilfælde boede de ombord på kutterne og havde ingen kone til at hjælpe med påklædningen. Kaptajn og styrmand krævede ikke så meget udstyr; de skulle blot have de blå uniformsjakker uden politimærker på og kasketten med guldsnore. Deres uniformer var aflagte politiuniformer, som på tro og love ikke måtte bruges til andre formål.

De sidste, som kom for at blive udklædt, var klovnerne. Det var altid et par unge fyre med et godt udseende og et passende temperament. De blev iklædt

deres lap-på-lap-spraglede dragter og til sidst sminket. Det mest farvestrålende var læber og næse, som altid fik et tykt lag læbestift, og klovnerne havde en ekstra læbestift i lommen, så de hele tiden kunne lave et frisk, farverigt aftryk på de forbikommende damer i byen, hvoraf flere havde forbud mod at opholde sig udendørs, mens optoget passerede. For andre var det lidt af en ære, hvis klovnerne omfavnede og kyssede dem!

Far var også bøssebærer. Han var den sidste af de udklædte, som mor hjalp i tøjet. Vi unger så beundrende til og syntes, at far var den allerflotteste. Måske havde mor gemt det bedste tøj til ham. Mor arrangerede skærfet flot omkring hoften.

Der stod han, vores far, med blankpudsede sorte sko, blå nypressede holmensbukser, hvid busseronne med rødt skærf om livet, blå matroskrave og kasket med hvidt betræk. I hånden den røde, frisk af maling duftende indsamlingsbøsse, hvori vi håbede, at han som sædvanlig kom hjem med de fleste penge, som sammen med de tre andre bøssebæreres beløb, blev brugt til bestrængte fiskere, som dengang ikke havde andre muligheder for indtægt i tilfælde af, at de blev ramt af sygdom, dårligt fiskeri eller andet, som gjorde, at de ikke selv kunne forsørge deres familie.

Den pyntede vogn, som natten igennem havde stået inde i auktionshallen, blev kørt ud, og to heste blev spændt for. Flere år senere blev hestene erstattet af en traktor. Kusken var i rød skødefrakke med guldknapper og sorte snore. Matroserne gik ombord og sad med hver en åre højt løftet. Når styrmand og kaptajn gik ombord, kom signalhornet i brug, og ligeledes, når »de høje herrer« gik fra borde.

Nu startede optoget. Forrest politibetjenten, derefter de to klovner, som skulle sætte humøret op; derefter fulgte de fire bøssebærere, to på venstre forto og to på højre forto. Så fulgte de flot pyntede heste med den store jolle bagefter, hvorfra der lød harmonikamusik fra spillemanden, som sad bagest i den nymalede, festligt pyntede jolle. Alle vi udklædte børn dannede bagtrop.

Første stop var hos Martin fiskehandler, havnens største mand. Han havde kontor Adelgade 2. Optoget standsede; der blev givet signal, hvorefter kaptajn og styrmand gik fra borde og sammen med bøssebærerne gik ind og hilste på, hvilket betød, at Martin Andersen skænkede sit obligatoriske beløb og uddelte en dram eller to. Udenfor blev der skænket op til mandskabet. Og sådan gik hele den dag. Der blev holdt mange hvil rundt om hos byens notabiliteter, på alle værtshuse og hos andre af havnens venner. Hele ruten gennem Adelgade varede til middag, hvor man spiste frokost.

Jo længere dagen blev, jo lystigere blev både mandskab og klovner — dog ikke bøssebærerne, som ikke på nogen måde havde lov til at tabe ansigt. Det måtte ikke ske, at de virkede berusede, for folk måtte ikke få det indtryk, at de penge,

En af de største oplevelser året rundt var Fiskeriforeningens optog fastelavnsmandag, hvor en pyntet båd blev trukket gennem byen. Traditionen stammer tilbage fra arhundredskiftet og opretholdes indtil 1972. Billedet stammer fra 1913.

de gav til et godt formål, ikke også blev talt op af sobre og ædruelige folk.

Fastelavns-mandag var skolen lukket, og vi børn havde mulighed for hele formiddagen at rasle penge ind til eget brug. Vi var også udklædt, så festligt som vi nu kunne finde ud af at blive. Vi blev klædt ud derhjemme, når far var færdig. Til middag skulle vi slutte vor indsamling. Det var kun fiskerne, der måtte samle ind efter middag.

Vi kunne nemt tjene over 10 kr. sådan en formiddag. Det var mange penge, som om eftermiddagen blev omsat til slik, glansbilleder, påklædningsdukker og andre ting, som vi ønskede. Jeg husker, at jeg engang fik mulighed for at købe et længe ønsket dukketeater. Det regnede hele formiddagen, og mit ansigt var rødt og grønt af masken og crepepapirhuen. Men jeg fortsatte, for jeg var tæt ved målet, mit dukketeater.

Sidst på eftermiddagen var der nogle gange frafald blandt mandskabet på vognen. Nogle tålte mere end andre! Det skete også, at enkelte ikke var i stand til at møde op til aftenfesten på Hotellet, hvor damerne atter mødte ægtefærdene, hvoraf ikke alle nåede at komme hjem og blive klædt om!

Men inden vi hørte hestene i galop mod havnen med den på det tidspunkt børnebesatte jolle, var bøssebærerne allerede forsamlet hjemme i køkkenet, hvor de fik kaffe til at varme sig på, før de hver især talte det indsamlede beløb op i overværelse af de tre andre, som hermed var vidner til, at alt foregik korrekt. Bøsserne blev også brudt op i alles nærværelse.

Fastelavns-mandag blev overstået med en flot spisning på Hotellet for alle Fiskeriforeningens medlemmer samt særligt indbudte.

I de senere år har der ikke været afholdt fastelavnsoptog. Bogense er en af årets festlige oplevelser fattigere.

50 kg sirup flydt ud over hele gulvet

I købmandslære i Bogen 1954-57

Af Niels Burcharth

Grosserer Niels Burcharth, Vejle, født 1937, voksede op i et Odense-hjem og kom i 1954 – efter at have taget realeksamen fra Mulernes Legatskole – i lære i Sophus Jensens købmandsgård på hjørnet af Adelgade og Østergade.

Sine læreår i Bogen har Niels Burcharth skildret i et bidrag til Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelse i Brede om livet i butik og kontor i bl. a. 1950'erne, og han har udgivet det som fødselsdagshilsen til forretningsforbindelser og venner i anledning af sin 50-års fødselsdag i 1987. Det lille privattryk har titlen »En købmandsspire«, og herfra stammer følgende indlæg.

Den store dag oprandt, hvor vi svingede ind i Købmandsgården på hjørnet af Adelgade og Østergade, nærmere betegnet Adelgade 87, byens geografiske midtpunkt. Vi blev vel modtaget af købmand Børge Jensen, der var anden generation. Hans mor, enkefru Sophus Jensen, optrådte også straks, og samtalen – læs forhøret – på kontoret med udsigt over de toppede brosten og vejerboden med dertilhørende benzinpumpe blev senere henlagt til privaten, hvor fru en residerede.

Man diskuterede ikke dengang løn og arbejdsforhold, men jeg erindrer, at vi gik en mindre runde i købmandsbutikken, købmandsgården samt i de fritliggende bygninger med korn, foderstoffer og brændsel og havnede oppe på mit fremtidige værelse på tredje sal under taget med et lille tagvindue. Jeg skulle senere erfare, at isolering var et absolut ubekendt begreb dér. En håndvask med koldt vand var den ypperste luksus, der forefandt, udover en seng.

Jeg fik lærepladsen og tiltrådte allerede 1. juli, så min sommerferie blev af kort varighed.

Sønnen, Børge Jensen, var firmaets daglige leder og medindehaver, medens hans mor fortsat boede i lejligheden. Hun sørgede for rigelig forplejning til os to lærlinge og folkene til frokost. Dette foregik i folkestuen, som var spise- og

Langt tilbage i tiden har der været drevet købmandshandel i gården på hjørnet af Adelgade og Østergade. Den har været benævnt efter ejerne, bl.a. købmændene Levinsohn, Hannibal Bech og Sophus Jensen, der overtog den i 1917. Billedet stammer fra 1870'erne og viser den del af gården, der ligger ud mod Adelgade.

opholdsrum for hele familien og forbeholdt til varm mad, som blev indtaget midt på dagen.

På grund af vores unge alder holdt fru en vist opsyn med os. F.eks. var piger og spiritus bandlyst, skønt denne gunst kunne have lyst og varmet lidt op i de efter nutidens forhold ikke særligt opmuntrende rum, — men håndvask og koldt vand havde vi, hvorimod selve toilettet og for den sags skyld badet var i kælderen lige ved koksfyret og kaffebrænderiet.

Når man efter en varm og svedig dag skulle have et bad, åbnede man for bruseren, så strålerne kunne spule kulstøvet væk, men når man så lukkede for hanen, sad dette støv til gengæld igen på hele den våde krop, og man kunne begynde forfra. Havde man så samtidig skovlet jysk formbrændsel ind i diverse nordfynske hughuse en hel dag, kunne man pudse næse et helt døgn, og ens

Den del af købmandsgården, der vender ud mod Østergade. Som det fremgår, handlede der i dagtidens købmandsgårde med andet end kolonialvarer.

lømmetørklæde blev fortsat kulsort. — Jo, brændselshandelen blev en del af ens hverdag.

Nede i kælderen brændte vi hver mandag kaffe. Dette job var mærkværdigvis også yngste lærlings arbejde, og grundet den ringe erfaring lykkedes brændingen ikke altid lige godt. De heldige kunder, der passerede købmandsgårdens skorsten i vindøjjet, kunne så tage bestik af, om de skulle købe Sophus Jensens ellers berømte kaffe i den uge.

Ved indtræden i butikken om morgenen kl. 7.30 efter morgenkaffen, som altid blev slugt, mødte man i gul, lang kittel, hvorimod kommissen og købmanden havde hvid kittel på. Jo, der var standsforskel!

Som i alle daværende købmandsforretninger landet over startede vi med at slæbe 50 kg's sække med sukker, kartoffelmel, flormelis, mel m.m. for afvejning, alt efter normal praksis i egne trykte poser med forskellig vægt.

Poserne blev alt efter fagmæssig sædvane lukket, enten med snor, ombøjning eller tillukning, og »gud døde mig«, hvis ikke alt var, som det skulle være!

Så var der ind imellem ekspeditionerne den første bytur til bestemte kunder, afhentning fra bane, hjælp til fragtmændene, kolonialgrossisten eller ølkuskene.

Efter frokosten gik fru en ned og sov til middag, og købmanden gik et smut hjem i Sct. Annagade, hvor han havde et dejligt, typisk provinsbyrækkehus fra forrige århundrede.

I den stille time aftappede vi flasker i kælderen, såsom eddike og sprit, men forinden skulle de tomme flasker vaskes og de gamle propper optages med en speciel lille ståltrådsindretning. Efter påfyldningen satte vi nye etiketter på.

Af den anden aftapning var der malkemaskinolie og vognsmørelse samt petroleum og sirup i kundernes egne dunke.

Meget andet blev aftappet, så kælderregionerne med store bærende egetræsbjælker havde en meget speciel lugt, men uanset baksen med tromlerne og det ellers lidt kedelige arbejde var det i grunden afslappende fremfor selve butikslivet.

Til store fester — overvejende på landet hos vore landmandskunder — havde vi et kælderrum med »lånetøj«, d.v.s. alt i porcelæn, glas og bestik, som vi naturligt udlånte imod behørig kontrol ved udlevering og aflevering, når vi vel at mærke fik lov til at levere kolonialvarerne, først og fremmest kaffe og vin. Det var et værre besvær med de store kasser og det tunge porcelæn m.m., som vi pakkede i træuldsbeklædte trækasser. — Jeg tror, vi havde service til flere hundrede personer.

Indgangen til selve kolonialforretningen var på hjørnet af Adelgade og Østergade og førte via en trappe ind i selve forretningen. Selve inventaret var blevet udskiftet i slutningen af fyrrerne til pænt, kedeligt bøgetræ, men de gamle kaffemøller med henholdsvis husets »velbrændte Santos — til daglig brug — og Columbia — til søndag og fest« — var blevet bibeholdt.

Også det pragtfulde kasseapparat fra slutningen af forrige århundrede var dagligt i brug med sine runde sorte tangenter på lange stænger og håndsvinget i højre side — »kling« — skuffen gik ud, og på toppen blev salget registreret. — Vi solgte selvfølgelig også på kredit, og dengang havde man kontrabøger, en genial og tillidsvækkende bogholderiform for alle parter. I den lille sorte bog, som var præget med guldtryk med firmaets navn, adresse samt telefonnummer — Bogen 212 — stod foran på etiketten kundens navn. I bogen blev nøje indført hver enkelt vare, uanset om det var 10 g gær eller 1 stang vanille til 10 øre. Kolonnerne blev så sammentalt, og beløbet blev indført i vores store, faste bog. Kontrabogen fulgte så med kunden eller leveringen ud af huset, og hver dag ved forretningstids ophør kl. 18.00 kunne dagens salg nøje gøres op. Den løbende kredit var normalt kun udstrakt til hver den første, og det var vores opgave — uden regnemaskine — at sammentælle samtlige saldi og så udbede os beløbet hos de dårlige betalere, hvorimod de gode kom helt af sig selv.

Inden vi forlader kolonialafdelingen, hørte der over selve butikken et loft til, som foruden at rumme mel, sukker, gryn, rosinkasser og svedskekker o.s.v.

også opdelte opgang og ophalingsspil til et øvre rum, hvor vi havde havefrø og markfrø.

Kolonialforretningen havde sine faste udbringningstider pr. budcykel fortrinsvis for yngste lærling, og vores fint lakerede købmandskurve kunne med megen snilde og tovværk stå i lag á 3 kurve, når højtiderne krævede større kvantum udbringninger i byen, fortrinsvis til de store, faste kunder.

Vort vareudvalg i kolonialafdelingen var ganske pænt, når man tager i betragtning, at der var over 10 købmandsforretninger i byen samt Brugsen til ca. 3000 indbyggere. Vi førte bl.a. alle dengang solgte mærker i cigaretter, cerutter, cigarer og tobak, 2-3 vinhuses sortiment, alle danske sæbefabrikkers produkter, varer fra melgiganterne Munk Mølle og Dampmøllen Victoria, diverse margarinefabrikker, konserverfabrikker, bolsjefabrikker o.s.v. Æg hentede vi på de nærmeste smågårde i byens udkant. Udenfor — d.v.s. i selve gården — havde vi lærlinge et altid nærværende »spøgelse« om morgenen, nemlig mælkekuskene. Ekspeditionen af dem påhvilede os, en halv time før forretningen skulle åbne, altså kl. 7.00.

Disse store skramlende arbejdsvogne, overvejende med to heste forspændt, havde først været på mejeriet og afleveret de fyldte mælkejunger og afleverede så til os deres korte eller lange dosmersedler med enten kolonial eller foderstoffer til naboerne og dem selv. Vi havde, så vidt jeg husker, 3 mælkekuske, der kom ind hos os næsten hver morgen. Jeg glemmer for øvrigt aldrig, når fru Sophus Jensen stod neden for trappen og »kaldte« på os lærlinge, for vi sov altid særdeles godt lige til sidste udkald.

Øl og vand hørte også til, og til trods for byens lidenhed havde borgerne og ikke mindst fiskerne en formidabel tørst. Salget/forbruget pr. indbygger var da også et af de højeste i landet. Så derfor var alle de store bryggerier repræsenteret med egne depotbestyrere. Og ikke at forglemme vores lokale Bogense Bryggeri, hvor der fremstilledes lyst og mørkt øl, tappet på almindelige eller hele flasker og så stakit-øl, denne fynske specialitet i en 5-liters mørk flaske med patentlukke i et træstativ.

Andet år oprandt ved, at jeg delvist blev overflyttet fra kolonialafdelingen til korn, foderstoffer og brændselsafdelingen. Hertil hørte først og fremmest varekundskab og samtidig som kontorelev telefonkontakt med vore landmandskunder tillige med daglig afskrift og føring af kassebog og hovedbog.

I og omkring korn- og foderstofafdelingen, som fyldte de bagved liggende to gårde, var der to markante »personligheder«, som her herskede enevældigt. Nemlig gårdskarlen og alt-mulig-manden Jens, født på egnen og som ved sin lune og runde facon — altid med pibe — styrede alle på sin direkte og smilende måde — og så Frede, som var chauffør, og hvis temperament passede meget godt til hans impulsive og ikke altid stuerene sprog. Hertil havde vi skiftende arbejdsmænd fra byen til sæsonhjælp.

Disse to personager skulle nok med ord og handling – ørefigner og deslige – direkte føre branchens mysterier og sædvaner ind i en 18-årig lærling fra storbyen Odense. »Først skal du lære at løfte og bære en tønde korn, knægt« – og så viste Jens det, som var det en rygsæk, man tog på ryggen. Men én ting er at løfte fra vogn og bære enten op eller ned ad en stige ude hos bønderne – en anden ting er at løfte en sæk på 100 kg op fra jorden. Hertil havde man en stok, og ved hjælp af denne og en modpart brugte man også her en ganske bestemt teknik.

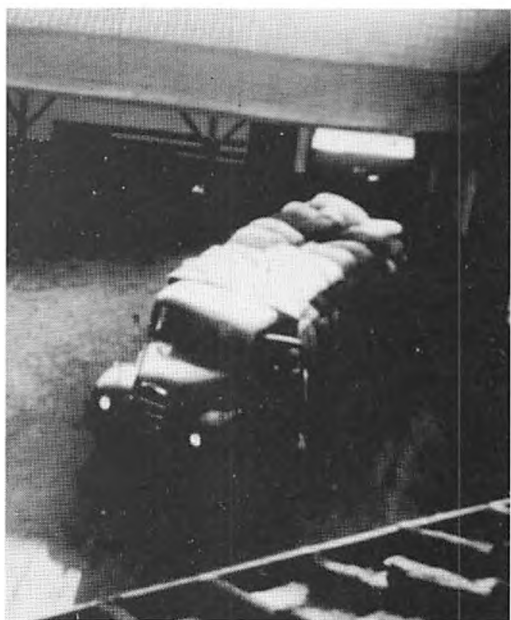
Som sagt var det andet-års lærlingens overvejende opgave at være arbejdsmand i den grove afdeling. Udover at handle med alle kørnsorter, foderblandinger og brændselstyper bejdsede vi også sædekorn, som sidenhen kunne opkøbes igen og sælges som maltbyg. Her var fortjenesten fin, men ellers var grovvarerhandel en konjunkturfølsom forretning med store tal og lille avance. Så var brændsels- og frøhandelen bedre, men den havde sin naturlige begrænsning.

Det tredje læreår var man så allround inden for hele købmandsgårdens omfattende vareområder. Så skulle man ud at optage ordrer – læs sælge – normalt på egen cykel i en radius på op til 30 km fra Bogense med 6-8 faste ruter med ca. 10-20 gårde og husmænd pr. tur.

Hver anden dag, undtagen lørdag, havde vi en fast landtur, hvortil ordrene blev skaffet enten ved telefonopringning fra kontoret, ordreoptagning af overvejende ældste tredje-års elev på cykel eller købmanden selv. Lejlighedsvis, til store kunder, i husets sorte gamle Chevrolet 34 med fire døre og mindre bagagerum for evt. nødhasteordre. Værerne på disse landture bestod af store, tunge sække med korn svingende efter årstid og forbrug, foderstofblandinger og brændsel alt efter årstiden. Det kunne være koks, cinders eller briketter. Til sidst kunne der læsses specialiteter som sædekorn, maltbyg samt nogle kasser købmandsvarer. Gødning, overvejende kalksalpeter og kali, samt formbrændsel bragte vi ud i hele læs efter en mere målrettet salgsindsats. Særlig formbrændsel fik jeg et indgående kendskab til såvel i svælget som i alle lemmer.

Leveringen af formbrændselet foregik med store, skrøbelige lastbiler med anhængere. De rullede ind på gårdspladsens vejerbod, hvorefter lærlingene blev fordelt til vognene med de jysk-talende unge chauffører.

Herefter gik turen ud til gårdenes huggehuse, hvor man blev efterladt med en greb i anhængervognen. Her var det bare om at få skovlet de 4-5 tons ind, inden man blev hentet af chaufføren i den tomme forvogn. Samtidig lærte jeg samtlige Bogenses kulkældre at kende, idet vi havde et stort navn og salg lokalt med briketter, som vi hentede pr. lastvogn i Odense. Min opgave var vinteren igennem at stå op kl. 6.00 og fylde sække fra kl. 7.00 til 8.00 og så senere på dagen køre 2-4 sække ud pr. kunde på trækvognen og gerne få penge med hjem samtidig. Vi havde to trækvogne – én til ovennævnte bytrafik og én til rutebil og bane for småsække og store pakker.

Forfatterens billeder stammer fra den tid, hvor han var i lære i Sophus Jensen købmandsgård: Øverst: gardskarlen med hest og vogn, nederst: lastbilen, kisset med 6 tons foderstoffer på forfatterens første ordredag.

Fra en af mine mange gode ture erindrer jeg mit første besøg hos en større gårdejer på Grindløse-egnen, der erklærede: Ingen handel uden øl, d.v.s. hjemmebrygget! Imod alle principper fraveg jeg for første og sidste gang, og efter at vi ved fælles hjælp havde drukket den fyldte glaskande op, skulle handelen tage sin begyndelse! Men jeg fik i stedet »anvist« et karlekammer for at sove rusen ud. Få timer efter var jeg klarhjernet, — og ordren kom hjem.

Jul i købmandsgården krævede tidlig planlægning, hårdt og kreativt fysisk arbejde. — Allerede tidligt i oktober dukkede en række af vore repræsentanter fra Odense op. Lange ordresedler blev udskrevet, og lidt senere dukkede så de københavnske chokoladesælgere op. Sirupstønder kom fra fabrikken Fiducia og klipfisken fra en islandsk importør. Begge dele kom omgående i kælderen på sædvanligt sted. I hele november væltede det ind med julevarer, og afvejning af svesker, abrikoser, rosiner og mandler var et dagligt supplement til den almindelige mandagsafvejning af sukker og mel.

Ældste lærling havde sammen med købmand og kommis ansvaret for denne disponering, men var altid alene om vinduespyntningen, som selvsagt skulle være juleagtig.

Ved min første sirups-juleaftapning havde jeg undervurderet hastigheden eller temperaturen ved udløbet fra den store toldehane, og i et ubevogtet øjeblik havde jeg forladt den løbende aftapning for en ekspedition ovenpå. Da jeg kom tilbage, var ca. 50 kg sirup flydt ud over hele gulvet, foruden at sirupskrukken var fyldt! Skandale og hårde ord, men for 49,00 kr. om måneden + kost og logi måtte der være plads til sligt, tænkte jeg. Udover mange skældud — lærte jeg, at man bedst fjerner sirup på et gammelt kældergulv ved at strø meget savsmuld på og så fjerne det hele med en skovl!

Afvejning af romtoppe og alskens chokoladekonfekt er i sig selv pragtfuldt og særdeles velsmagende! Vores kaffesortiment var blevet udvidet med en tredje luxusblanding, og de hektiske dage og især den sidste uge med lange åbent til kl. 20.00. med efterfølgende oprydning og gulvvask forhøjede ganske særligt ens ønske om, at julen snart skulle have en ende.

Vi fik et lille glas og en gave efter at have lukket den 24. kl. 14.00. Så et bad, pænt tøj på, undertøj m.m. til to dage hjemme og så afsted til banen.

Hjemme kl. ca. 17.00 i familiens skød — jul, som det altid har været derhjemme. Kl. ca. 21 efter dansen om juletræet og gaveuddeling faldt jeg i søvn — det gjorde jeg fast hver juleaften de tre år, jeg var i lære i købmandsgården i Bogense!

I vinterhalvåret kaldte Handelsskolen, nemlig alle ugens 4 første aftener. Det var hårdt efter en travl dag at sætte sig på skolebænken næsten hver aften og så hjem på et halvkoldt værelse og læse lektier eller lave bogholderiopgaver.

Det tog dengang 3 år at få den nødvendige handelsmedhjælpereksamen, som

sammen med lærekontraktens afstempling dannede beviset for at være udlært inden for handel. I virkeligheden lød lærekontrakten på 4 år, men min far og købmanden havde aftalt, at jeg kunne få mit sidste læreår andetsteds, da min uddannelse gerne skulle fortsætte inden for teknisk engros-handel. Stedet blev Eshjerg, men det er en anden historie.

Udover kontakten med alle kunderne og det at være tilskuer til byens liv, var der ikke meget at foretage sig som ungt menneske, når handelsskolen ikke tog sin part, men følgende blev det dog til lejlighedsvis: Min spejderinteresse fra Odense blev overflyttet til vores gamle frændetrop i Bogense, hvor jeg var skovmand (en slags seniorspejder). Jeg fik oprettet KU (Konservativ Ungdom) i Bogense, endda som formand. Den senere kendte TV-journalist Carsten Fischer fik jeg indrulleret under protest, idet han var journalistelev på det nu nedlagte Venstreblad »Bogense Avis«.

Nævnte avis havde en fortræffelig ejer, redaktør Poulsen. Økonomi var ikke hans stærke side, så det årlige læs cinders til »sommerpriser« blev afdraget med fast løbende annoncering: »Sophus Jensens kaffe er bedst« — uanset brændingens svingende kvalitet!

Sommerfester foregik på Torvet med asfaltbal, og om vinteren overvejende på Bogense Hotel i den store sal, som bestemt ikke var hyggelig, med mindre postbud Sørensens lokale danseorkester lavede gevaldigt op med en kavalkade af populære melodier. Sørensen var et af byens røde postbude, som bl.a. havde hovedgaden i sit distrikt, og han spillede for øvrigt en glimrende trompet. Til hans private bopæl på Skovvej havde jeg i samfulde tre år min lærd en gang månedligt med 10 kr., hvilket ialt blev til 300 kr. — lige netop prisen for hans hjemmelavede janitscharsæt, som min lillebror og jeg havde købt til brug i Stig Leos jazzband fra Odense. Disse aftenbesøg havde iøvrigt et andet positivt islæt — aftenkaffen med hjemmebagt franskbrød med rødt syltetøj var reddet ialt 30 gange.

Den sidste uge, inden jeg skulle fratræde lærepladsen, var hektisk. Bl.a. skulle jeg have taget mit kørekort til bil, hvilket skete den næstsidste dag. Far kom og tog mit beskedne bohave med hjem i forbindelse med kundebesøg i Bogense. Slagteriet, mejeriet, elværket, garverierne, Schebys Maskinfabrik, jernstøberiet og andre virksomheder skulle besøges.

Månedssregningen var betalt hos pølsemanden; og jeg havde taget afsked med alle »kaffestederne«, og en lørdag sent besteg jeg damptoget til Odense. For sidste gang i lange tider så jeg den lille hyggelige by forsvinde med det karakteristiske kirketårn over byens røde tage og grønne træer. Forbi var tre lærerige år blandt herlige mennesker i Bogense. Grunden var lagt til en handelsmands fremtidige virke.

37 år for Sct. Nikolaj

Tilbageblik

Af Kjeld Boesen

Kjeld Boesen stammer fra Kolding, hvor han blev født i 1917. Efter organisteksamen fra Musikkonservatoriet i København og nogle års ansættelse på Sydsjælland, ansattes han i 1950 som organist ved Bogense kirke, hvorfra han netop har trukket sig tilbage efter 37 års virke.

Kjeld Boesen står bag en række orgelkompositioner, og som det vil fremgå, har han gennem årene spillet en betydelig rolle for byens musikliv.

Endnu engang opleves det glasklare lys over byen, kysten og vandet. En let vind fra nordøst står ind over byen, der med sine røde tage, sit slanke, sorte kirkespir ragende op over træernes bladløse grene ligger under den lyseblå himmel med dens lethvide skyer som striber af florlet stof.

En rød klat huse i et grønt, fladt land.

37 år for Sct. Nikolaj — en skuespiller vil sige 37 år for fru Thalia — ligegyldigt begge dele, for alle disse år er, hvad enten det var Sct. Nikolaj eller fru Thalia, en tjeneste, der fyldte ens tilværelse.

Endnu engang: Igen dette glasklare lys, der mødte mig, da jeg fra hotellet stilede mod kirken for at forberede prøvespilningen ved søndagens højmesse og inden for kirkelågen blev overvældet af det billede med kirkens hvide mure, forsythiabuskenes gule blomster og havets pastellblå farve, som mit øje i et nu opfattede, og som ramte dybt: forelskelse i et sted, en egn, en plet.

Med menighedsrådet på gulvet, pastor Aksel Rasmussen for alter og på prædikestol, kantor Beck-Nielsen og de to kordamer — i daglig tale balkonlærker — fru postbud Frederiksen og fru maskinmester Petersen bag mig på orgelpulpeturen spillede jeg til sejr over tre andre organister, der ved tidligere højmesser havde vist deres færdigheder.

Jeg blev ansat fra den 1. juli 1950 med tiltrædelse den 26. juni.

Tre præster har jeg arbejdet sammen med.

Pastor Rasmussens gudstjenesterytme faldt jeg allerede den første gang ind i.

Et af de kor, som organist Boesen har ledet, er Bogen Arbejderkor, her fotograferet omkring 1950.

Mens jeg spillede præludiet, dækkede han selv bordet med brødet og vinen. Herved så menigheden ham gå frem og tilbage foran alteret. Denne vandring fik en søndag vores yngste datter, Helle, dengang ca. fem år, til at hviske til sin mor: »Hvor er det synd for ham, at han ikke kan komme ud!« Hun opfattede fra sin plads alterskranken som en slags kravlegård.

Hos pastor Rasmussen fandt dåben altid sted efter altergangen, og dåbsgæsterne ventede i sakristiet bag alteret. Efter højmessens sidste salme varede det nogle minutter, inden pastor Rasmussen kom fra sakristiet; han bad en bøn derinde, og uden at forlange det skulle jeg spille videre, så at der ingen pauser blev.

Går man rundt i kirkerummet, kan man godt se, at der ikke har været en vellhavende menighed omkring kirken; den er ikke rigt udsmykket.

Og så er der dog skjulte værdier og vidnesbyrd om en menigheds kærlighed til dens kirke.

Det centrale i rummet er altret fra 1588 – måske tidligere. Betragter man det nøje, så har det en svag hældning til venstre. Jeg drøftede det med pastor Rasmussen, og han gjorde mig opmærksom på, at det skulle vise Kristi lidelse på korset. Ligeledes viste han, at man, hvis man stod i en bestemt afstand til venstre

for krucifikset, kunne se navnet Thomas Kingo under malingen. I hvilken forbindelse den berømte salmedigers navn står der, kom først for dagen, da krucifikset blev ordnet i slutningen af 1970. Ved denne lejlighed blev det nemlig konstateret, at krucifikset var blevet »renoveret og prydet« i 1691, hvor han var biskop over Fyn.

I våbenhuset hænger duen — symbolet på Helligånden — fra lydhimlen over prædikestolen. Duen er ophængt, som er den på vej ud af kirken. Som pastor Rasmussen ironisk sagde: »Den er aldrig nået videre«.

Fra den romanske kirke ses i nord- og sydvæggen oppe ved orgelet to vinduer og endestykkerne af en bjælke, der har båret den daværende kirkes træloft. Vestvæggen ved pulpituret står endnu, som den blev opført i 1100-tallet.

Orgel med orgelhus og pulpitur blev opført af Marcussen og Søn, Åbenrå, og ved denne forøgelse af kirkens inventar kom den gamle herskabsstol i klemme under pulpituret. Ved at gå ind i den kan man i væggen mod kirkerummet se de låger, som indehaverne — måske ejerne af Harritslevgård — kunne åbne og lukke efter behag. I begyndelsen af 1951 blev pulpituret og orgelhusets vægge malet af malermester William Nielsen. Væggene på orgelhuset var overstrøet af drengenavne, der var skrevet med blyant eller ridset med en kniv. Disse navne stammede fra årene omkring århundredskiftet, hvor drenge under kantorerne Møllers og Povelsens ledelse gjorde tjeneste i kirken. Fra den tid stammer tre smalle bænke, der oprindeligt var betrukket med læder, til brug for disse drenge. Tre andre stole — såkaldte klubstole — på pulpituret stammer fra byens rådhus' byrådsal.

Ved malerarbejdet blev også gangen under orgelet malet, og jeg fik da maleren til ikke at male et sted, hvor en soldat, da kirken var lazaret i 1864, havde skrevet følgende: Peter Hansen Severinsen, Soldat — 5. Kompagni, Nr. 500, Bøge, den 21. Sept. 1864.

Oppe i et skab ved orgelet fandt jeg to kollektbøsser af træ. Heldigvis manglede bunden i den ene, og der står: 1765 A. Munej, Snedker.

Efter flytning af ligstenene fra gulve og vægge blev gulvene dækket af fliser og kokostæpper. I 1960 kom der tæppe på alle gangbare gulve og hynder på stolene. Det ødelagde orgelklangen, der mistede sin efterklang og kom til at virke død og indesluttet. Trods det er akustikken i kirken enestående. Den svage tone fra den allermindste orgelpibe står tydeligt i den fjerneste krog.

Straks efter min tiltrædelse i 1950 begyndte jeg at afholde koncerter — den første fandt sted den 9. oktober — uden økonomisk støtte. Kunstnerne medvirkede gratis, og hvad der kom i bøsserne efter koncerterne gik til deres rejseomkostninger. Alle arrangementer hvilede på frivillig basis. Det var naturligvis ikke de store navne, man kunne få til at komme på de betingelser.

Men ved brug af lokale kræfter: Arbejdersangkoret og Bøge Damekor

Arbejdersangkoret fra Naadendal i Finland på besøg i venskabsbyen Bogense.

samt Bogense Kammerorkester, der overvejende bestod af lærere fra Bogense og omegn — tre foretagender, jeg ledede — og Sangforeningen, kaldet »den fine«, og senere arbejdersangkoret BAS lykkedes det hvert år at få stablet koncerter på benene.

Odense Byorkester kom her i flere sæsoner. To gange havde sangforeningen korstævne i byen med koncert i kirken; bl.a. medvirkede domorganist Georg Fjehrad, Århus. — Fra Odense kom Rigmor Gadborg, Hans Frederiksen, Tove Villaume, Motetkoret og Doris Gotfredsen, der var sanger i Rebeccalogen og uddannet af operasangerinden Birgit Engel.

Fra Bogenses venskabsby Vadstena har der flere gange været besøg af korsangere og organister. F.eks. sang Cantuskoret med kantor Ralf Erixson som leder ved gudstjenesten Kr. Himmelfartsdag 1972. Helt fra Naadendal i Finland har der været korbesøg. Det første kor, der kom, var arbejdersangkoret under ledelse af Vasama. Finnerne blev så glade over at gæste os, at de senere udgav et hæfte om turen på dansk og finsk og forsynet med fotografier. Sangerne blev indkvarteret privat og knyttede på den måde stærke bånd venskabsbyerne imellem.

På menighedsrådets budget er der en post, der hedder rådighedsbeløb. Tidligere blev kun en lille del af beløbet anvendt til koncerter. Fra 1967 afsatte menighedsrådet imidlertid på budgettet et beløb, der skulle bruges til adgangsfriske koncerter. Nu kunne kunstnere som violinisten Ulf Jeppesen, pianistinden Elin Bruun, violinisten Arne Møller Jørgensen, organisten Tove Rasmussen og sangerinden Iris Kyhe, alle med tilknytning til Nordfyn, samt Nord-Nordvestfyns

Linoleumssnit af Bogense-kunstneren Frank Hammershøj med titlen »Organisten korer i stilling».

Privatorkester under ledelse af Elisabeth Fribo, betales for deres indsats. Ikke som da Aksel Schiøtz og Else Jena sang her og kun fik de penge, der var lagt i bøsserne. Det var ikke mange.

Hver sommer igennem 14 år havde jeg fem lørdagsaftener halvtimes koncerter. I 1969 uropførte jeg min orgelkoncert *Invention I*, der var inspireret af maleren Frank Hammershøjs trefløjede billede »Nordisk Symfoni». Dette billede var den sommer ophængt i våbenhuset. — Frank Hammershøj gjorde siden gengæld ved i 1978 ved udsmykningen af lokaler i Vollsrose kirke at bruge mig som model som spillende organist.

Til sommerkoncerterne det pågældende år »lånte» jeg to alterstager fra 1777, der var deponeret på museet, og de er siden forblevet i kirken.

Orgelet er bygget 1862. I 1942, mens Walter Børner var organist, udvidedes det fra 15 til 21 stemmer og stadigvæk med to manualer, som da det blev bygget. Men rigtigt undersøgt har det tre manualer, hvilket er enestående i Danmark.

Til dette orgel, der i vinteren 1979-80 fik en hovedreparation, har jeg i årenes løb komponeret utallige stykker, mest til brug ved gudstjenesterne. Således komponerede jeg i 1972 en suite på 5 satser til påskens fire højtider. Tre af disse satser har jeg gennem årene spillet op til 50 gange.

En majaften i 1977 sad der et ægtepar fra USA — Virginia og Aksel Larsen, hvis mor var født i Bogen — i kirken og hørte på. De ønskede et bånd med

Organist Boesen ved orgelet under dronningens besøg i Bogense kirke i 1976. Dronningen ledsages af sognepræst Johs. Fog.

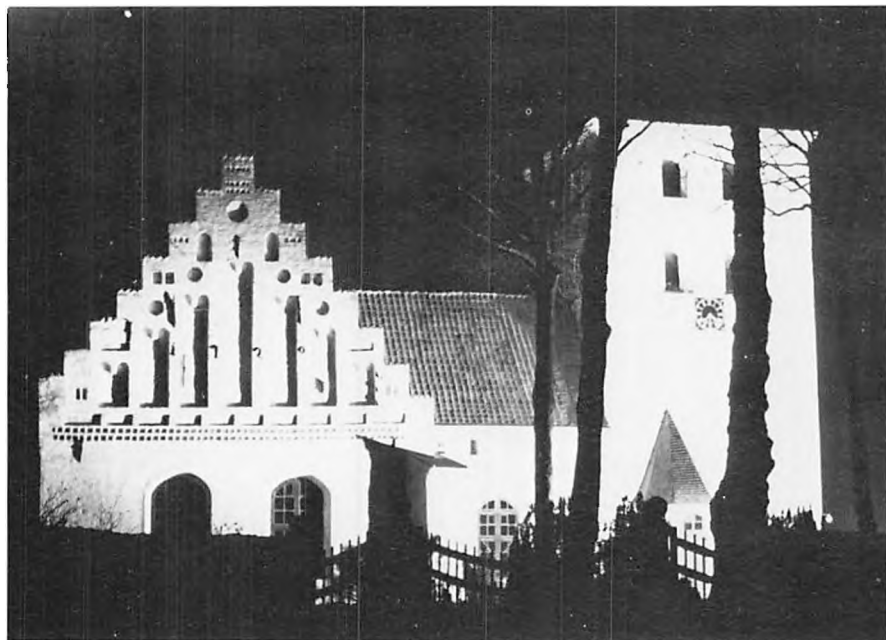
mine kompositioner, og de fik ønsket opfyldt, idet der nogle måneder senere sendtes et spolebånd over dammen til dem.

Sommeren med turister fra ind- og udland har øget besøgstallet af fremmede i kirken. Tidligere kunne jeg øve i timer, uden at nogen forstyrrede mig. Nu vandrer der mennesker ud og ind; nogle sætter sig og lytter, andre haster hurtigt videre.

Det stigende turistbesøg gav mig den idé, efter holstensk forbillede, at lade et bånd med orgelmusik køre på ugens hverdage fra 11 til 12 om formiddagen. Radioforhandler Leif Larsen lånte mig optageren og højttalerne, tandlæge Knud Farver optog, og Bogense Bank betalte trykningen af programmerne. I 5 år spillede dette bånd.

Da Nordfynsfestivalen løb at stablen, arrangerede jeg eftermiddagskoncerter. Bl.a. uropførte jeg min Invention 7 med obligat sopran (Iris Kyhe).

To gange har jeg spillet mit Pinsedags-præludium for dronningen. Første gang, da regentparret gæstede Bogense efter marinaens indvielse og ved den lejlighed også skulle se kirken, der blev så godt bevogtet, at de ansatte ved kirken skulle have passørseddel for at komme ind. At jeg også ved den lejlighed

Bogense kirke i julebelysning. Billedet er udlånt af fru Grethe Johansen, hvis mand var graver ved kirken gennem 40 år.

kom til at »tegne firmaet« glædede mig meget. — Da gæsterne kom, spillede jeg Lindemanns melodi til »Kirken den er et gammelt Hus«, og efter rundvisningen Pinsedags-præludium fra 1970. Det sidste stykke tog fem minutter, hvorved den afsatte tid ikke blev overskredet. — Anden gang, jeg spillede dette præludium, var, da dronningen sammen med lensgrevinde Bente Bernstorff-Gyldensteen deltog i søndagens højmesse. Regentparret var dagen før kommet flyvende fra Rom, hvor de om fredagen havde været i privat audiens hos Paven. Fra Vatikanets pragt til den beskedne nordfynske kirke!

Nu, hvor foråret er på vej over landet og påsken er lagt bag én, huskes den 2. påskedag i 1959, da fem unge mænd druknede i farvandet ved Æbelø. En knugende stemning af sorg lagde sig over byen. Begravelsen fra kirken blev en tilkendegivelse af samhørighed; kirken var fyldt til bristepunktet omkring de fem hvide kister. Arne Møller Jørgensen, jævnaldrende med de forulykkede, spillede Händels Largo. Mens kisterne blev ført ud, spillede jeg I. P. E. Hartmanns sørgemarch.

Lyset og dermed farverne over Bogense forstærkes i tiden op mod solhverv, og samtidig føles det, at der er noget i dette lyshav, der rækker tilbage til forti-

den, da kristendommen ikke var kommet til landet. Den gang, da folk fra bostederne omkring bøgenæsset drog ad stier, der nu er landeveje og bygader, til viet på næssets højeste top dér, hvor havet årligt æder af skræntens sider, og hvor kirken viet til Sct. Nikolaj, senere blev bygget. Her på næsset har de mødt solhvervet, ved aften tændt bål som en hilsen til den nedgående sol, for næste dag at vælge det nye års leder. Her på Kirkebakken mødes også i nutiden mennesker Sct. Hansaften; ilden fra bålene står op mod den lyse nats himmel. Dagen efter samles mændene i skyttelaugets procession med fane og musikkorps i spidsen og drager ud i skoven for under dens grønne trækroner at vælge en ny leder.

Jeg oplevede denne sammensmeltning af fortid og nutid, da jeg i juni 50 tiltrådte stillingen som organist. Jeg kom lørdag aften til Bogense Hotel, hvor skyttelaugets festede for den nye skyttekonge. Næste dag spillede jeg i kirken bl.a. salmen »Nu ringer alle klokker mod Sky«. Ude på kirkegården var de gule forsythiabuske afblomstrede, men bæltet lå stadig gennemsigtigt blå ude bag kirkegårdens lysegrønne træer og buske, mens den havfriske vind svøbte sig om kirkens tykke mure.

Engang i fordums Tid
kom vore første Fædre hid,
en lille Flok,
daadkraftig nok,
tog Bo paa Bøgenæsset.
Stenøksen bed i Træets Ved,
og Ilden sved
Rodstykkerne i Græsset.
Saa byggedes i Skovens Sted
den lille By ved Havets Bred,
som Slægt paa Slægt har værnet
med samme Kærlighed.

(Peter Børresen)

Bogense-stemming: strand – kirke – by.

Bogense er en lille venlig by

Stemmingsbillede (1938)

Af Th. Willemsen

Stemmingsbilledet, der bringes afslutningsvis, er hentet fra faktor Th. Willemsens artikel fra 1938, hvorfra der også indledningsvis bragtes et uddrag.

Bogense er en lille venlig by. Sjældent gør den krav på større opmærksomhed. Stille lever befolkningen her sit stille virksomme liv. Håndværkeren arbejder dagen igennem på sit værksted og i sin gerning, købmændene er på færde bag disken i deres butik for at betjene kunderne på bedste og redeligste måde.

Dagen begynder om morgenen kl. 6.30. Da lyder Svineslagteriets dampfløjtes minutlange signal, som høres over hele staden, og alle ved, at nu begynder arbejdsdagen. Kl. 12 middag forkynder samme dampfløjte, byens eneste af sin art, at nu er middagspausen inde, og kl. 10 minutter før seks ses rutemaskinen over byen på sin tur fra Esbjerg til København. Så ved husmødrene, at nu kan aftens-

maden rettes an. Alt går efter disse signaler; lommeure er ret overflødige. Kl. 7 lyder kirkeklokkens skønne malmlyd, og det er fyraften og fritid. En dag er gået.

Hvor er der fred i den lille by. Folk kommer udendørs, og de går deres aften-tur. Og der er ture nok at vælge imellem. Næppe nogen anden by i kongeriget Danmark har skønnere spadsereture end Bogense. Byen er ganske omkredset af disse. Ja, man kan ad stierne gå helt rundt om byen — ganske uden at komme ind på brostenene. Skønnest af dem alle er Kirkebakkestien. Den ligger højt over havet. Til søsiden er den forsynet med stakit, og skrænten ud mod havet er bevokset med træer og slyngplanter af forskellig art. Mod landsiden er der mægtige bukketornshække, flere meter høje og brede, og de er i flettede ved-bend og derved fuldstændig tætte og danner det bedst mulige værn for storm og uvejr for de bagved liggende småhaver. Her og der er der anbragt bænke, og disse befolkes af mænd og kvinder, der nyder alenefred, passierende med hverandre og nydende det pragtfulde skue, når solen daler ned bag Jyllands pragtfulde bakkekarne. Himmelen er guldgylden, og man kommer uvilkårlig til at tænke på Ingemanns prægtige afliensang: Der staar et Slot i Vesterled, tækket med gyldne Skjolde.

Ja, fred hviler over land og by.

NAVNEREGISTER

- Abitz, A., overlærer 33
- Andersen, Chr., garvericjer 50 — Helene, lærerinde 38, 141 — Johs., lærer 33, 41; sammes hustru 33 — Martin, garvermester 50 — Th., driftsbestyrer 10, 70 — Theodor, skibsfører 75 ff.; sammes hustru Ellen 75 ff.
- Bang, Gunner 86
- Barfoed, Erik, fabrikant 70 — sønnen Sven, ingeniør 70 ff.; sammes hustru Grete 70
- Basse, Niels 12, 118
- Bech, Hannibal, købmand 13, 15, 164
- Beck, skræddermester 86
- Beck-Nielsen, Ole lærer 140, 172
- Bernstorff-Gyldensteen, Bente, lensgrevinde 178 — Carl-Johan, greve 144
- Boesen, Kjeld, organist 172 ff.
- Bolvig, Hans Chr. A., læge 15, 20; sammes hustru og datter 20
- Broch, Niels Chr., garvermester 48, 50 f.; sammes hustru 51 — datteren Frida 48 ff.
- Burcharth, Niels, grosserer 163 ff.
- Bülow, L. P., toldforvalter 17; sammes hustru 17 — (pleje)datteren Polly 15, 17
- Bøggild, Albert, politifuldmægtig 87
- Børner, Walther, organist 176
- Christensen, H., skibsbygger 88 — Poul, overlærer 38
- Christiansen, Jens Hansen, gartner 20 f. — datteren Dora 20 ff. — sønnen Johannes 21
- Christoffersen, Magnus 70
- Drud, Nance 86
- Ehlert, Knud, læge 122 — Oluf, fyrbøder 132; sønnen Mogens 132 ff.
- Eriksen, Gerhardt, journalist 140 ff.
- Fabricius, Aksel 86 — Henrik, apoteker 89 ff.; sammes hustru, børn og svigerbørn 91 f.
- Farver, Knud, tandlæge 177
- Fischer, Carsten, journalist 171
- Fledelius, K., snedker 125 — Niels, redaktør, borgmester 10, 53
- Fog, Johs., sognepræst 177
- Frederiksen, gartner 136; sammes datter 139 — Carl, landpostbud 84, 86, 88
- Fønlev, Christian, politibetjent 142
- Gram, Aksel 86
- Hammershøj, Frank, maler 176
- Hansen, matematiklærer 22 f. — Andreas, snedker 89, 124 ff. — C., købmand 65, 80 — Frede, lokomotivfører 124 ff. — Gustav, fisker 99, 103 ff.; sammes hustru Ulla 99 ff. — H. L., modelsnedker 72 — Jens, postbud 58 — Michael, vognmand 109 — Niels, skibstømrer 99, 102, 105; datteren Ulla 99 ff. — Poul, murermester 54
- Hempel, M. B., farver 16
- Holm, A. V., lærer 43 ff. — Jette 139 — Olaf 86
- Holst, N. P., malermester 13, 102; sammes hustru 13 — datteren Johanne, lærermoder 13, 32
- Iversen, Iver, vægter, trommeslager 15, 68
- Jensen, Amandus, lærer 141 — Emil, købmand 23, 50 — Gunnar 86 — H. P., gasværksarbejder 78; sønnen Aage 78 f.; sammes hustru Karen Margrethe 78 f. — J., skrædder 49, 64 f. — Jens Nees, bødkermester 112 ff.; sønnen Børge, bogtrykker 112 ff. — Schrøder, faktor 121 — Sophus, købmand 23, 50, 80, 163 ff.; sammes hustru 163 ff.; sønnen Børge, købmand 163, 166 — T. Stenbjerg, lærer 144
- Jespersen, H. M., dommerfuldmægtig 125, 133 ff. — Johannes 109
- Jessen, Peter Chr., læge 15
- Johansen, Carl, prokurist 65 — Grethe 178 — Iver, fisker 122 — Jacob 70 — Karl Peter, forpagter 94; datteren Marie 94 ff.
- Jørgensen, Anker 133 ff. — Hans Chr., murermester 48 — J. Chr., dyrlæge 102; sammes

- hustru 102 — Knud, kalkbrænder 74 — N., fyrbøder 40; sønnen Oluf 40 ff., 84, 86; datteren Ingeborg og sønnen Thorvald 46 — Preben 141 — Wilhelm 86
- Klein, Vilhelm, læge 28
- Knudsen, Helge, overlærer 141, 144
- Kreiberg, Ove 86
- Kristensen, Hans, værtshusholder 49
- Kruse, Knud, skomagemester 55 — sønnen Ejnar, sparekassedirektør, borgmester 55 ff., 84, 107 ff.
- Larsen, C., møllebygger 72 — C. F., kantor, lærer 99 — Chr. garveriejer 50 — G. V., købmand 23, 24, 48, 49 f., 65, 80, 101 — Jørgen, sygehusadministrator 108 — Karen 122 — Leif, radioforhandler 177 — Viggo, garveriarbejder 48; sammes hustru Frida 48 ff.
- Levinsohn, Hirsch, købmand 164 — Meyer, slagter 15
- Madsen, Carlo 138 — Jytte Mosbjerg 145 ff., 154 ff. — Marianne, lærerinde 36
- Møller, C. A., kantor 15, 33, 171 — Poul Holberg, lærer 33; sammes hustru 33 — Sophus, prokurator, sparekassedirektør 15
- Maare, Frederik 84 — Peter 84
- Nebeling, Vilhelm, politibetjent 15
- Nielsen, Augusta, læremoder 21 f., 32; datteren Helga 32 — G. Chr., fotograf 38 — Sigrild Trautner, lærerinde, Randers 28 ff. — William, malermester 174
- Nielsen-Lyngby, A., skolebestyrer 36
- Olesen, I. M. R., politibetjent 80
- Pagh, Chr., redaktør 15
- Pedersen, Anders Jørgen, fiskeskipper 148, 150 ff., 154 ff.; sammes datter Jytte og øvrige børn 145 ff. — Anker, manufakturhandler 88 — Chr., gartner 62 — Ejler, skibsbygger 77, 80 ff.; sammes hustru Maren Kirstine 80; sønnen Bent, skibsbygger 80, 83 — Karl August 84, 86 — Kristian, skibsbygger 80
- Petersen, J. P., garvermester 31; sammes søster 31 — P., politibetjent, fattigforstander 15, 21, 23, 53, 57, 58 — P. N., konditor 54, 114 — Søren, slagter 24
- Pihlkjær, K. E., overlærer 22
- Poulsen, Carl, redaktør 171
- Povlsen, J. C., kantor, lærer 33, 42 ff., 99, 174 — Marie, læremoder 13 f.
- Pöckel, J., farver 96
- Rasmussen, Aksel, sognepræst 172 ff. — Ejler, garveriejer 50 — Esther 122; sønnen C. C., bogtrykker 122 — Georg, lærer 40, 86 — Georg, sparekassedirektør, borgmester 53, 144 — J., skomager 31 — Jacob, guldsmed 125 — Jørgen, tømrer 13; datteren Alma 13 ff. — M. C., skrædder 20 — Marius, købmand 23, 118 — S., lærer 36 — S., sadelmager 31 — Vilhelm, købmand 23
- Ragoczy, garveriejer 51
- Reinholdt, Jens, gårdejer 110
- Riis, Peter Chr., overlærer 22 f.; sammes datter 22 f.
- Rørth, P. J., lærer 36; sammes hustru 36
- Salomon, Therese, lærerinde 36
- Scheffmann, August, købmand 48
- Sevel, Chr. A., købmand 21; datteren Ada 21 — Kaj 86
- Sjelborg, Peter, fotograf 30
- Skjerk, P. B., skolebestyrer 36
- Steffensen, Julius, garveriejer 50
- Stenberg, J., skovrider 21
- Sørensen, J., garver 50, 97 f. — Ove, postbud 171
- Talleruphus, Johannes, lærer 142
- Tänge, Sophus, købmand 23
- Thage, N. P. H., driftsbestyrer 25
- Thomsen, Th., lærer 42
- Trandbohus, P. M., slagter 88, 112, 124
- Trautner, Theodor, læge 28 — sønnen Peter, kredslæge, borgmester 28 ff., 53, 94 f., 100; sammes hustru, børn og svigerbørn 28 ff.
- Weber, K. M., toldforvalter 60
- Wiisbye, Jørgen, renseriejer 94 ff.; sammes hustru Marie 94 ff.
- Willemsen, N. P., fotograf 14 — sønnen Th., faktotør 9 f., 81, 180
- Wolff, Søren David, lærer 36

Det er Bogense Rotary Klub, der har taget initiativ til udarbejdelse af en byhistorie i anledning af byens 700-års jubilæum i 1988. Bind 1 udkom i 1982, bind 2 i 1984, bind 3 i 1986, bind 4 og »Erindringer fra det gamle Bogense« i 1988. Der er ydet tilskud fra en række virksomheder og privatpersoner, hvorved der er skabt økonomisk grundlag for udgivelse af værket.

*Bogenses jubilæumslogo —
udført af tegneren Per Bøgh.*

Bind 1 behandler tiden indtil 1787, bind 2 og 3 perioden 1787-1938, bind 4 perioden 1938-1988.

I nærværende bind bringes erindringsstof i form af artikler og interviews, indsamlet i forbindelse med udarbejdelsen af den egentlige byhistorie.

Forsideillustration:
Bogense Torv 1912 (jvf. side 46).

Blandt dem, der har fulgt opfordringen til at fortælle erindringer, er den nu 85-årige Frida Larsen; der er født i Bogense og har boet der det meste af sin tid. De to billeder er taget med godt 70 års mellemrum, idet de stammer fra henholdsvis 1917, hvor fortælleren blev konfirmeret, og fra sommeren 1988.

HONGENSE

